

Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu

Tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutus tilintarkastuspalkkioihin

-Suomalaiset pörssiyritykset 2008-2011

Pro gradu -tutkielma
Olli Hopeasaari
Laskentatoimi

Hyväksytty laskentatoimen laitoksella ___ / ___ 20___ arvosanalla _____

Tekijä Olli Hopeasaari

Työn nimi Tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutus tilintarkastuspalkkioihin

Tutkinto Kauppatieteiden Maisteri

Koulutusohjelma Laskentatoimi

Työn ohjaaja(t) Lasse Niemi

Hyväksymisvuosi 2016

Sivumäärä 82

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Tämä tutkielma tutkii tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutuksia tilintarkastuspalkkioihin. Tilintarkastuspalkkioihin vaikuttavia tekijöitä on tutkittu laajalti. Tutkijat ovat huomanneet, että tilintarkastuspalkkioita vahvimmin nostavat asiakasyrityksen koko, monimutkaisuus sekä riski. Tarkastusvaliokunnan ominaisuuksia on tutkittu vähemmän. Aikaisempi tutkimus ei ole yksimielinen siitä, mitkä tarkastusvaliokunnan ominaisuudet vaikuttavat palkkioihin ja mihin suuntaan. Aikaisemman tutkimuksen perusteella tutkittaviksi ominaisuuksiksi valittiin tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osaaminen, riippumattomuus, sukupuolen vaikutus sekä kokousten lukumäärä. Sukupuolen vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin ei ole aiemmin juuri tutkittu. Ensimmäinen tutkimus, joka otti sen huomioon, on vuodelta 2010.

Tutkimukseen valittiin aineistoksi suomalaiset pörssiyritykset, joilla on ollut tarkastusvaliokunta vuosien 2008-2011 välisenä aikana. Suomalaisella aineistolla ei ole aikaisemmin tehty juurikaan tutkimusta tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutuksesta tilintarkastuspalkkioihin. Tutkimukseen tarvittavat tiedot kerättiin käsin yritysten vuosikertomuksista, tilinpäätöksistä sekä Internetsivuilta. Yhteensä tutkielmassa käytettiin aineistona 45 suomalaista pörssiyritystä, joista saatiin 180 havaintoa. Aineistosta tehtiin regressioanalyysijä SPSS ohjelmalla.

Tutkimus perustuu Simunicin (1980) kehittämän tilintarkastuspalkkiomallin muunnelmaan. Aiemman tutkimuksen perusteella kontrollimuuttujiksi valikoituivat asiakasyrityksen taseen loppusumma, asiakasyrityksen tytäryritysten lukumäärä, saamisten ja vaihto-omaisuuden summan suhde taseen loppusummaan sekä velkojen suhde taseen loppusummaan. Jotta aineisto saatiin paremmin sopivaksi lineaariseen regressioyhtälöön, otettiin taseen loppusummasta ja tilintarkastuspalkkioista luonnollinen logaritmi sekä neliöjuuri tytäryritysten lukumäärästä.

Tutkimustulosten mukaan kaikki valitut tarkastusvaliokunnan ominaisuudet ovat tilastollisesti merkitseviä tilintarkastuspalkkioita selitettäessä. Ominaisuuksista tarkastusvaliokunnan riippumattomuus sekä naisjäsenten osuus ovat negatiivisesti yhteydessä tilintarkastuspalkkioihin. Kokousten lukumäärä ja asiantuntevuus ovat positiivisessa yhteydessä tilintarkastuspalkkioihin. Tutkimuksessa tarkasteluvuodella ei ole tilastollista merkitsevyyttä tilintarkastuspalkkioihin ja toimialoista ainoastaan palvelut on positiivisesti tilastollisesti merkitsevä muuttuja. Tulokset kontrollimuuttujien osalta ovat aiemman tutkimuksen mukaiset. Yrityksen koko, tytäryritysten lukumäärä sekä myyntisaamisten ja vaihto-omaisuuden summan suhde taseen loppusummaan nostavat tilintarkastuspalkkioita. Velkaantuneisuus ei ole tilastollisesti merkitsevä muuttuja tässä tutkimuksessa.

Avainsanat Tilintarkastus, Tilintarkastuspalkkiot, Tarkastusvaliokunta, Corporate Governance

Sisällysluettelo

1 Johdanto	5
1.1 Tutkielman taustaa ja motivaatio	5
1.2 Tutkielman tavoite ja rajaaminen	7
1.3 Tutkielman rakenne	8
1.4 Tärkeimpien käsitteiden määrittely	8
2 Tilintarkastus ja tarkastusvaliokunta	10
2.1 Tilintarkastus	10
2.1.1 Agenttiteoria	11
2.1.2 Tilintarkastuksen laatu	14
2.2 Tarkastusvaliokunta.....	16
2.2.1 Tehtävät.....	17
2.2.2 Asema organisaatiossa.....	19
2.2.3 Yhteistyö muiden tahojen kanssa.....	21
2.3 Tilintarkastus Suomessa	22
3 Hallitusta, valiokuntia ja tilintarkastusta koskevat Corporate Governance suositukset Suomessa	25
3.1 Hallitusta koskevat suositukset.....	26
3.2 Valiokuntia koskevat suositukset	27
3.3 Tarkastusvaliokuntaa koskevat suositukset.....	28
3.4 Tilintarkastusta koskevat suositukset	29
4 Aikaisempi tutkimus	31
4.1 Tilintarkastuspalkkioon vaikuttavat tekijät.....	31
4.2 Tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutus tilintarkastuspalkkioihin	36
5 Hypoteesit, Empiirinen aineisto sekä tutkimusmenetelmät	43
5.1 Hypoteesit	43
5.2 Empiirinen aineisto	44
5.2.1 Tarkasteltavat vuodet ja yritykset	45
5.2.2 Tutkimusaineiston kerääminen	45
5.3 Tutkimusmenetelmät	46
5.4 Tutkimuksessa käytettävät muuttujat.....	46
6 Tutkimustulokset.....	51
6.1 Kuvailevat luvut aineistosta	51
6.2 Hypoteesien testaus	53
6.3 Aineiston lisätestit.....	60
7 Johtopäätökset.....	71
7.1 Tulosten yhteenveto	71
7.2 Tutkimuksen rajoitteet ja tulosten yleistettävyys	74
7.3 Jatkotutkimusehdotukset	75
Lähteet.....	77

Kuvat:

Kuva 1 Päämies-agentti-suhteen luoma tilintarkastuksen kysyntä (Eilifsen et al., 2006, s.7)	13
Kuva 2 Tarkastusvaliokunnan tehokkuuden muodostuminen (DeZoort et al., 2002)	19
Kuva 3: Tarkastusvaliokunnan tilivelvollisuus (Braiotta et al., 2010, s.33)	22
Kuva 4: Tilintarkastusriskin muodostuminen (Hogan ja Wilkins, 2008).....	34
Kuva 5: Toimialojen prosentuaalinen jakauma	53
Kuva 6: Jäännöstermien normaalijakautuneisuus	67
Kuva 7: Homoskedastisuus	68

Taulukot:

Taulukko 1: Tutkielmassa käytettävät muuttujat	50
Taulukko 2: Kuvailevat tunnusluvut	51
Taulukko 3: Regressioanalyysissä käytettävät kuvailevat tunnusluvut.....	52
Taulukko 4: Toimialojen lukumäärät	53
Taulukko 5: Pearsonin korrelaatiomatriisi	54
Taulukko 6: Regressiomalleissa käytettävät muuttujat	55
Taulukko 7: Regressioanalyysin tulokset.....	56
Taulukko 8: Regressioanalyysin tulokset muuttujan ACIND-D kanssa	58
Taulukko 9: Regressiomalli 2: askeltava menetelmä	61
Taulukko 10: Regressioanalyysi tarkasteluvuosien ja toimialojen vaikutuksesta.....	63
Taulukko 11 Lisätesti 2, askeltava regressioanalyysi regressiomallille 3	64
Taulukko 12: Tutkimuksen merkitsevien muuttujien vertailu tilintarkastuspalkkioita selittävinä tekijöinä	65
Taulukko 13: Regressiomallien multikollineaarisuus.....	67
Taulukko 14: Tulosten yhteenveto	70

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman taustaa ja motivaatio

Tilintarkastus on erittäin säädelty ala, jota monet eri lait ja säädökset ohjaavat. Tämän vuoksi sitä voidaan pitää erittäin luotettavana lähteenä tuottamaan omistajille ja sijoittajille taloudellista ja liiketoiminnallista informaatiota. Kuitenkin 2000-luvun alussa paljastunut Enron-skandaali, johti tilintarkastuksen luottamuksen menettämiseen. Tämän jälkeen tilintarkastukseen onkin tullut lisää säädöksiä ja valvontaa. Lisäksi tilintarkastajan riippumattomuus on tullut erittäin tärkeäksi. Yhdysvalloissa Sarbanes-Oxley act (SOX) astui voimaan vuonna 2002, Enronin ja Worldcomin skandaaleiden jälkeen. SOX antaa tiettyjä ohjeita tarkastusvaliokunnalle, millä se pyrkii varmistamaan tehokkaan hallinnointitavan. (Malhotra et al., 2015)

Tilintarkastuspalkkioita ja niiden muodostumista on tutkittu paljon. Palkkiomallin oppi-isänä voidaan pitää Dan Simunicia ja hänen vuonna 1980 ilmestynyttä teostaan. Simunicin jälkeen lukuisat tutkijat ovat tehneet erilaisia tutkimuksia tilintarkastuspalkkioista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Tilintarkastuspalkkioiden selittäminen ei ole yksinkertaista. Tutkimuksissa on käytetty jopa yli 170 eri ominaisuutta selittämään palkkioiden muodostumista (Hay et al., 2006). Tässä tutkimuksessa huomattiin, että parhaiten tilintarkastuspalkkioita selittävät tekijät olivat asiakasyrityksen koko, monimutkaisuus sekä riski. Näitä on mitattu muun muassa taseen loppusummalla, tytäryritysten määrällä sekä saamisilla ja varastolla.

Tutkimuksia, joissa selvitetään yritysten hallitusjäsenten ominaisuuksien vaikutuksia tilintarkastuspalkkioihin löytyy runsaasti. Onkin mielenkiintoista tutkia voiko tarkastusvaliokunnan jäsenten samoilla ominaisuuksilla olla vastaava vaikutus tilintarkastuspalkkioihin. Carcellon et al. (2002a) tutkimuksessa löytyy positiivinen yhteys maksettujen tilintarkastuspalkkioiden ja tarkastusvaliokunnan riippumattomuuden sekä asiantuntevuuden välillä. Kuitenkaan tarkastusvaliokunnan kokouksien lukumäärä ei ole heidän tutkimuksessaan tilastollisesti merkitsevä ominaisuus.

Tilintarkastuspalkkioihin vaikuttavia ominaisuuksia on tutkittu varsin laajasti, mutta mielenkiintoista on, että aikaisemmissa tutkimuksissa on saatu ristiriitaisia tuloksia siitä mitkä ominaisuuksista vaikuttavat tilintarkastuspalkkioihin. Goodwin-Stewart ja Kent (2006) saivat

omassa tutkimuksessaan selville, että tarkastusvaliokunnan olemassaolo ja sen aktiivisuus vaikuttavat tilintarkastuspalkkioihin positiivisesti. Heidän tutkimuksessaan, joka keskittyi ainoastaan australialaisiin yrityksiin, tultiin kuitenkin siihen tulokseen, ettei tarkastusvaliokunnan riippumattomuus tai laskentatoimen osaaminen vaikuta tilintarkastuspalkkion suuruuteen.

Suomalaisten pörssiyritysten tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin on tutkittu vähän. Westerling (2009) ja Sammalisto (2011) ovat tutkineet niitä omissa pro gradu tutkielmissaan. Heidän aineistonsa kuitenkin kattoivat vain yhden ja kahden vuoden aineistot, minkä vuoksi niistä ei juurikaan voida tehdä yleistyksiä. Näin lyhyen aikavälin aineistojen perusteella saadut tulokset voivat perustua sattumaan, vaikka regressioanalyysi antaisi tilastollisesti merkitseviä tuloksia. Heidän aineistoissaan olivat myös mukana pörssiyritykset, joissa ei ollut tarkastusvaliokuntaa. Tämän vuoksi on mielenkiintoista tutkia aihetta lisää useamman vuoden aineistolla sekä keskittyä ainoastaan pörssiyrityksiin, joissa on tarkastusvaliokunta.

Lisää mielenkiintoa omaan tutkielmaani tuo se, että Westerling (2009) ja Sammalisto (2011) saivat omissa tutkielmissaan osittain erilaiset tulokset siitä mitkä tarkastusvaliokunnan ominaisuudet vaikuttavat tilintarkastuspalkkioihin. Heidän tutkimuksissaan tarkastusvaliokunnan aktiivisuus ei ollut tilastollisesti merkitsevä, mutta tutkimustulokset olivat päinvastaisia siitä kumpaan suuntaan aktiivisuus tilintarkastuspalkkioihin vaikuttaa. Westerlingin (2009) tutkimuksessa taloudellinen osaaminen oli tilastollisesti merkitsevä nostamaan tilintarkastuspalkkioita. Sammaliston (2011) tutkimus ei löytänyt tilastollista merkitsevyyttä taloudellisen osaamisen ja tilintarkastuspalkkioiden välillä. Tutkimustulosten eroihin on voinut vaikuttaa heidän käyttämiensä aineistojen erilaisuus, joten on mielenkiintoista tutkia samoja ominaisuuksia pidemmältä aikaväliltä.

Ittonen et al. (2010) oli ensimmäinen tutkimus tarkastusvaliokunnan naisjäsenten ja tilintarkastuspalkkioiden välisestä yhteydestä. Tästä tutkimuksesta ei voida tehdä yleistyksiä suomalaisiin yrityksiin, sillä se perustui yhdysvaltalaisiin S&P 500 yrityksiin. Yhdysvaltojen lainsäädäntö sekä tilintarkastusta koskevat säädökset poikkeavat suuresti Suomen vastaavista. Tämä luo silti mielenkiintoa tutkia suomalaisten pörssiyritysten tarkastusvaliokunnissa toimivien naisjäsenten vaikutusta Suomessa maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Naisten asemaa Suomen yritysmaailmassa ei voida verrata naisten asemaan yhdysvaltalaisissa

pörssiyrityksissä, sillä Suomea pidetään yhteiskuntana, jossa naiset ja miehet nauttivat yhtäläisiä oikeuksia politiikassa, koulutuksessa ja liike-elämässä (Virtanen, 2012).

Kun on tutkittu miesten ja naisten käyttäytymisten eroja yrityselämässä, on saatu tuloksia, joissa miehet ja naiset käyttäytyvät eri tavoin erilaisissa tilanteissa. Tämän vuoksi on kiinnostavaa tutkia tarkastusvaliokuntien naisten osuuden merkitystä tilintarkastuspalkkioihin. Byrnesin et al. (1999) mukaan naiset ovat yleisesti haluttomampia ottamaan riskejä kuin miehet. Samanlaisia tuloksia on saatu myös, kun tutkimus on rajattu koskemaan laskentatoimen ja rahoituksen aloja. (Jianakoplos & Bernasek, 1998; Watson & McNaughton, 2007.) Tämän perusteella voisi kuvitella, että naisten osuudella tarkastusvaliokunnassa on riskejä pienentävä vaikutus, joka saattaa johtaa siihen, että tarkastusvaliokunta tekee tarkemmin ja enemmän työtä itse, milloin maksetut tilintarkastuspalkkiot ovat pienemmät.

1.2 Tutkielman tavoite ja rajaaminen

Tutkielman tavoitteena on selvittää, löytyykö valittujen tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien joukosta tilastollisesti merkitseviä tekijöitä tilintarkastuspalkkioiden suuruuteen. Aikaisempi tutkimus on lähinnä keskittynyt asiakasyritysten ja hallituksen jäsenten ominaisuuksiin selittäessään tilintarkastuspalkkioiden suuruutta. Tarkastusvaliokunnan ominaisuudet eivät ole olleet ainakaan Suomessa kovin tutkittu aihe.

Tutkielma on rajattu koskemaan suomalaisia pörssiyrityksiä, joilla on ollut tarkastusvaliokunta vuosien 2008–2011 välisenä aikana. Tässä tutkielmassa keskitytään ainoastaan tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osaamiseen, riippumattomuuteen, naisten osuuteen tarkastusvaliokunnassa sekä aktiivisuuteen, jota mitataan tarkastusvaliokunnan kokouksien lukumäärällä.

Tutkielmassa on käytetty tiukkoja kriteerejä siinä, kuka lasketaan laskentatoimen osaajaksi, vaikka periaatteessa kaikkien tarkastusvaliokunnan jäsenten tulisi ymmärtää enemmän laskentatoimesta kuin muiden hallitusten jäsenten. Tässä tutkielmassa laskentatoimen osaaja on entinen tilintarkastaja, KTM (laskentatoimi), talousjohtaja tai muutoin pätevätoinyt talousosaaja.

1.3 Tutkielman rakenne

Tässä tutkielmassa käsittelen johdannon jälkeen kappaleessa kaksi tilintarkastusta ja tarkastusvaliokuntaa yleisesti sekä Suomen tilannetta erikseen. Kappaleessa käydään läpi tilintarkastusta agenttiteorian pohjalta sekä tilintarkastuksen laatua. Tämän jälkeen käydään läpi tarkastusvaliokunnan tehtäviä, asemaa organisaatiossa sekä yhteistyötä muiden kanssa.

Kappale kolme käsittelee yleistä hallinnointitapaa Suomen pörssiyhtiöiden osalta. Tässä kappaleessa keskityn hallinnointikoodin hallitusta, valiokuntia ja tilintarkastusta ohjaaviin suosituksiin. Neljäs kappale keskittyy aikaisempaan tutkimukseen tilintarkastuspalkkioihin vaikuttavista tekijöistä sekä tarkastusvaliokuntien ominaisuuksien vaikutuksista tilintarkastuspalkkioihin. Tämän kappaleen teorian pohjalta muodostan hypoteesit, joilla pyrin selvittämään, onko valituilla tarkastusvaliokunnan ominaisuuksilla vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin.

Kappale viisi esittelee hypoteesit, empiirisen aineiston sekä tutkimusmenetelmät, joilla tämä tutkielma on tehty. Kuudes kappale koostuu tutkimustulosten esittämisestä. Viimeisessä kappaleessa käydään läpi tutkielman tärkeimmät johtopäätökset rajoitteineen sekä esitetään mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

1.4 Tärkeimpien käsitteiden määrittely

Tilintarkastuspalkkio

Asiakasyrityksen tilintarkastajalle maksama palkkio lakisääteisestä tilintarkastuksesta. Tilintarkastuspalkkioon ei oteta huomioon veroneuvontaa eikä muita konsultointipalkkioita. Yrityksen pitää ilmoittaa tilinpäätöksessään tilintarkastusyhteisölleen maksetut palkkiot jaoteltuina lakisääteisiin tilintarkastuspalkkioihin, veroneuvontaan sekä muihin maksettuihin palkkioihin.

Tarkastusvaliokunta

Hallituksen jäsenistä koostuva erillinen valiokunta, jonka jäsenillä tulee olla osaamista kirjanpidosta, tilintarkastuksesta tai muusta laskentatoimen alueesta. Hallinnointikoodin mukaan tarkastusvaliokunta on pakollinen pörssiyrityksille, kun yrityksen liiketoiminnan laajuus sitä vaatii, mutta yrityksillä on mahdollisuus poiketa tästä ohjeesta perustellusta syystä.

Corporate Governance

Corporate Governance eli hyvä hallinnointitapa perustuu arvopaperimarkkinayhdistyksen ylläpitämään hallinnointikoodiin. Tällä pyritään siihen, että suomalaiset listayritykset noudattavat kansainvälistä hallinnointitapaa. Hallinnointikoodi yhdenmukaistaa suomalaisten pörssiyritysten toimintaa sekä sijoittajille ja muille annettavaa tietoa ja lisää avoimuutta johdon palkkioista ja palkitsemisjärjestelmistä sekä hallintoelimestä.

BIG 8/6/5/4 – tilintarkastusyhteisöt

Alun perin isoja tunnettuja tilintarkastusyhteisöjä oli kahdeksan kappaletta, jolloin niistä käytettiin nimitystä Big 8. Yritysten yhdistymisten ja konkurssien jälkeen jäljellä on nykyisin enää Big 4 tilintarkastusyhteisöt. Näihin kuuluvat PricewaterhouseCoopers, (PwC), EY, Deloitte sekä KPMG. Näiden neljän yrityksen osuus suoritetuista tilintarkastuksista suomalaisissa pörssiyrityksissä on reilusti yli 90 %.

SOX

Sarbanes-Oxley-laki (SOX) astui voimaan Yhdysvalloissa heinäkuussa 2002. Tämä laki oli seurausta 2000-luvun alkupuolella tapahtuneista tilinpäätösskandaaleista. SOX koskee kaikkia yrityksiä, jotka ovat listattuna Yhdysvaltojen pörssissä. SOX:n määräykset koskevat muun muassa tilinpäätöstietojen julkistamista, tilintarkastajien vastuuta, johdon raportointia ja sisäisen valvonnan järjestämistä. Tämän tavoitteena on parantaa yritysten julkistamien tietojen luotettavuutta ja oikeellisuutta. (Code of Conduct, 2016)

2 TILINTARKASTUS JA TARKASTUSVALIOKUNTA

Tässä kappaleessa käsitellään tilintarkastusta ja tarkastusvaliokuntaa yleisellä tasolla. Tilintarkastuksesta käsitellään tilintarkastusta yleisesti, agenttiteoriaa sekä tilintarkastuksen laatua. Tarkastusvaliokunnasta käsitellään sen tehtävät, asema organisaatiossa ja yhteistyö muiden tahojen kanssa. Lopuksi käsitellään tilintarkastusta Suomessa.

2.1 Tilintarkastus

Tilintarkastuksen kysynnän ja tarpeen voidaan katsoa alkaneen teollisesta vallankumouksesta Iso-Britanniassa 1800-luvun vaihteessa. Ennen tätä yritykset olivat suhteellisen pieniä ja omistajat johtivat omia yrityksiään eikä niillä ollut suurta vastuuta raportoida ulkopuolisille tahoille. Teollisen vallankumouksen myötä yritysten koot kasvoivat ja syntyi tarve kerätä ulkopuolista rahoitusta. Tämä antoi mahdollisuuden erilaisiin uusiin tarpeisiin, kuten rakennuksiin, teknologiaan ja tarvikkeisiin. Hiljalleen tämä johti omistuksen hajautumiseen pääomamarkkinoilla ja synnytti päämies-agentti ongelman, mikä johti puolestaan tilintarkastuksen kysynnän syntyyn. (Eilifsen et al., 2006, s.9)

Tilintarkastuksesta on useita erilaisia määritelmiä, joita löytyy eri tilintarkastusta koskevista suosituksista ja ohjeista. Tässä tutkielmassa pidän tilintarkastusta American Accounting Associationin (1971) mukaisena määritelmänä (kääntänyt: Riistama, 1999, 19–20):

”Tilintarkastus on järjestelmällinen tapahtumasarja, jonka tarkoituksena on tilintarkastajasta riippumattomalla (objektiivisella) tavalla kerätä näyttöä taloudenhoidon toimia ja tapahtumia koskevien tietojen totuudellisuudesta ja arvottaa sitä sekä selvittää, miten nämä tiedot vastaavat niiden esittämislle asetettuja tavoitteita sekä viestiä tuloksista niistä kiinnostuneille.”

Tilintarkastuksen tarkoituksena on varmistaa, että yrityksen tilinpäätös antaa riittävän ja oikean kuvan yrityksen tilikauden taloudellisista tapahtumista. Reyadin (2013) mukaan tilintarkastuksen päätavoitteena on antaa lausunto tilinpäätöksen oikeellisuudesta, mikä antaa varmuutta ja uskottavuutta tilinpäätöksen tiedoista. Baker ja Owsen (2002) sanovat puolestaan, että tilintarkastuksen tavoitteena on parantaa osakkeenomistajan etuja. Osakkeenomistajat haluavat sijoitukselleen tuottoa, joten he maksavat mielellään tilintarkastuksen laadusta, jolla varmistetaan, ettei yrityksen johto väärinkäytä yrityksen rahoja.

Suurin osa tilintarkastustyöstä tehdään asiakasyrityksen tilikauden päättymisen jälkeen, jolloin tarkastetaan pääasiassa aineistotarkastuksena yrityksen tilinpäätös eli tase, tuloslaskelma, rahoituslaskelma, niiden liitteet ja toimintakertomus. Tilintarkastaja tekee isoimmissa yrityksissä yleensä tarkastustyötä myös tilikauden aikana. Silloin keskitytään lähinnä kontrollitestaukseen, jolloin tilinpäätöstarkastuksessa ei siihen enää tarvitse puuttua, mikäli se on tilikauden aikana ollut kunnossa.

Tilintarkastuslaki (1141/2015) 3 luku 1 § määrittelee tarkastuksen kohteen käsittävän ”yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen”. Riistaman (1995, s.69) mukaan kirjanpidon tarkastus pitää sisällään lakien (kirjanpitolaki, säätiölaki, yhteisölaki) tarkoittamaa kirjanpitoa sekä kaikkea esikirjanpitoa, joiden tietoja kirjanpitoon käytetään, kuten reskontrat, palkkalaskelmat, varastolaskelmat. Riistaman (1995, s.70) mukaan tilinpäätökseen kuuluu kirjanpitolain mukaan tuloslaskelma ja tase liitetietoineen. Konsernissa mukaan tulee konsernitase ja – tuloslaskelma liitetietoineen. Osakeyhtiölaki velvoittaa näiden lisäksi vielä toimintakertomuksen liittämisen tilinpäätökseen. Hallinnon tarkastuksen kohteena ovat yrityksen sisäiset asiakirjat, joista tärkeimpänä pöytäkirjat ja niihin pohjautuvat asiakirjat, kuten muistiot. Lisäksi tilintarkastaja joutuu tekemään tarkastusta hallinnon lainmukaisesta toiminnasta. (Riistama, 1995, s.70; Hirvonen et al. 2003, s.130)

Tilintarkastuksen suorittamista ohjaavat monet kansainväliset ja kansalliset ohjeet, joilla pyritään varmistamaan, että tilintarkastus tehdään kaikkialla samalla tavalla ja varmuudella. Säännöksistä ISA 200 ja ISA 320 ovat tärkeitä, sillä ne liittyvät olennaisuuteen sekä kohtuulliseen varmuuteen. Olennaisuudella tarkoitetaan, ettei tilinpäätös sisällä virheitä, jotka voivat yksin tai yhdessä vaikuttaa tilinpäätösinformaation perusteella tehtäviin taloudellisiin päätöksiin. Kohtuullisella varmuudella tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja voi sanoa, ettei tilinpäätös sisällä oleellisia virheitä, jotka johtuisivat väärinkäytöksestä tai virheestä. Täydellistä varmuutta tilintarkastaja ei koskaan voi saavuttaa, sillä se vaatisi niin paljon resursseja, että sen saama hyöty menisi hukkaan hinnan noustessa huomattavasti.

2.1.1 Agenttiteoria

Agenttiteoriaa voidaan monissa tapauksissa käyttää selittämään ulkopuolisen tilintarkastuksen tarvetta yrityksissä. Jensenin ja Mecklingin (1976) määritelmä agenttiteoriasta on selkeä ”Agenttisuhte on sopimus, jossa yksi tai useampi henkilö (päämies) palkkaa toisen henkilön (agentin) suorittamaan tehtäviä puolestaan, mihin liittyy osittainen

päätöksentekovallan delegointi agentille.” Agentti-päämies-ongelma on agenttiteorian perusta, jossa molempien tavoittellessa hyötynsä maksimointia ei agentti aina voi toimia päämiehen intressien mukaan ja tästä syntyy intressiristiriitoja. Näiden aiheuttamia kustannuksia sanotaan agenttikustannuksiksi (Jensen & Meckling, 1976).

Jensenin ja Mecklingin (1976) mukaan agenttikustannukset koostuvat kolmen eri osan summasta, jotka ovat 1) valvontakustannukset, 2) sitouttamiskustannukset ja 3) jäännöskustannus. He määrittelevät kustannukset seuraavasti; valvontakustannuksia syntyy, kun omistaja rajoittaa intressiristiriitoja kehittämällä oikeanlaisia kannustimia johdolle sekä rajoittamalla johdon poikkeavaa toimintaa. Sitouttamiskustannuksia syntyy omistajan varmistaessa, ettei johto tee omistajaa haittaavia päätöksiä tai näin tapahtuessa omistaja saa korvauksen siitä. Jäännöskustannus syntyy, kun johdon tekemät päätökset eivät maksimoi täysin omistajien etua.

Adams (1994) puolestaan jakaa agenttikustannukset valvontakustannuksiin sekä sitouttamiskustannuksiin. Hänen mukaansa sitouttamiskustannuksia syntyy esimerkiksi sisäisestä tarkastuksesta, jolla johto pyrkii näyttämään omistajille käyttäytyvänsä vastuullisesti ja sopimuksen mukaisesti. Hän määrittelee valvontakustannuksiksi muun muassa sen, että omistajat minimoivat riskin, ettei johto tee päätöksiä, jotka ovat pitkällä aikavälillä haitallisia yritykselle.

Omistajuuden ja johdon eriytyminen ja siitä johtuvat agentti-päämies-ongelmat johtavat siihen, että modernissa yritysmaailmassa hyvä hallinnointitapa (Corporate Governance) on välttämätöntä. Sen avulla yrityksen johtoa valvotaan ja johdetaan. Siten saadaan pienennettyä agenttikustannuksia ja yhdenmukaistettua johtajien ja sijoittajien intressejä. Hyvän hallinnointitavan järjestäminen auttaa varmistamaan, että johto hyödyntää yrityksen resursseja asianmukaisesti omistajien intressejä noudattaen sekä raportoi totuudenmukaisesti yrityksen taloudellisen tilanteen ja operatiivisen suorituskyvyn. (Lin & Hwang, 2010) Heidän mukaansa ainakin Yhdysvalloissa toimivissa yrityksissä johtajien valvonnasta vastaa pääasiassa hallitus ja sen valiokunnat.

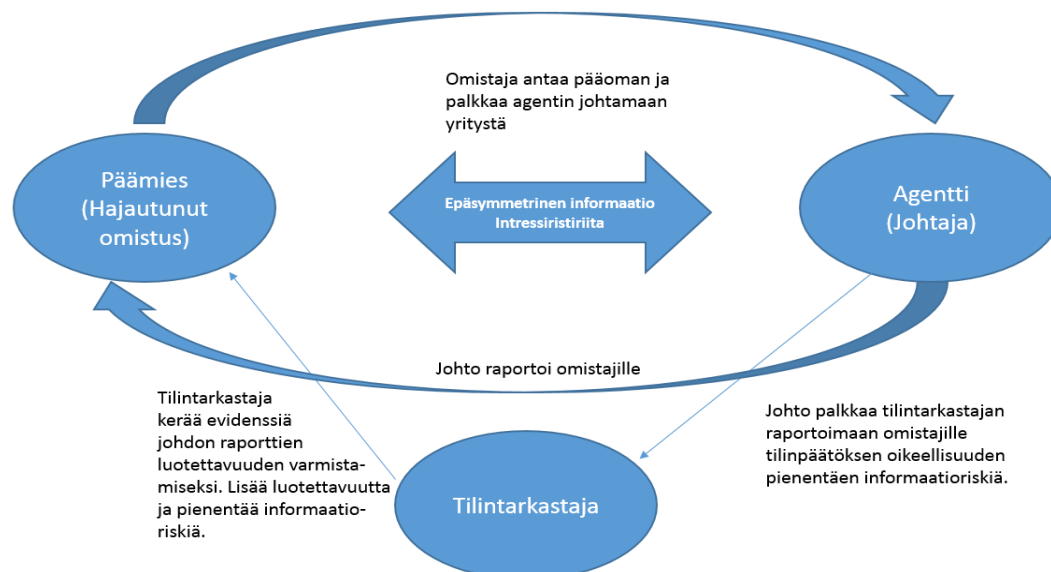
Kun yrityksen johto ja omistaja eivät ole sama henkilö ja molemmat haluavat maksimoida oman hyötynsä, syntyy yleensä ristiriitoja. Näissä tapauksissa johto käyttää omistajien resursseja, kuten rahaa ja heillä on omistajia enemmän informaatiota yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Tämä epäsymmetrinen informaatio vaikuttaa haitallisesti omistajien kykyyn

monitoroida tehokkaasti sitä, toimiiko johto heidän intressien mukaan. (Adams, 1994; Eilifsen et al., 2006, s. 8) Tilanne, jossa syntyy epäsymmetristä informaatiota johdon ja omistajien välillä, luo kysynnän ulkopuoliselle tilintarkastajalle. Tilintarkastaja on vastuussa tilinpäätöksen oikeellisuudesta ja siitä, että se on luotu kirjanpitolain mukaisesti esittäen yrityksen todellisen taloudellisen tilanteen. (Lin & Hwang, 2010)

Niskasen et al. (2010) mukaan tilintarkastus voi toimia valvontamekanismina ja vähentää johdon ja omistajien välisiä konflikteja. Heidän mukaansa määräysvallassa olevat omistajat palkkaavat tilintarkastajan vakuuttamaan muita sijoittajia siitä, että heidän sijoituksensa on turvassa eikä toimiva johto väärinkäytä yrityksen varoja. Ulkopuolinen auktorisoitu tilintarkastaja tuo varmuutta omistajille ja sijoittajille siitä, että yrityksen johto tekee parhaansa maksimoidakseen heidän sijoituksensa arvon.

Niskasen et al. (2010) mukaan mitä suuremmat agenttiongelmia yrityksessä on, sitä todennäköisemmin halutaan korkealaatuinen tilintarkastaja. DeAngelon (1981) mukaan tilintarkastajayrityksen koko toimii hyvänä muuttujana tilintarkastuksen laadun mittarina. Tämä voi olla myös syy siihen, että pörssiyritykset valitsevat lähes aina itselleen Big 4 tilintarkastusyhteisön, sillä ne ovat erittäin isoja ja vakaita tilintarkastusyhteisöjä. Näillä on myös hyvä brändi, mikä antaa luotettavan kuvan niiden toiminnasta. Mitä isompi, monimutkaisempi ja hajautuneempi omistus yrityksellä on, sitä enemmän sillä on agenttiteorian mukaan mahdollisia kustannuksia, joita voidaan laadukkaalla tilintarkastuksella pyrkiä pienentämään.

Kuva 1 Päämies-agentti-suhteen luoma tilintarkastuksen kysyntä (Eilifsen et al., 2006, s.7)

Kuva 1 osoittaa hyvin, kuinka nykyään varsinkin pörssiyritysten johto ja omistus on hajautunut ja kuinka heidän välilleen muodostuu intressiristiriitoja ja epäsymmetristä informaatiota. Tämän vuoksi ulkopuolisella tilintarkastajalla on tärkeä rooli nykypäivänä pörssiyritysten ja muidenkin yritysten luotettavuuden takaajan roolissa. Yrityksen johto palkkaa tilintarkastajan, joka raportoi yrityksen taloudellisesta tilanteesta ja tilinpäätöksestä löydettyistä asioista hallitukselle ja omistajille. Tilintarkastajan täytyy olla riippumaton yrityksestä ja sen johdosta, jotta se voi tuottaa omistajille luotettavaa tietoa johdon tekemisestä ja ennen kaikkea siitä, että johto toimii omistajien intressien mukaisesti.

2.1.2 Tilintarkastuksen laatu

DeAngelo (1981) määrittelee tilintarkastuksen laadun sillä, että tilintarkastaja löytää rikkomuksen asiakkaan kirjanpidossa sekä raportoi siitä. Tämä on yhteydessä tilintarkastajan riippumattomuuteen, sillä riippumaton tilintarkastaja raportoi aina kaikki löytämänsä virheet ja rikkomukset. Tilintarkastuksen laadun mittaaminen on erittäin kallista (DeAngelo, 1981). Tästä syystä tilintarkastajan riippumattomuus on tärkeää yritysten omistajille. Heidän ei tarvitse käyttää rahojaan tilintarkastajien valvomiseen, mikäli tilintarkastusyhteisö on riippumaton yrityksestä ja samalla he voivat luottaa, että tarkastus on laadukasta.

Linin ja Hwangin (2010) mukaan ohjeet ja keinot mitata tilintarkastuksen laatua yleisesti hyväksytyissä tilintarkastusstandardeissa ovat muun muassa taito, riippumattomuus sekä ammatin vaatima harjoittelu. Näiden perusteella laadun mittaaminen on vaikeaa, sillä nämä kaikki ovat yksilön ominaisuuksia, joiden johdosta laatu vaihtelee aina. Näiden käyttäminen laadun mittarina ei kannata, vaan näiden sijaan Lin ja Hwang (2010) sanovat, että tutkijat ovat käyttäneet mittareina muun muassa tilintarkastajan brändiä, toimialatuntemusta sekä tilintarkastajan toimikautta.

Tilintarkastuksen laatu on tärkeää yrityksille, sillä sen avulla he viestivät sijoittajille ja omistajille, että heidän rahojaan käytetään oikein ja yritys menestyy. Yleisesti ihmiset ajattelevat, että mitä tunnetumpi ja isompi tilintarkastusyhteisö on, sitä paremmin se tekee työnsä. Tämän vuoksi varsinkin pörssiyritykset Suomessa käyttävät tilintarkastajanaan pääsääntöisesti Big-4 yrityksiä. Vuonna 2011 suomalaisista pörssiyrityksistä 98 % käytti tilintarkastajanaan Big-4 yritystä (Piirala, 2014). Pörssiin listautuvat yritykset tapaavat vaihtaa tilintarkastajayrityksensä Big-8 yritykseen (DeAngelo, 1981). Koska nykyään on olemassa enää Big-4, voidaan tämän olettaa pätevän niihin. Tilintarkastajan vaihtaminen on kallista

yrityksille, joten tästä voidaan olettaa sen olevan syynä pörssiyritysten Big-4 yritysten käyttämään määrään.

Hoitash et al. (2007) mukaan tilintarkastajille maksetut palkkiot vaikuttavat tilintarkastuksen laatuun. Jos asiakas maksaa tilintarkastusyhteisölle isoja palkkioita oheispalveluista, kuten veroneuvonnasta, vaarantaa tämä tilintarkastajan taloudellisen riippumattomuuden ja heikentää tilintarkastuksen laatua. Mikäli tilintarkastusyhteisö saa suurimman osan palkkioista tilintarkastukseen liittymättömistä töistä, on riskinä, ettei tilintarkastaja raportoi oleellisista virheistä kirjanpidossa. Tilintarkastusyhteisö ei halua menettää palkkioitaan muista toiminnoistaan, vaan katsoo virheet läpi sormien.

Laadukkaamman tilintarkastuksen tulisi johtaa laadukkaampaan tilinpäätösraportointiin sekä pienentää riskiä siitä, että tilintarkastaja antaa väärän lausunnon tilinpäätöksestä (Goodwin-Stewart & Kent, 2006). Kun tilintarkastajan riski olla havaitsematta oleelliset virheet pienenee, voi tämä näkyä tilintarkastuksen hinnassa, sillä hinnoittelun yksi osa aikaisempien tutkimusten perusteella on juuri asiakkaan riskisyys. Kun asiakkaan riskisyys on pienempi, ei tilintarkastajan tarvitse käyttää niin paljon resursseja tarkastaakseen esimerkiksi vaikeita tase-eriä. Tämä johtaa pienempiin tilintarkastuspalkkioihin resurssien vähäisemmän käytön vuoksi.

Linin ja Hwangin (2010) tekemässä meta-analyysissä käy ilmi, että tarkastusvaliokunnan riippumattomuus, kokousten lukumäärä sekä asiantuntevuus ovat positiivisessa yhteydessä tilintarkastuksen laatuun. Ne kaikki ovat yhteydessä tuloksen ohjauksen (earnings management) vähentymiseen yrityksissä, joissa edellä mainitut ominaisuudet ovat olemassa. Niskanen et al. (2011) määrittelevät tuloksen ohjauksen toiminnaksi, jossa johto piilottaa yrityksen todelliset tulot ja taloudellisen tilanteen käyttämällä harkinnanvaraisia jaksotuksia. Tämän perusteella näiden ominaisuuksien tulisi laskea tilintarkastuspalkkioita, sillä laadun parantuessa riskin pitäisi pienentyä. Toisaalta nämä ominaisuudet voivat myös olla yhteydessä tilintarkastuspalkkioiden kasvamiseen, sillä ne voivat vaatia tilintarkastajalta enemmän työtä kuin alun perin on suunniteltu. Tämä johtaa resurssien käytön lisääntymiseen ja sitä kautta nostaa maksettuja palkkioita.

2.2 Tarkastusvaliokunta

The Accountants International Study Group (1977) määrittelee tarkastusvaliokunnan ja sen roolin seuraavasti: yrityksen johtajista koostuva valiokunta, jonka nimenomaisena tehtävänä on tarkastaa vuosittaiset tilintarkastukset ennen kuin ne annetaan hallitukselle. Valiokunta toimii ulkoisen tilintarkastajan ja hallituksen välisenä yhteytenä ja sen toimintaan lukeutuu muun muassa tilintarkastajan nimeämisen tarkastus, tilintarkastuksen laajuus, tilintarkastuksen tulos, sisäiset taloudelliset kontrollit sekä taloudellisten informaatioiden julkaiseminen.

SOX määrittelee tarkastusvaliokunnan seuraavasti: Tarkastusvaliokunta on hallituksen keskuudesta valittu valiokunta, jonka tehtävänä on valvoa yrityksen tilintarkastusta, taloudellista raportointia sekä yrityksen laskentatoimea. (Hirvonen et al., 2003, s.287) Tämä määrittely eroaa edellisestä siten, että nykyään yhdysvaltalaisen yritysten valiokuntiin ei voida valita yhtiön johtajia vaan ainoastaan riippumattomia hallituksen jäseniä.

Hirvosen et al. (2003, s.288-289) mukaan Suomessa on suositeltavaa, että tarkastusvaliokuntaan valitaan vain riippumattomia jäseniä, eli jäseniä, jotka eivät kuulu toimivaan johtoon eivätkä ole muussa sellaisessa suhteessa yritykseen, että se vaarantaisi jäsenen kyvyn olla objektiivinen kannanotoissaan. Heidän mukaansa kuitenkin SOX vaatii, että tarkastusvaliokuntaan valitaan pelkästään riippumattomia jäseniä, jotka eivät saa vastaanottaa yritykseltä mitään palkkioita konsultoinnista tai muista aputoimista. Muita valintakriteerejä tarkastusvaliokunnan jäsenten valitsemiseksi heidän mukaansa ovat riittävä määrä jäseniä, mutta ei kuitenkaan liian montaa, että työskentelyn tehokkuus ei kärsi.

Tarkastusvaliokunnan perustaminen pörssiin listatussa yrityksessä Suomessa perustuu hyvään hallinnointitapaan. Tarkastusvaliokunta koostuu hallituksen jäsenistä ja hyvän hallinnointitavan mukaan siihen kuuluu vähintään kolme henkilöä. Yritykset voivat myös poiketa hyvän hallinnointitavan vaatimuksista, mikäli niillä on hyvät perusteet siihen ja selvitys miksi näin on tehty. Lainsäädäntö edellyttää, että ainakin yksi tarkastusvaliokunnan jäsen on myös merkittävistä osakkeenomistajista riippumaton henkilö sekä lisäksi yhdellä on oltava asiantuntemusta erityisesti kirjanpidon, tilintarkastuksen tai laskentatoimen alalla (hallinnointikoodi, 2015). Myös yhdysvaltalainen SEC antaa ohjeita, miten tarkastusvaliokunta tulee perustaa listattuun pörssiyritykseen. Krishnanin (2005) mukaan tarkastusvaliokuntaan

tarvitaan seuraavat edellytykset: vähintään kolme henkilöä, kaikkien jäsenten täytyy olla riippumattomia johdosta sekä vähintään yhdellä täytyy olla taloudellista asiantuntemusta.

Suomen ja Yhdysvaltojen pörssiyhtiöiden tarkastusvaliokuntiin valituilta jäseniltä vaadittavat ominaisuudet ovat hyvin samanlaiset. Syynä tähän on tilintarkastuksen sääntelyn lisääminen 2000-luvun alun tilinpäätösskandaalien jälkeen. Näissä skandaaleissa kävi ilmi, että tilintarkastusyhteisöt, jotka antoivat konsultointipalveluita ja tilintarkastuspalvelua samalle asiakkaalle, katsoivat läpi sormien tilinpäätösten virheitä ja jopa auttoivat niiden peittelyssä. Tiukentuneella sääntelyllä pyritään yhtenäistämään tilintarkastuksen säädöksiä siten, ettei uusia vastaavanlaisia tilanteita pääsisi tapahtumaan. Riistaman (1999, s.37) mukaan tarkastusvaliokunta on hyvä keino edesauttaa tilintarkastajan riippumattomuutta erityisesti toimivasta johdosta. Hänen mukaansa tarkastusvaliokunta on ollut pakollinen New Yorkin arvopaperipörssilistalla olevilla yrityksillä. Tämä ei kuitenkaan auttanut toimimaan vaatimusten mukaan esimerkiksi Enronin tapauksessa.

2.2.1 Tehtävät

Suomessa tarkastusvaliokunta on melko uusi tapa hallitukselta jakaa omaa työtään. Hirvosen et al. (2003, s.285) mukaan valiokuntatyöskentely ylipäätään ei ole vielä Suomessa vakiintunutta ja yleistä. Nykyään kuitenkin lähes kaikilla suomalaisilla pörssiyhtiöillä on tarkastusvaliokunta, kuten hallinnointikoodi suosittelee. Tarkastusvaliokunnan tehtävät ovat aiemmin olleet koko hallituksen tehtäviä ja niin on tänä päivänä vielä niissä yrityksissä, joissa ei ole tarkastusvaliokuntaa. Näissä tapauksissa on noudatettava niin sanottua noudata tai selitä – periaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, että yritykset voivat jättää noudattamatta annettuja säädöksiä, mutta heidän täytyy selittää hyvin perustellen miksi näin on tehty. (Hallinnointikoodi, 2008, 2010 & 2015) Tarkastusvaliokunnalla on useita tärkeitä tehtäviä, joista osaa säätelee lainsäädäntö. Tarkastusvaliokunnan lakisääteiset tehtävät avataan tarkemmin luvussa 3.3. jossa käsitellään hallinnointikoodin tarkastusvaliokuntaa koskevia säädöksiä Suomessa.

SOX:n mukaan tarkastusvaliokunnalla täytyy olla määräysvalta tilintarkastustehtäviin. Tämä tarkoittaa, että tarkastusvaliokunta nimittää tilintarkastajat sekä valvoo ja ratkaisee erimielisyyksiä tilintarkastajan ja johdon välillä. Tarkastusvaliokunnan täytyy myös arvioida sisäiset kontrollit ja hyväksyä kaikki suuret muutokset kirjanpitoimenetelmiin. (Malhotra et al., 2015) Suomessa tarkastusvaliokunta tekee yhtiökokoukseen esityksen tilintarkastajan

valinnasta, mutta ei itse nimitä tai tee päätöstä siitä. Tarkastusvaliokunnalla on myös Suomessa rooli sisäisten kontrollien valvonnassa, muttei yhtä tiukat vaatimukset kuin Yhdysvalloissa.

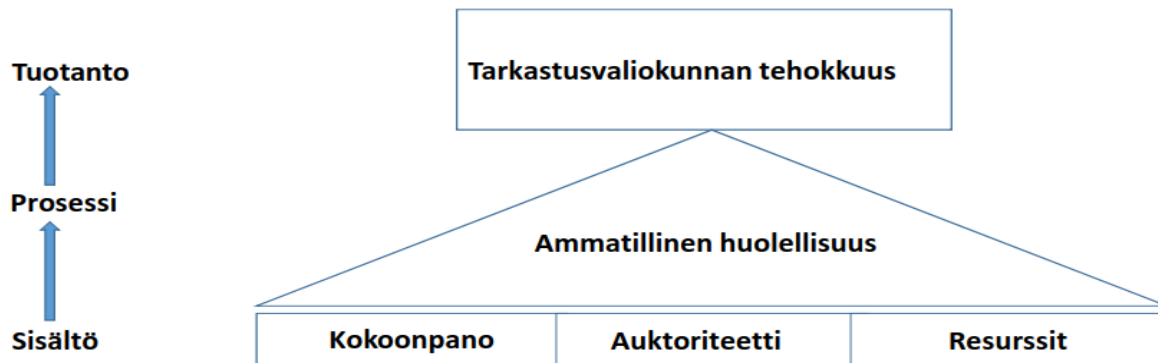
Carcellon et al. (2002b) tutkimuksen mukaan yli 90 % satunnaisesti valituista tarkastusvaliokunnista sanoo sisäisten kontrollien (internal control) olevan yksi heidän tehtävistään. Tämän lisäksi SEC vaatii kaiken oleellisen kommunikaation kirjanpitäjien ja johdon välillä kulkevan tarkastusvaliokunnan kautta. Tämä sisältää raportit sisäisen valvonnan huomioista ja suosituksista. (Krishnan, 2005)

Yksi tarkastusvaliokunnan tärkeimmistä tehtävistä on päättää tilintarkastajan palkkiosta (Lee & Mande, 2005). Riistaman (1999, s.33) mukaan Suomessa tarkastettavan yrityksen hallitus ei saa määrätä tilintarkastajan palkkiota, sillä hallitus on vastuussa yrityksen taloudellisista päätöksistä, joihin tilintarkastuksen menot kuuluvat. Tämän vuoksi Suomessa tarkastusvaliokunta ei päättää tilintarkastajan palkkiosta, vaan yleensä tilintarkastaja laskuttaa asiakasyritystään, jonka perusteella heille maksetaan.

Menonin ja Williamsin (1994) mukaan tarkastusvaliokunnalla on tavallisesti tehtävänä riippumattoman tilintarkastajan valinta, tilintarkastusprosessin valvonta sekä tilinpäätöksen oikeellisuuden varmistaminen. Suomessakin tarkastusvaliokunnalle kuuluu muun muassa näitä kyseisiä tehtäviä (Hallinnointikoodi, 2008, 2010 & 2015). Tarkastusvaliokunnalla on Menonin ja Williamsin (1994) mukaan kaksi etua näihin tehtäviin ja ne ovat (1) riippumattomuus sekä (2) tehokkuus.

Riippumaton tarkastusvaliokunta haluaa varmistaa, että heille kuuluvat työt tehdään kunnolla ja mikäli huomataan virheitä tai puutteita esimerkiksi tilinpäätöksessä, ne korjataan heti. Riippuvaisilla tarkastusvaliokunnan jäsenillä ei välttämättä ole halua löytää virheitä tilinpäätöksistä, mikäli ne tuovat taloudellista tai muuta etua jäsenille. Tehokas tarkastusvaliokunta koostuu sopivan pienestä määrästä asiantuntevia jäseniä, jolloin päätöksiä on helpompi tehdä nopeasti. Tämän myötä ei tarvita useita ja pitkiä kokouksia, vaan tarkastusvaliokunta voi kokoontua muutaman kerran vuodessa tekemään päätöksiä tehokkaasti.

Kuva 2 Tarkastusvaliokunnan tehokkuuden muodostuminen (DeZoort et al., 2002)

Kuvasta 2 nähdään DeZoortin et al. (2002) näkemys tarkastusvaliokunnan tehokkuudesta. Heidän mukaansa kaiken perusta on tarkastusvaliokunnan kokoonpano, auktoriteetti ja resurssit. Tehtäviä hoidetaan ammatillisella huolellisuudella, jolloin syntyy tehokas tarkastusvaliokunta. He huomauttavat, että oikea kokoonpano, koostuu riippumattomista ja osaavista henkilöistä, mutta on tärkeää huomata myös ryhmädynamiikka. Mikäli tarkastusvaliokuntaan valitaan dominoivia persoonia, voi tämä vaikuttaa negatiivisesti koko tarkastusvaliokunnan tehokkuuteen. Auktoriteetti nähdään tarkastusvaliokunnan vastuuna ja vaikutuksena. Auktoriteettiin vaikuttavat myös tarkastusvaliokunnan suhde yrityksen johtoon, tilintarkastajaan, sisäiseen tarkastajaan sekä koko hallitukseen. Resurssit pitävät sisällään riittävän määrän tarkastusvaliokunnan jäseniä, jotta he pystyvät hoitamaan kaiken tarpeellisen työn mitä tarkastusvaliokunnalta vaaditaan. (DeZoort et al., 2002)

Kuten kuvasta 2 nähdään, on ammatillinen huolellisuus tärkeässä asemassa tarkastusvaliokunnan tehokkuuden saavuttamiseksi. Tarkastusvaliokunnan kokoonpano, auktoriteetti ja resurssit ovat sisältö, joita ammatillinen huolellisuus käyttää prosessina saavuttaakseen tehokkuuden. DeZoortin et al. (2002) mukaan ammatillinen huolellisuus on tahtoa työskennellä yhdessä. Sitä tarvitaan, kun valmistaudutaan saamaan vastauksia kysymyksiin johtajilta, tilintarkastajilta tai muilta relevanteilta tahoilta.

2.2.2 Asema organisaatiossa

Tarkastusvaliokunnan riippumattomuus on selvästi yhteydessä moniin laskentatoimen tehtäviin yrityksen sisällä (Chan & Li, 2008). Tämän vuoksi voidaan pohtia, onko tällä jonkinlainen yhteys yrityksen arvoon. Tarkastusvaliokunta koostuu hallituksen jäsenistä, joiden intressinä on yrityksen arvon nostaminen. Tämän vuoksi riippumattomuudella on

mahdollisesti vaikutus yrityksen arvoon. Riippumaton hallituksen jäsen haluaa valvoa yritystä enemmän kuin riippuvainen jäsen. Kesnerin (1988) mukaan tärkeimmät ja eniten valtaa käyttävät valiokunnat ovat tarkastusvaliokunta, nimitysvaliokunta, palkitsemisvaliokunta ja työvaliokunta. Mikäli hallituksen jäsen on samaan aikaan kolmessa tärkeässä valiokunnassa; tarkastus-, nimitys- ja palkitsemisvaliokunnassa, on tällä vaikutus tarkastusvaliokunnan riippumattomuuteen. (Chan & Li, 2008). Samassa tutkimuksessa Chan ja Li (2008) huomasivat, että mikäli tarkastusvaliokunnan jäsenistä yli puolet ovat riippumattomia ja asiantuntevia, on sillä positiivinen yhteys yrityksen arvoon.

Felo et al. (2003) saivat tutkimuksissaan tuloksen, jonka mukaan tarkastusvaliokunnan jäsenen asiantuntevuus vaikutti merkittävästi yrityksen tilinpäätösraportoinnin laatuun. Koska tilinpäätösraportoinnilla on suuri merkitys tilintarkastuksen hoitamiseen ja sitä kautta tilintarkastajalta vaadittuihin resursseihin, on sillä siksi merkitystä myös tilintarkastuspalkkioihin. Mitä enemmän resursseja tilintarkastukseen tarvitaan, sitä enemmän se yritykselle maksaa. Taylorin ja Simonin (1999) mukaan mitä suurempi asiakas on, sitä enemmän se vaatii työtä tilintarkastusyritykseltä, mikä johtaa korkeampiin tilintarkastuspalkkioihin.

Tämän perusteella tarkastusvaliokunnan merkitys yrityksen tilintarkastukseen ja siitä maksettaviin palkkioihin on suuri. Yritysten tulisikin pohtia tarkasti keitä tarkastusvaliokuntaan valitaan ja millä perustein. Tarkastusvaliokunta voidaan nähdä tärkeimpänä yrityksen valiokunnista sen perusteella, että osa sen toimista on lainsäädännöllä määrätty ja lakien rikkomisella saattaa olla erittäin huomattavat seuraamukset. Lisäksi tarkastusvaliokunnan toimet vaikuttavat suoraan tilinpäätösraportointiin ja sitä kautta suoraan muun muassa tilintarkastajiin, omistajiin ja sijoittajiin.

Abbottin et al. (2003a) mukaan tarkastusvaliokunnalla on aikaisempien tutkimusten perusteella kolme mahdollista keinoa vaikuttaa ulkoisen tilintarkastajan tuottamaan korkeampaan tarkastusvarmuuteen ja kattavuuteen. Nämä keinot Abbottin et al. (2003a) mukaan ovat:

1. Tarkastusvaliokunnan jäsenet voivat vakuuttaa johdon valitsemaan osaavamman ja paremman maineen omaavan tilintarkastajan.
2. Tarkastusvaliokunta voi vaatia nykyiseltä ulkoiselta tilintarkastajalta suurempaa määrää tarkastustoimintaa.
3. Tarkastusvaliokunta voi vähentää johdon uhkaa vaihtaa tilintarkastaja.

Näiden perusteella tarkastusvaliokunnalla on tärkeä asema yrityksessä. Ilman osaavaa tarkastusvaliokuntaa yrityksen johto voi mahdollisesti tehdä mieleisiään päätöksiä ilman kyseenalaistamista. Tarkastusvaliokunnan voidaankin nähdä olevan tärkeä johdon valvontakeino. Menon ja Williams (1994) toteavatkin tarkastusvaliokunnalla olevan selvä etu valvonnassa. Tämän vuoksi on syytä valita vain päteviä jäseniä tarkastusvaliokuntaan, sekä kouluttaa heitä mahdollisuuksien mukaan.

2.2.3 Yhteistyö muiden tahojen kanssa

Tarkastusvaliokunta toimii usein linkkinä tilintarkastajien ja omistajien tai johtajien välillä. Tämän vuoksi on tärkeää, että tarkastusvaliokunta toimii hyvin ja antaa omalla toimellaan apua tilintarkastajille. SEC:n puheenjohtaja Arthur Levitt onkin todennut, että pätevä, sitoutunut ja riippumaton tarkastusvaliokunta edustaa luotettavinta yleisen edun vartijaa. (Felo et al., 2003) Tämän perusteella tarkastusvaliokunnalla on suuri vastuu hoitaa työnsä hyvin ja sen avulla lisätä kansan luottamusta siihen, että yritys toimii hyvin ja luotettavasti.

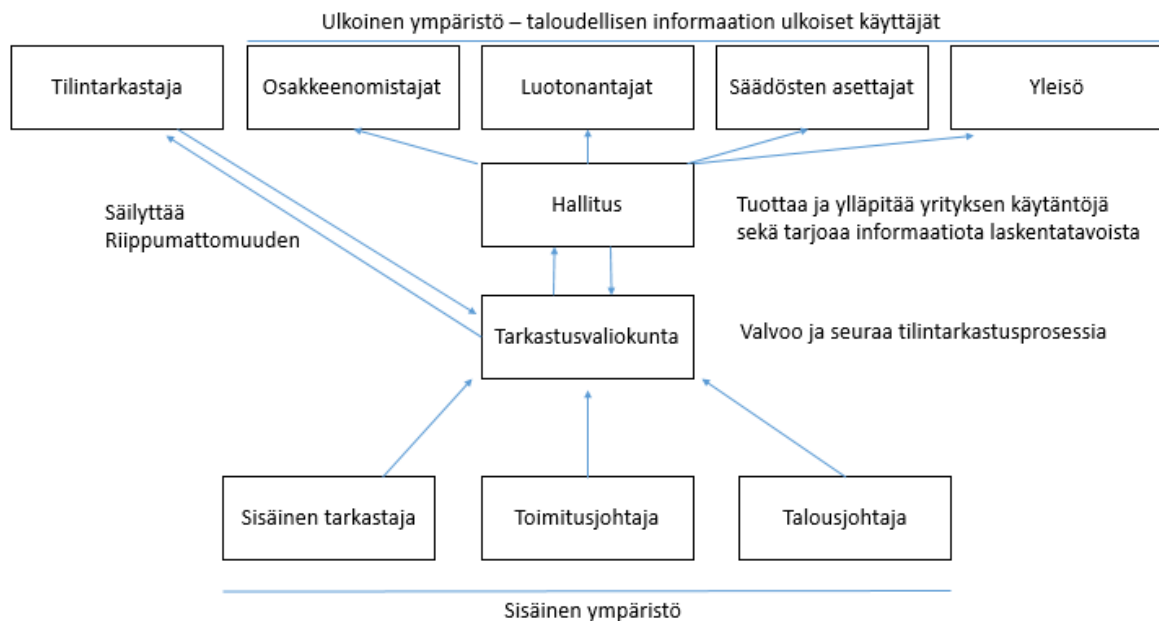
Spiran (2003) mukaan tarkastusvaliokunta toimii hallituksen alaisena eikä sillä ole päätösvaltaa. Tämän vuoksi tarkastusvaliokunta ei raportoi suoraan osakkeenomistajille, vaan heidän tehtävänä on tehdä erilaisia raportteja ja suosituksia koko hallitukselle. Menonin ja Williamsin (1994) mukaan jo pelkkä tarkastusvaliokunnan olemassaolo voi kertoa ulkopuolisille, kuten osakkeenomistajille ja sääntelyviranomaisille, että yrityksen valvonta ja seuranta ovat hyvällä mallillaan. Heidän mukaansa yritys voi perustaa tarkastusvaliokunnan pelkästään vakuuttamaan tilintarkastajat yrityksen hyvästä valvonnasta, vaikka tarkastusvaliokunta ei tekisi käytännössä mitään.

Tilintarkastajan tehtävänä on tuottaa omistajille ja sijoittajille varmuutta johdon tekemisistä ja yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Beattien et al. (1999) tutkimuksen mukaan tarkastusvaliokunta luo varmuutta kolmansille osapuolille tilintarkastajan riippumattomuudesta. Tämän vuoksi varsinkin pörssiyritysten on kannattavaa perustaa tarkastusvaliokunta tai perustella hyvin miksi näin ei tehdä.

Bhasinin ja Shaikhin (2012) mukaan nykyään tarkastusvaliokunta voidaan nähdä voimakkaana välineenä, joka vahvistaa taloudellisen informaation luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä. Tämä on entistä tärkeämpää nykyään, kun taloudellinen informaatio on helposti kaikkien saatavilla. Tämän vuoksi on tärkeää yrityksen kannalta, että sijoittajat voivat uskoa taloudellisten tietojen

oikeellisuuteen. Tarkastusvaliokunta on suoraan tai epäsuorasti yhteydessä yrityksen sisällä toimiviin tärkeisiin elimiin sekä ulkoisiin toimijoihin. Tarkastusvaliokunnan toiminta voi siis vaikuttaa koko yrityksen toimintaan, mikäli se tekee työnsä hyvin tai jos se laiminlyö tiettyjä tärkeitä toimia.

Kuva 3: Tarkastusvaliokunnan tilivelvollisuus (Braiotta et al., 2010, s.33)

Kuten kuvasta 3 nähdään, on tarkastusvaliokunta tärkeässä roolissa yrityksessä niin sisäisesti kuin ulkoisesti. Tarkastusvaliokunta on suoraan tekemisissä ulkoisen tilintarkastajan, yrityksen sisäisen tarkastajan, hallituksen sekä toimitus- että talousjohtajan kanssa. Epäsuorasti tarkastusvaliokunta on yhteyksissä kaikkiin tahoihin, joita yrityksen toiminta ja taloudellinen informaatio kiinnostavat. Tästä syystä tarkastusvaliokunnan täytyy tehdä työnsä hyvin ja omata riittävä ammattitaito, jotta kaikki tahot, jotka tekevät yhteistyötä sen kanssa, ovat tyytyväisiä.

2.3 Tilintarkastus Suomessa

Riistama (1995, s. 12) sanoo tilintarkastuksen lähtökohtaisesti olevan Suomessa laillisuusvalvontaa. Suomessa tilintarkastuksen tavoitteena on voida antaa lausunto siitä, antaako tilinpäätös ja toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot tarkastuskohteen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta sekä varmistaa, että tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen tiedot ovat keskenään yhtenäiset eivätkä sisällä ristiriitoja (KHT-yhdistys, 2009).

Suomessa tilintarkastus on tullut yleisen mielenkiinnon kohteeksi vasta 1980-luvulta alkaen, kun pääomamarkkinat kehittyivät nopeasti. (Riistama, 1994, s.20.) Yhdysvalloissa tilintarkastus yleistyi jo 1920-luvulla ja siellä säädettiin laki pörssiyritysten tilintarkastuspakosta 1930-luvulla. Iso-Britanniassa tilintarkastus on lähtenyt liikkeelle vielä aikaisemmin, jo keskiajalta, mutta lainsäädäntöä tilintarkastukseen liittyen on ollut vuodesta 1844 lähtien. (Niemi, 2000) Tämän perusteella voidaan todeta tilintarkastuksen olevan Suomessa nuorta verrattuna Yhdysvaltoihin ja Iso-Britanniaan.

Suomessa tilintarkastus on erilaista kuin esimerkiksi anglosaksisissa maissa, sillä se on lakisääteistä ja sitä edellytetään pieniltäkin osakeyhtiöiltä (Riistama, 1994, s.20–21). Tämän vuoksi Suomessa tilintarkastusmarkkinat koostuvat laajasta valikoimasta erilaisia toimijoita. Suomessa lakisääteinen tilintarkastus on pakollinen lähes jokaiselle yritykselle, vain pienet yksityisyrittäjät ja ammatinharjoittajat eivät tarvitse tilintarkastusta. Suomessa tilintarkastajissa on kolmiportainen järjestelmä. Ensimmäiset kaksi porrasta ovat samoja muiden Pohjoismaiden kanssa eli KHT ja HTM tarkastajat. Suomen erikoisuus tilintarkastajissa on se, että riittävästi laskentatoimea osaava henkilö saa hoitaa joitain helpoimpia tilintarkastuksia pienimmissä yrityksissä. (Niemi, 2004)

Suomessa, kuten muualla maailmassa, tilintarkastusta ohjaavat monet eri lait sekä ohjeet ja säädökset. Tilintarkastuksessa tulee noudattaa hyvää tilintarkastustapaa, johon sisältyy kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattaminen (KHT-yhdistys, 2011 s.28) Tärkeimpiä noudatettavista laeista ja säädöksistä ovat tilintarkastuslaki, yhtiömuotoa koskevat lait, kirjanpitolaki sekä erilaiset eettiset säännöt ja suositukset. Näihin kaikkiin vaikuttavat jollain tasolla EU:n eri direktiivit tai muut kansainväliset säädökset ja lait, joita koitetaan implementoida Suomen lakeihin ja säädöksiin. Näin pyritään yhtenäistämään tilintarkastuksen käytäntöjä eri maiden välillä, jottei tulevaisuudessa tapahtuisi enää suuria tilintarkastuskandaaleja.

Suomessa julkisessa osakeyhtiössä on vähintään yhden yhtiökokouksen valitseman tilintarkastajan oltava KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö. Mikäli yhtiökokous valitsee KHT-yhteisön tilintarkastajakseen, yhteisön on ilmoitettava, kuka on päävastuussa tilintarkastuksen toimittamisessa. (Hirvonen et al., 2003, s.119) Tämä tekee tilintarkastuksesta erittäin läpinäkyvää ja todennäköisesti johtaa siihen, että tilintarkastus on todella laadukasta. Päävastuullinen tilintarkastaja ei halua laittaa nimeään tilintarkastuskertomukseen, jollei ole täysin varma, että tilintarkastus on suoritettu kaikkien lakien ja säädösten mukaan.

Tilintarkastuslaissa määritellään: ” Tilintarkastajalle tilintarkastuksesta maksettava palkkio ei saa määräytyä tavalla, joka voi vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden.” Tämä tarkoittaa sitä, että palkkion suuruus ei saa riippua tilintarkastuksen tuloksesta. Tämä on erittäin tärkeää tilintarkastajan riippumattomuuden kannalta. KHT-yhdistys (2009) antaa myös ohjeistuksena samaan aiheeseen liittyen, ettei tilintarkastusyhteisön tulisi tehdä sellaisia palkkiojärjestelyjä varmennustoimeksiannoissa, joissa palkkion määrä riippuu varmennustyön tuloksesta.

Tilintarkastajan riippumattomuutta voidaan arvioida myös tarkastelemalla tilintarkastusyhteisölle maksettujen tilintarkastuspalkkioiden suhdetta muihin maksettuihin palkkioihin. Hallinnointikoodin (2015) mukaan selvitys hallinto- ja ohjausjärjestelmästä kohdassa tulee ilmoittaa tilintarkastajan nimi, tilintarkastuksesta maksetut palkkiot sekä tilintarkastajalle maksetut palkkiot tilintarkastukseen liittymättömistä palveluista. KHT-yhdistyksen (2009) mukaan tilintarkastajalle maksettu palkkio ei voi olla pienempi kuin tilintarkastuksesta aiheutuneet kustannukset. Vaikka tilintarkastusyhteisö saattaa pyrkiä voittamaan itselleen uusia asiakkaita tarjoamalla halpaa hintaa tilintarkastuksesta, on hinnan kuitenkin oltava järkevällä tasolla, jotta tilintarkastuksen tulosta voidaan pitää luotettavana. Hertsu (2014) puhuukin tilintarkastuksesta sisäänheittotuotteena, jonka avulla pyritään saamaan asiakas ostamaan myös muita palveluita tilintarkastusyhteisöltä. Näissä tilanteissa täytyy olla tarkkana, ettei tilintarkastuksen hinta jää pienemmäksi kuin siitä aiheutuvat kustannukset.

3 HALLITUSTA, VALIOKUNTIA JA TILINTARKASTUSTA KOSKEVAT CORPORATE GOVERNANCE SUOSITUKSET SUOMESSA

Tässä kappaleessa kerrotaan Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodin (Corporate Governance) 2008 sekä 2010 säädöksistä ja ohjeistuksista koskien tarkastusvaliokuntaa, hallitusta, valiokuntia ylipäättään sekä tilintarkastusta. Hallinnointikoodia päivittävä ja ylläpitävä Arvopaperimarkkinayhdistys ry on yhteistyöelin, joka on perustettu vuonna 2006. Sen perustivat Elinkeinoelämän keskusliitto ry, Keskuskauppakamari sekä OMX Helsinki Oy (Helsingin pörssi). Arvopaperimarkkinayhdistys perustettiin, jotta toimintamallit ja pelisäännöt arvopaperimarkkinoilla toimiville yrityksille olisivat yhdenmukaiset ja selkeät. Erillisen Corporate Governance- työryhmän tarkoituksena on kehittää ja päivittää koodeja aina tarpeen mukaan. Vuonna 2009 työryhmä alkoi päivittää hallinnointikoodia finanssikriisin aiheuttamien pääomamarkkinoiden muutosten vuoksi. (Hallinnointikoodi, 2008, 2010)

Hallinnointikoodi on uudistettu viimeksi vuonna 2015 ja se tuli voimaan 1.1.2016. Tällä kertaa uudistamisen syitä olivat muun muassa tavoite lisätä avoimuutta, läpinäkyvyyttä sekä vertailukelpoisuutta. Myös hyvän hallinnointitavan edistäminen tavalla, jonka avulla suomalaiset pörssiyritykset voisivat menestyä paremmin, oli syynä uudistukseen. Tutkielmaa koskien suurin muutos löytyy suosituksesta 16, joka koskee tarkastusvaliokuntaa. Uudessa hallinnointikoodissa on otettu huomioon EU:n säädöshanke, jonka odotetaan lisäävän tarkastusvaliokunnan pakollisia tehtäviä. Tämä tuo yrityksille suuria lisävaatimuksia koskien tarkastusvaliokuntien asiantuntevuutta sekä teknisiä valmiuksia.

”Tarkastusvaliokunnan riippumattomuusvaatimusta on muutettu pakottavan sääntelyn sallimaan enemmistön riippumattomuuteen yhtiöstä, ja samalla huomiota on kiinnitetty tarkastusvaliokunnalla kokonaisuutena olevaan osaamiseen ja pätevyYTEEN.”
(Hallinnointikoodi, 2015)

Selostan tässä tutkielmassa myös hallinnointikoodi 2015 mukaiset suositukset samoille kohteille kuin hallinnointikoodien 2008 ja 2010 suositukset. Nykyään suosituksia on huomattavasti vähemmän kuin ennen ja niissä on enemmän lakisäätteisiä tehtäviä ja tulevaisuuden tutkimuksissa vanhat hallinnointikoodit eivät kuitenkaan päde.

3.1 Hallitusta koskevat suositukset

Tässä tutkielmassa on perusteltua kertoa myös hallitusta koskevat hallinnointikoodien suositukset, sillä tarkastusvaliokunta on hallituksen alainen työryhmä ja se koostuu hallituksen jäsenistä. Tarkastusvaliokunnan jäsenillä on oman tarkastusvaliokuntatyönsä lisäksi vastuullaan myös yrityksen hallitusta koskevat työt ja kriteerit. Suositukset ovat uudessa vuonna 2015 valmistuneessa hallinnointikoodissa hieman erilaiset ja niitä on vähemmän kuin 2008 ja 2010 hallinnointikoodissa.

Hallinnointikoodit 2008 ja 2010 antavat hallitusta koskevia suosituksia peräti 13 kappaletta. Suositukset 5, 6 ja 7 koskevat hallituksen työjärjestystä, kokouksia sekä toiminnan arviointia. Suositusten mukaan hallituksen täytyy tehdä kirjallinen työjärjestys toimintaansa varten ja sen keskeinen sisältö on selostettava. Tilikauden aikana pidettyjen kokousten lukumäärä sekä niihin osallistuneet jäsenet on ilmoitettava. Lisäksi hallituksen tulee vuosittain arvioida omaa toimintaansa ja työskentelytapojaan.

Suositukset 8, 9 ja 10 liittyvät hallituksen jäsenten valintaan. Suositusten mukaan hallituksen jäsenet valitsee yhtiökokous. Hallitukseen valitaan jäseniä niin monta, että kokoonpano mahdollistaa tehtävien tehokkaan hoitamisen ottaen huomioon yhtiön asettamat vaatimukset sekä sen kehitysvaihe. Hallitukseen tulee valita molempia sukupuolia. Jäsenillä on kuitenkin oltava pätevyys hoitaa vaadittavia tehtäviä sekä riittävästi aikaa niiden hoitamiseen. Hallituksen jäsenet valitaan aina vuodeksi kerrallaan.

Suositukset 11, 12 ja 13 liittyvät hallituksen jäsen ehdokkaisiin ja hallituksen tiedon saantiin. Suositusten mukaan nimitysvaliokunta tekee suosituksen hallituksen kokoonpanoksi ja se on ilmoitettava yhtiökokouskutsussa. Mikäli osakkeenomistajat, joilla on yli 10 %:n äänimäärä ehdottavat hallituksen kokoonpanoa, on se tehtävä riittävän ajoissa, jotta tieto saadaan yhtiökokouskutsuun. Yrityksen on myös annettava riittävät tiedot hallitukselle yrityksen toiminnasta.

Suositukset 14, 15, 16 ja 17 koskevat hallituksen jäsenten riippumattomuutta ja jäsenten muita tietoja. Suositusten mukaan enemmistön hallituksen jäsenistä tulee olla riippumattomia yrityksestä, sekä vähintään kahden jäsenen tulee olla riippumaton merkittävistä osakkeenomistajista. Hallituksen tulee ilmoittaa ketkä jäsenistä ovat riippumattomia yhtiöstä ja ketkä osakkeenomistajista. Hallituksen jäsenten on annettava itsestään muun muassa

seuraavia tietoja: koulutus, keskeiset työkokemukset ja luottamustehtävät sekä osakkeet yrityksessä ja saman konsernin muissa yrityksissä. Lisäksi hallituksen jäsenen tulee antaa riittävästi tietoa pätevyydestään ja riippumattomuudestaan hallitukselle ja osakkeenomistajille sekä mahdollisista muutoksista näissä tiedoissa.

Hallinnointikoodi 2015 antaa lähestulkoon samat suositukset hallitukseen liittyen. Muutama poikkeus löytyy ja ne ovat suositus hallituksen monimuotoisuudesta, missä todetaan vain, että yritys on vastuussa määrittämään hallituksen monimuotoisuutta koskevat periaatteet. Toinen ero on se, että uusissa suosituksissa on kohta siitä, että uudet hallituksen jäsenet perehdytetään yhtiön toimintaan. Hallinnointikoodi 2015 antaa suositusten jälkeen kattavat perustelut suosituksille, joten ne ovat laajemmat ja selkeämmät kuin aiemmat hallinnointikoodien suositukset.

3.2 Valiokuntia koskevat suositukset

Kaikki valiokuntia koskevat suositukset on hyvä tuoda esille tässä tutkielmassa ennen varsinaisia tarkastusvaliokunnan suosituksia. Valiokunnilla on kaikilla omat tehtävänsä ja niitä ohjaa tietyt säännöt ja ohjeistukset; muun muassa kuinka jäsenet valitaan ja kuinka he raportoivat hallitukselle. On hyvä ymmärtää valiokuntien yleiset käytännöt ennen syventymistä tarkastusvaliokunnan tasolle. Hallinnointikoodi 2015 on tässä osiossa paljon suppeampi kuin aiemmat hallinnointikoodit 2008 ja 2010, mutta siinä on yhdistelty ja selitetty suosituksia huomattavasti enemmän kuin aiemmissa.

Hallinnointikoodit 2008 ja 2010 antavat kuusi suositusta valiokunnille. Suositukset 18 ja 19 liittyvät valiokunnan perustamiseen ja sen raportointiin hallitukselle. Suositusten mukaan valiokunta voidaan perustaa, jos se auttaa hallitusta tekemään tehokkaammin tehtäviään. Valiokuntien odotetaan raportoivan hallitukselle säännöllisesti tekemästään työstä.

Suosituksien 20 ja 21 liittyvät valiokunnan työjärjestykseen sekä kokouksiin. Suositusten mukaan hallitus vahvistaa valiokuntien tehtävät ja toimintaperiaatteet kirjallisesti ja selostaa työjärjestyksen keskeisen sisällön. Valiokunnan on myös ilmoitettava kuinka monta kokousta se on pitänyt tilikauden aikana, sekä ketkä valiokunnan jäsenistä ovat kokouksiin milloinkin osallistuneet.

Suosituksset 22 ja 23 liittyvät valiokunnan jäsenten valintaan ja valiokunnan kokoonpanon ilmoittamiseen. Valiokuntaan valitaan vähintään kolme hallituksen jäsentä, joilla on riittävää osaamista ja kokemusta valiokunnan hoidettavista tehtävistä. Valiokuntaan valitaan myös puheenjohtaja ja yhtiön täytyy ilmoittaa valiokuntien kokoonpanot.

Hallinnointikoodi 2015 antaa kaksi suositusta valiokunnille. Suositukset 14 ja 15 liittyvät valiokunnan perustamiseen ja niiden jäsenten valintaan. Suosituksen 14 mukaan valiokunnan perustamisesta päättää hallitus, mikäli yhtiöjärjestys ei muuta määrää. Valiokuntien tulee raportoida tekemisiään säännöllisesti hallitukselle ja hallitus antaa kirjallisena työjärjestyksenä valiokuntien tehtävät. Suosituksen 15 mukaan valiokuntaan tulee valita vähintään kolme henkilöä hallituksen keskuudesta, ja heillä tulee olla valiokunnan tehtäviin soveltuvaa asiantuntemusta. Lisäksi valiokunnalle tulee valita puheenjohtaja.

3.3 Tarkastusvaliokuntaa koskevat suositukset

Tarkastusvaliokuntaa koskevat suositukset hallinnointikoodin 2008 ja 2010 mukaan ovat suositukset 24–27, kun taas hallinnointikoodi 2015 antaa tarkastusvaliokunnalle vain yhden suosituksen, numeron 16.

Suosituksset 24, 25 ja 26 liittyvät tarkastusvaliokunnan perustamiseen sekä jäsenten valintaan ja heidän riippumattomuuteensa. Tarkastusvaliokunta tulee perustaa silloin, kun yrityksen liiketoiminta on niin laajaa, että sen taloudellinen raportointi sekä valvontaa koskevat asiat ovat syytä hoitaa koko hallitusta pienemmällä kokoonpanolla. Tarkastusvaliokuntaan voidaan valita vain henkilöitä, joilla on tarpeeksi pätevyyttä hoitaa tarkastusvaliokunnan tehtäviä. Lisäksi vähintään yhdellä valittavalla henkilöllä on oltava asiantuntemusta tilintarkastuksesta, kirjanpidosta tai laskentatoimesta. Tarkastusvaliokunnan jäsenten on lisäksi oltava riippumattomia yhtiöstä sekä yhden jäsenen oltava riippumaton suurimmista osakkeenomistajista.

Suositus 27 antaa tarkastusvaliokunnalle kuuluvat tehtävät. Lisäksi suosituksessa todetaan, että mikäli tarkastusvaliokuntaa ei yrityksessä ole, antaa hallitus nämä tehtävät jollekin muulle valiokunnalle tai tekee ne itse. Suosituksen mukaisia tehtäviä tarkastusvaliokunnalle ovat:

- tilinpäätösraportoinnin seuraaminen
- taloudellisen raportoinnin valvominen
- lakisääteisen tilintarkastuksen seuranta
- tilintarkastajan riippumattomuuden arviointi, tilintarkastusyhteisön oheispalveluiden tarjonnan arviointi sekä ehdotus tilintarkastajan valinnasta

Hallinnointikoodi 2015 antaa tarkastusvaliokuntaa koskevia suosituksia vain yhden, kun aiemmat koodit antavat niitä neljä kappaletta. Suositus 16 antaa ohjeita siitä, milloin tarkastusvaliokunta tulee perustaa yritykseen ja millaisia ominaisuuksia tarkastusvaliokunnan jäseniltä vaaditaan. Suosituksen mukaan tarkastusvaliokunta tulee perustaa yritykseen, jonka liiketoiminta on niin laajaa, että sen taloudellista raportointia ja valvontaa on hyvä tehdä hallitusta pienemmässä kokoonpanossa. Tarkastusvaliokunnan jäsenistä ainakin yhden tulee olla riippumaton merkittävistä osakkeenomistajista ja enemmistön pitää olla riippumaton yrityksestä. Lisäksi tarkastusvaliokunnalla tulee olla tarpeeksi kokemusta ja asiantuntemusta heille kuuluvista työtehtävistä.

3.4 Tilintarkastusta koskevat suositukset

Hallinnointikoodit (2008, 2010) antavat tilintarkastusta koskevia suosituksia. Suositukset 49 (52) ja 50 (53) liittyvät tilintarkastajaehdokkaan ilmoittamiseen sekä tilintarkastuksesta maksettuihin palkkioihin. Suosituksen 49 (52) mukaan tarkastusvaliokunta tai hallitus tekee yhtiökokouskutsussa ehdotuksen tilintarkastajasta. Tämän voi tehdä myös osakas, jolla on yli 10 % äänimäärästä, kuhan ilmoitus on annettu yritykselle riittävän aikaisin, jotta se ehtii yhtiökokouskutsuun. Suosituksen 50 (53) mukaan tilintarkastajalle maksetut tilintarkastuspalkkiot sekä tilintarkastukseen liittymättömät palkkiot tulee ilmoittaa erikseen. Tämä on tärkeää sen vuoksi, että maksetuista palkkioista voidaan mahdollisesti päätellä, onko tilintarkastaja riippumaton yrityksestä, kuten sen kuuluu olla. Jos tilintarkastusyhteisölle on maksettu enemmän muista palveluista kuin tilintarkastuksesta, voidaan epäillä, onko tilintarkastaja tullut riippuvaiseksi yhtiöstä, mikä voi johtaa siihen, ettei se raportoi mahdollisia löytämiään oleellisia virheitä.

Huomion arvoista on, että hallinnointikoodi 2015 ei tunne erikseen tilintarkastusta koskevia suosituksia, vaan ne on sisällytetty muihin suosituksiin. Tilintarkastuksesta maksetut palkkiot ja tilintarkastukseen liittymättömät palkkiot tulee hallinnointikoodin (2015) mukaan eritellä hallinnointia koskevassa raportoinnissa. Raportista tulee myös käydä ilmi tilintarkastajan nimi, tilintarkastuksesta maksetut palkkiot sekä tilintarkastajalle maksetut palkkiot tilintarkastukseen liittymättömistä palveluista.

4 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Tässä luvussa käydään läpi tilintarkastuspalkkiota ja tarkastusvaliokuntaa koskevaa kirjallisuutta. Tilintarkastuspalkkioon vaikuttavista tekijöistä käydään läpi tarkemmin asiakkaan koko, asiakkaan monimutkaisuus, tilintarkastukseen liittyvä riski sekä lyhyemmin muutama muu tekijä. Aikaisempi tutkimus on todistanut näiden tekijöiden vaikuttavan maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Tarkastusvaliokunnan ominaisuuksista käydään läpi riippumattomuus, asiantuntevuus, naisten osuus sekä aktiivisuus.

4.1 Tilintarkastuspalkkioon vaikuttavat tekijät

Menonin ja Williamsin (2001) sekä Niemen (2003) mukaan tilintarkastuspalkkio koostuu kahdesta osasta, tuotantokustannuksista sekä odotetusta tulevaisuuden tappiosta. Tuotantokustannukset syntyvät tehtävästä tilintarkastustyöstä ja niihin vaikuttavat tarkastuksen laajuus ja käytetty aika. Tämä kustannus on Menonin ja Williamsin (2001) mukaan mallinnettu funktioksi tilintarkastuspalkkion ja tarkastettavan yrityksen koon, monimutkaisuuden ja riskin välille. Odotettu tulevaisuuden tappio on puolestaan mahdollisten tulevaisuuden oikeudenkäyntikulujen varalle, mikäli tilintarkastajan työn seurauksena joudutaan oikeuteen.

Simunic (1980) puolestaan sanoo, että tilintarkastuspalkkio koostuu yksikkö hinnasta ja yksikkömäärästä, jonka asiakasyritys vaatii tilintarkastajalta. Tämän perusteella tilintarkastuspalkkioiden hintaerot voivat selittyä ainoastaan hinta- ja/tai määräerosta. Suomessa pörssiyritysten tilintarkastuksen hoitaa pääsääntöisesti Big 4 yhtiö, joten tilintarkastuksen laatu ei vaikuttane tilintarkastusyhteisön valintaan. Tämä johtaa tilintarkastusyhteisöjen hintakilpailuun, sillä yritys vaatii tilintarkastajasta riippumatta tietyn laajuuden tarkastukselle.

Simunicin (1980) mukaan tilintarkastuspalkkioon tilastollisesti vahvasti vaikuttavat asiakasyrityksen koko, yrityksen monimutkaisuus sekä asiakasriski. Simunic (1980) mittasi kyseisiä kontrollimuuttujia taseen loppusummalla, tytäryritysten lukumäärällä sekä saamisten ja varaston suhteella taseen loppusummaan. Myös Hayn et al. (2006) mukaan yli sadassa tutkimuksessa on käytetty tilintarkastuspalkkion määrittävässä funktiossa juuri näitä samoja muuttujia. Näissä tutkimuksissa otetaan luonnollinen logaritmi palkkioista sekä taseen

loppusummasta, jolloin mallista saadaan sopivampi lineaariseen regressioanalyysiin. Hay et al. (2006) huomasivat omassa tutkimuksessaan, että suosituin tapa mitata asiakasriskiä on saamisten ja varaston yhteissumma jaettuna taseen loppusummalla, eikä kumpikin omana muuttujanaan.

Yleisesti tutkijat ovat osoittaneet aiemmissa tutkimuksissaan, että tilintarkastuksen laajuus, monimutkaisuus sekä valvontariski ovat tärkeitä tekijöitä, jotka vaikuttavat tilintarkastuspalkkion suuruuteen. Aiemmissa tutkimuksissa on myös löydetty yrityksen sisäisen valvonnan olevan tärkeä tekijä tilintarkastuspalkkion suuruuteen. (Tsui et al., 2001) Heikot sisäiset kontrollit laskevat luotettavuutta yrityksen laskentajärjestelmiin. Tämä voi aiheuttaa suuremman riskin tilintarkastajien työssä olla löytämättä oleellisia virheitä, jotka voivat vaikuttaa tilinpäätöksen oikeellisuuteen. Tämä lisääntynyt riski sekä tilintarkastuksen laajuuden lisääminen heikkojen sisäisten kontrollien myötä voivat osaltaan nostaa tilintarkastuspalkkioita. (Kaplan, 1985; Tsui et al., 2001; Muniandy, 2007) Niemi (2000) puolestaan lisää, että tarvitaan sitä vähemmän aineistotarkastusta, mitä parempaa on asiakkaan sisäisen tarkkailun laatu.

Monet aikaisemmat tutkimukset ovat päätyneet samoihin tuloksiin siitä mitkä tekijät vaikuttavat maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Näitä samoja muuttujia on käytetty lukuisissa tilintarkastuspalkkiotutkimuksissa kontrollimuuttujina. Nämä ominaisuudet voidaan jaotella kolmeen pääryhmään, jotka esiintyvät lähes jokaisessa tutkimuksessa. Simunicin (1980); Niemen (2000); Cobbinin (2002) ja Hayn et al. (2006) tutkimusten perusteilla nämä ryhmät ovat,

1. Asiakkaan koko
2. Asiakkaan monimutkaisuus
3. Tilintarkastukseen liittyvä riski

Asiakkaan koko

Asiakkaan koon on todettu vaikuttavan positiivisesti tilintarkastuspalkkioihin. Mitä isompi asiakas on ja mitä laajempaa sen harjoittama liiketoimi on, sitä enemmän resursseja ja aikaa tilintarkastaja joutuu yrityksen tarkastamiseen käyttämään. Tämä luonnollisesti nostaa tilintarkastuspalkkiota. Niemen (2000) mukaan tilintarkastustyöstä suurin osa on erilaisten

liiketapahtumien ja niiden todentavien asiakirjojen tarkastusta. Mitä suurempi asiakas on kyseessä, sitä enemmän sillä on liiketapahtumia tarkastettavana.

Asiakkaan kokoa voidaan mitata monella eri muuttujalla kuten esimerkiksi taseen loppusummalla, liikevaihdolla, tytäryritysten lukumäärällä ja henkilöstön lukumäärällä. Tytäryritysten ja henkilöstön lukumäärät eivät ota huomioon toimialakohtaisia eroavaisuuksia ja siksi ne eivät ole hyviä mittaamaan asiakkaan kokoa. Simunicin (1980) mukaan tase-erät varmistavat epäsuorasti tuloslaskelmassa ilmoitetun tuloksen, joten taseenloppusumma on hyvä mittari asiakkaan kooksi.

Hayn et al. (2006) mukaan asiakkaan koko on erittäin kriittinen selittävä muuttuja mille tahansa tilintarkastuspalkkiomallille. Niemen (2000) mukaan asiakkaan koko on avainasemassa, kun verrataan eri asiakasyritysten maksamia tilintarkastuspalkkioita, sillä asiakkaan koko vaikuttaa olennaisimpana tekijänä tilintarkastustyön määrään. Cobbin (2002) sanoo myös, että asiakkaan koko on selvästi hallitsevin muuttuja läpi kirjallisuuden ja sen on raportoitu aina olleen positiivisesti tilastollisesti merkitsevä muuttuja tilintarkastuspalkkioihin.

Asiakkaan monimutkaisuus (complexity)

Asiakkaan monimutkaisuuden mittaaminen on vaikeampaa ja siihen löytyy useampia hyviä vaihtoehtoja kuin esimerkiksi asiakkaan koon mittariksi. Kuitenkin Hayn et al. (2006) mukaan 81 % tutkimuksista löytää positiivisen yhteyden monimutkaisuuden ja tilintarkastuspalkkioiden väliltä. Useimmiten käytetty muuttuja sen mittaamiseksi sekä vahvimman tuloksen antava on tytäryritysten lukumäärä. Cobbin (2002) sanoo myös, että yksittäinen paras monimutkaisuuden mittari on tytäryritysten ja muiden yksiköiden lukumäärä konsernin sisällä.

Simunicin (1980) mukaan tappioille altistumisen (loss exposure) voidaan odottaa olevan sitä suurempaa mitä hajautuneempaa ja monipuolisempaa yrityksen taloudellinen raportointi on. Hänen tutkimuksessaan käytettiin monimutkaisuuden mittaamiseen emoyhtiön tilinpäätökseen liitettyjen tytäryritysten määrää. Mitä useampia tytäryrityksiä yrityksellä on, sitä enemmän tilintarkastaja joutuu tekemään töitä varmistaakseen kaikkien tytäryritysten tilinpäätösten oikeellisuuden. Tämä korostuu varsinkin, jos yrityksellä on useita tytäryrityksiä useissa eri

maissa, jolloin eri maiden lainsäädännöt ja muut säädökset voivat tuottaa huomattavia lisätoita tilintarkastajalle.

Myös tiettyjä tase-eriä voidaan pitää monimutkaisuuden mittareina tilintarkastuspalkkiotutkimuksessa. Simunicin (1980) mukaan erityisesti saamiset ja varasto ovat vaikeita tarkastettavia tilintarkastajan näkökulmasta. Myös Niemi (2000) päätyy siihen, että juuri saamiset ja vaihto-omaisuus ovat haastavia tarkistettavia siitä syystä, että yleensä niiden arvostamisella on oleellinen vaikutus yrityksen taloudellisen aseman ja tuloksen arvioinnissa. Näiden tase-erien tarkastaminen lisää tilintarkastajan työmäärää, mikä heijastuu mahdollisesti korkeampina tilintarkastuspalkkioina resurssien käytön lisääntymisen myötä.

Tilintarkastukseen liittyvä riski

Kansainvälisen tilintarkastusstandardin ISA 200 mukaan tilintarkastusriski on riski siitä, että tilintarkastaja antaa väärän lausunnon, kun tilinpäätös on oleellisesti virheellinen. Hoganin ja Wilkinsin (2008) mukaan tilintarkastusriski koostuu havaitsemis-, kontrolli- sekä toimintariskistä. Heidän mukaansa toiminta- tai kontrolliriskin kasvaessa, täytyy tilintarkastajan lisätä omaa työtään aineiston tarkastuksella. Tämän avulla havaitsemisriskiä saadaan pienenemään, mikä takaa sen, ettei kokonaistilintarkastusriski kasva suuremmaksi kuin sen ennalta määrätty maksimimäärä. Tilintarkastajan työn lisääminen nostaa tilintarkastuspalkkiota, sillä se vaatii enemmän resursseja, jotka maksavat.

Kuva 4: Tilintarkastusriskin muodostuminen (Hogan ja Wilkins, 2008)

Kuva 4 havainnollistaa tilintarkastusriskin muodostumisen. Toiminta- ja kontrolliriski liittyvät asiakkaan riskeihin ja havaitsemisriski liittyy tilintarkastajan tekemään työhön. Tilintarkastajien oletetaan hinnoittelevan hallinnointitapaan liittyviä riskejä, sillä ne heijastuvat kontrolliriskeihin ja siten tilintarkastusriskiin (Krishnan & Visvanathan, 2009). He päätyvät tutkimuksessaan myös tulokseen, jossa tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osaaminen

tehostaa valiokunnan toimintaa ja tätä kautta pienentää tilintarkastajan kohtaamaa kontrolliriskiä.

Aiemmassa tutkimuksessa on saatu tulos, jossa riski on positiivisessa yhteydessä tilintarkastuspalkkioihin (Hay et al., 2006). Tämä johtuu siitä, että tietyt tarkastusalueet vaativat erikoistarkastusmenettelyjä, koska ne sisältävät huomattavia taloudellisia riskejä. Tilintarkastusriskiä on tyypillisesti mallinnettu palkkiomalleihin varaston ja saamisten suhteella taseen loppusummaan. Muita tilastollisesti merkitseviä riskin mittareita ovat olleet maksuvalmius, kannattavuus ja velkaantuneisuus. (Cobbin, 2002)

Simunic (1980) sanoo, että asiakkaan riskiin vaikuttavat velkaantuneisuus, sijoitetun pääoman tuotto (ROI), historialliset tappiot sekä vakavaraisuus. Choi et al. (2010) puolestaan sanovat, että pääoman tuotto asiakkaan riskimuuttujana voi selittää tilintarkastuspalkkiota. Tsai et al. (2001) käyttivät tutkimuksessaan tilintarkastusriskin mittaamiseen ROA:aa. Tästä huomataan, että riskin mittaamiseen voidaan käyttää montaa eri muuttujaa, jotka mittaavat kaikki riskiä hieman eri kantilta.

Velan vipuvoimaa (leverage) voidaan myös käyttää riskisyyden mittarina, koska asiakkaan ajautuessa maksuvaikeuksiin, voi tämä myös altistaa tilintarkastajan tappioille (Simunic, 1980). Tutkijat ovat löytäneet yhteyden velan vipuvoiman ja tilintarkastuspalkkioiden väliltä ja useimmiten käytetyt muuttujat tämän mittaamiseen ovat olleet Quick ratio sekä velkojen ja taseen suhde. Mielenkiintoista näissä muuttujissa on se, että velkojen ja taseen odotettu suhde tilintarkastuspalkkioihin on positiivinen, kun taas Quick ration odotettu suhde on negatiivinen. (Hay et al., 2006)

Muut palkkioon vaikuttavat tekijät

Muniandyn (2007) mukaan aiemmissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että Big 5 (nykyään Big 4) yritykset pyytävät isompaa palkkiota kuin muut tilintarkastusyhteisöt. Tämä johtunee siitä, että Big 4 yrityksiä pidetään laadukkaina ja laadusta ollaan valmiita maksamaan. Myös Hay (2013) löytää vastaavan tuloksen, jossa Big 4 yritykset ovat yhteydessä korkeampiin tilintarkastuspalkkioihin. Tässä tutkielmassa tähän muuttujaan ei kiinnitetä suurempaa

huomiota siitä syystä, että kaikissa tutkielmassa käytetyissä yrityksissä tilintarkastajana toimii Big 4 tilintarkastusyhteisö.

Hay et al. (2006) tutkimuksessa on listattu useita tekijöitä edellä mainittujen lisäksi, joilla on aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin. Näitä tekijöitä ovat muun muassa asiakasyrityksen omistusmuoto, sisäiset kontrollit, hallinnointitapa sekä toimiala. Hayn (2013) omassa tutkimuksessa löytyy vahvistus osalle edellä mainituista tekijöistä, joiden tuloksissa aiemmin oli epäselvyyksiä. Varsinkin hallinnointitavan positiivinen yhteys tilintarkastuspalkkioihin sai lisävarmuutta.

4.2 Tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutus tilintarkastuspalkkioihin

Viime vuosina tutkimukset ovat osoittaneet, että tarkastusvaliokunnan ominaisuuksilla ja tilintarkastuspalkkioilla on yhteys. Nämä tutkimukset ovat käyttäneet näkyviä tarkastusvaliokunnan ominaisuuksia mitattaessa sen tehokkuutta. Näitä ominaisuuksia ovat laskentatoimen osaaminen, tarkastusvaliokunnan koko, aktiivisuus sekä riippumattomuus. (Ittonen et al., 2010; Abbott et al., 2003a)

Tarkastusvaliokunnan tehokkuutta on aiemmin mitattu muun muassa riippumattomuudella, asiantuntevuudella sekä kokouksien lukumäärällä. Anglosaksisissa tutkimuksissa on löydetty positiivinen yhteys tarkastusvaliokunnan tehokkuuden ja maksettujen tilintarkastuspalkkioiden välillä. (Loukil, 2014) Aikaisemmassa tutkimuksessa on huomattu, että tarkastusvaliokunnan tärkeimmillä ominaisuuksilla on suuri vaikutusta valiokunnan tehtävien tehokkaaseen toteuttamiseen (Abbott & Parker, 2000, 2001; Raghunandan et al., 2001)

Viimeaikaiset empiiriset tutkimukset osoittavat yhteyden tarkastusvaliokunnan sekä maksettujen tilintarkastuspalkkioiden välillä. Tehokas tarkastusvaliokunta odottaa laajempaa tilintarkastusta ja suurempaa varmuutta saadakseen korkeampaa laatua. Nämä vaatimukset johtavat tietenkin korkeampiin tilintarkastuspalkkioihin (Ittonen et al., 2010). Myös DeZoort et al. (2002) uskovat, että komponentteja, jotka vaikuttavat tarkastusvaliokunnan tehokkuuteen ovat aktiivisuus, resurssit, kokoonpano sekä asiantuntevuus.

Lee ja Mande (2005) sekä Vafeas ja Waagelein (2007) osoittavat tutkimuksessaan tarkastusvaliokunnan riippumattomuuden ja taloudellisen asiantuntemuksen nostavan tilintarkastuspalkkioita. Lisäksi Lee ja Mande (2005) sekä Goodwin-Stewart ja Kent (2006) sanovat tarkastusvaliokunnan kokousaktiivisuuden nostavan maksettuja palkkioita. Vafeas ja Waagelein (2007) löytävät myös positiivisen yhteyden tarkastusvaliokunnan koolla ja maksetuilla tilintarkastuspalkkioilla.

Naisten mukana olo yritysten hallituksissa on saanut huomiota viimeaikaisissa tutkimuksissa. Osa tutkimuksista on löytänyt positiivisia vaikutuksia hallituksen naisjäsenten ja yrityksen arvon välillä (Carter et al., 2007), kun taas toiset tutkimukset (Rose, 2007) eivät ole löytäneet mitään yhteyttä näiden kahden asian väliltä. Ittonen et al. (2010) tutkivat tarkastusvaliokuntien naisjäsenten ja tilintarkastuspalkkioiden yhteyttä S&P 500 yrityksissä. Heidän tutkimuksensa tulosten perusteella yritykset, joilla oli naisjäseniä tarkastusvaliokunnissaan, maksoivat vähemmän tilintarkastuspalkkioita, kuin yritykset, joissa ei naisjäseniä tarkastusvaliokunnassa ollut. Tästä ei tietenkään voida vielä vetää johtopäätöksiä, että näin olisi myös muissa yrityksissä. Heidän tutkimuksessaan otettiin huomioon yritykset, joissa oli vähintään kaksi naisjäsentä tarkastusvaliokunnassa tai nainen oli tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja. Koska Suomessa hyvä hallinnointitapa edellyttää, että tarkastusvaliokunta on vähintään kolmen henkilön muodostama, ei tässä tutkielmassa käytetä muuttujana tuota samaa, vähintään kaksi naisjäsentä, vaan naisjäsenten prosenttiosuutta tarkastusvaliokunnassa.

Laskentatoimen osaaminen

Paremmiin asioista perillä oleva tarkastusvaliokunta omaa paremmat valmiudet ymmärtää tilintarkastajan päätökset sekä johdon ja tilintarkastajan väliset erimielisyydet. (DeZoort, 1998; DeZoort & Salterio, 2001) Monilla tarkastusvaliokunnan jäsenillä onkin täysin erilainen tausta, eikä heillä välttämättä ole asiantuntemusta tai teknistä osaamista, joita tarvitaan tehokkaaseen laskentatoimen ja tilintarkastuksen valvontaan. (Kalbers & Fogarty, 1993) Moni tutkimus väittää, että tehokas tarkastusvaliokunta vaatii jäseniä, joilla on laajaa taloudellista asiantuntemusta. (Abbott et al., 2003a) DeZoortin (1998) mukaan jos tarkastusvaliokunnan jäsenillä on kokemusta sisäisestä valvonnasta, he tekevät enemmän samankaltaisia päätöksiä kuin tilintarkastajat verrattuna heihin kenellä ei vastaavaa kokemusta ole. Enemmän asiantuntemusta omaavat tarkastusvaliokunnan jäsenet todennäköisemmin ymmärtävät ja

ajattelevat tilintarkastajan kanssa samoin riskeistä, joita tilintarkastaja kohtaa. (DeZoort & Salterio, 2001)

Näiden tutkimusten pohjalta Abbott et al. (2003a) tekivät johtopäätöksen, että taloudellista asiantuntevuutta omaavat tarkastusvaliokunnat voivat antaa lisätukea tilintarkastajille, kun he sopivat ja neuvottelevat johdon kanssa tilintarkastusasioista, kuten sen laajuudesta. Taloudellinen asiantuntevuus antaa tarkastusvaliokunnalle hyvät keinot ymmärtää tilintarkastukseen liittyviä kysymyksiä ja riskejä sekä tilintarkastustoimia, joilla näihin riskeihin vastataan. Heidän tutkimustulokset osoittavat, että ainakin yhden taloudellista asiantuntevuutta omaavan henkilön mukana olo tarkastusvaliokunnassa nostaa tilintarkastuspalkkioita.

Koska Suomessa hallinnointikoodin mukaan tarkastusvaliokunnassa tulee vähintään yhden jäsenen omata riittävät taloudelliset taidot, nostanee tämä tilintarkastuspalkkioita, mikäli tulokset ovat samansuuntaiset Abbott et al. (2003a) kanssa. Asiantuntevuus on kuitenkin erittäin tärkeää tarkastusvaliokunnassa, sillä laskentatoimen osaaminen on luultavasti yhteyksissä parempaan valvontaan tarkastusvaliokunnalta (Krishnan & Visvanathan, 2009). Parempi valvonta voi johtaa pienempään riskiin tilintarkastajan näkökulmasta, minkä pitäisi puolestaan laskea tilintarkastuspalkkioita. Asiantuntevuus tarkastusvaliokunnassa voi siis tätä kautta jopa laskea kokonaispalkkioita, joten siihen panostaminen on yritykseltä kannattavaa ja suositeltavaa. Tarkastusvaliokunta tekee tärkeitä päätöksiä ja on enimmäkseen yhteydessä tilintarkastajaan, joten laskentatoimen osaaminen auttaa heitä tekemään oikeita päätöksiä, joista hyötyy koko yritys omistajia ja sijoittajia myöten.

Krishnan ja Visvanathan (2009) päätyvät tutkimuksessaan tulokseen, jossa tarkastusvaliokunnan laskentatoimen asiantuntevuus pienentää tilintarkastuspalkkiota yrityksissä, joissa on pienet myyntisaamiset ja pieni varasto. Yritykset, joissa myyntisaamiset ja varasto olivat suuret, tilintarkastuspalkkiot olivat suuremmat johtuen tuloksen ohjaamisriskistä. Heidän mukaansa tämä riski ylittää laskentatoimen asiantuntevuuden tilintarkastuspalkkojen laskevan nettovaikutuksen.

Goodwin-Stewartin ja Kentin (2006) tutkimuksessa kävi ilmi, että laskentatoimen osaaminen nostaa tilintarkastuspalkkioita vain, jos samaan aikaan tarkastusvaliokunnan riippumattomuus sekä kokouksien lukumäärä ovat matalia. Tämä johtuu siitä, että tuollaisessa tilanteessa laskentatoimen osaajat vaativat tilintarkastajalta suurempaa laatua ja sitä kautta enemmän

työtä. He muistuttavat kuitenkin, ettei muiden maiden tutkimuksista voi tehdä johtopäätöksiä Australian markkinoille, eikä heidän tuloksia voi yleistää muiden maiden markkinoille.

Riippumattomuus

Jos tarkastusvaliokunnan jäsenet eivät ole riippumattomia yrityksen johdosta, he voivat suoriutua tehtävästään epäasianmukaisesti (Carcello & Neal, 2000). Näillä henkilöillä on henkilökohtaisia intressejä yritykseen, mikä voi vaikuttaa heidän kykyynsä ja tahtoonsa tehdä objektiivisia taloudellisia tai muita tärkeitä päätöksiä. Tämän vuoksi on tärkeää, että tarkastusvaliokunnan jäsenistä mahdollisimman monet ovat riippumattomia yrityksestä sekä merkittävimmistä osakkeenomistajista. Menonin ja Williamsin (1994) mukaan tarkastusvaliokunnan kokoonpano vaikuttaa sen toimivuuteen jäsenten taustan sekä asiantuntevuuden kautta. Tästä huolimatta tarkastusvaliokunnan perusominaisuus on kuitenkin riippumattomuus. Jos tarkastusvaliokunnassa on johtoryhmässä olevia hallituksen jäseniä, ei tarkastusvaliokunta pysty valvomaan johdon toimintaa objektiivisesti. Tällöin vaarana on, että johto pystyy tekemään itseään hyödyttäviä taloudellisia päätöksiä ilman, että kukaan kyseenalaistaa niitä. Nämä päätökset eivät ole yrityksen kannalta optimaalisia, joten yrityksen taloudellinen asema voi vaarantua riippuvaisen tarkastusvaliokunnan toimesta, mikäli kukaan ei pysty objektiivisesti valvomaan johdon taloudellisia päätöksiä.

Voidaan olettaa, että riippumaton tarkastusvaliokunta haluaa korkeampaa tarkastuslaatua nykyisiltä tilintarkastajilta. Tämä voi johtaa taloudellisten virheiden parempaan havaitsemiseen, mikä voidaan saavuttaa tarkastuslaajuuden lisäämisellä. Kun hallitus käy läpi tilintarkastussuunnitelmaa ja sen tuloksia, voi riippumaton tarkastusvaliokunta vaatia laajempaa tarkastusta välttääkseen yrityksen yhdistämistä taloudellisiin virheisiin ja säilyttääkseen maineensa. Riippumaton tarkastusvaliokunta voi myös vaatia tai tukea tilintarkastajan vaatimusta suorittaa lisätarkastusta alkuperäisen suunnitelman ulkopuolelta, mikäli on alueita, joihin liittyy epävarmuutta tai riskiä. Näiden perusteella riippumaton tarkastusvaliokunta vaatii korkeampaa tarkastusvarmuutta ja mahdollisesti tukee ulkoista tilintarkastajaa tarkastussuunnitelman laajuuden päättämisessä johdon kanssa. Tämä kaikki johtaa siihen, että riippumaton tarkastusvaliokunta johtaa korkeampiin tilintarkastuspalkkioihin. Abbott et al. (2003a.) Abbott et al. (2003a) sekä Lee ja Mande (2005)

päätyivätkin tutkimuksissaan tulokseen, joka tukee aiempaa olettamusta siitä, että riippumaton tarkastusvaliokunta nostaa tilintarkastuspalkkiota.

Bronson et al. (2009) huomasivat tutkimuksessaan tarkastusvaliokunnan riippumattomuudesta, että vain ne tarkastusvaliokunnat, jotka koostuvat pelkästään riippumattomista jäsenistä, hyötyvät tarkastusvaliokunnan riippumattomuuden tarjoamista hyödyistä. Collier ja Gregory (1999) päätyivät omassa tutkimuksessaan siihen, että mikäli tarkastusvaliokuntaan kuuluu riippuvaisia johtajia, on se merkitsevästi negatiivisessa yhteydessä tarkastusvaliokunnan aktiivisuuteen.

Vaikka Carcello et al. (2002a) saivat omassa tutkimuksessaan tuloksen, jossa riippumaton tarkastusvaliokunta ei ole yhteydessä korkeampiin tilintarkastuspalkkioihin, voitane Abbottin et al. (2003a) tutkimusta pitää luotettavampana, sillä siinä on käytetty uudempaa tietoa. Heidän mukaansa tuloksen päinvastaisuudelle on olemassa kaksi syytä. Ensimmäinen syy on se, että Carcellon et al. (2002a) tutkimuksessa käytettiin suurempia yrityksiä. Yrityksen koko vaikuttaa hallinnointitapaan ja sitä kautta myös tarkastusvaliokunnan ominaisuuksiin. Toinen syy Abbottin et al. (2003a) mukaan on se, että tarkastusvaliokuntia koskeva sääntely on kasvanut huomattavasti Carcellon et al. (2002a) tutkimuksen tiedon keruun jälkeen.

Myös Goodwin-Stewart ja Kent (2006) saivat omassa tutkimuksessaan päinvastaisen tuloksen tarkastusvaliokunnan riippumattomuudesta kuin Abbott et al. (2003a). Heidän tutkimuksensa tehtiin täysin australialaisella aineistolla, joten sen tuloksia ei voida yleistää muualle. Heidän mukaansa Australian sääntely-ympäristö ja yritysten koot eroavat huomattavasti yhdysvaltalaisista, josta syystä tulokset voivat poiketa toisistaan.

Sukupuolen vaikutus

Ittonen et al. (2010) sanovat aiempien tutkimuksien osoittavan, että naisten mukana olo yrityksen hallituksissa luo tehokkuutta sen toimintaan ja saattaa vahvistaa valvontatoimia yrityksen sisällä. Tämä varmasti pätee myös tarkastusvaliokuntiin, joten naisten vaikutus valiokunnissa voi vaikuttaa siihen, että tilintarkastajilta halutaan tarkempaa ja huolellisempaa työtä, mikä saattaa johtaa resurssien lisäämiseen ja sitä kautta nostaa tilintarkastuspalkkiota. Toinen mahdollisuus on, että yrityksen sisäinen valvonta paranee huomattavasti naisten

vaikutuksesta tarkastusvaliokunnassa, jolloin tilintarkastajan ei tarvitse tehdä niin paljoa töitä kontrollitarkastuksen parissa ja näin ollen se laskee tilintarkastuspalkkioita.

Ittonen et al. (2010) toteavat tutkimuksessaan, että yritykset, joiden tarkastusvaliokunnissa on naisia, maksavat vähemmän tilintarkastuspalkkioita. Tulos korostuu varsinkin niissä yrityksissä, joiden tarkastusvaliokunnan puheenjohtajana oli nainen. Tähän voi vaikuttaa se, että naisten on todettu olevan miehiä useammin riippumattomia yrityksestä. Tämän vuoksi naisia sisältävä hallitus pystyy valvomaan yrityksen johtoa paremmin. (Simpson et al., 2010) Varmasti myös tarkastusvaliokunnan osalta pätee samat hyödyt kuin koko hallituksen osalta, joten naisten mukaan ottaminen tarkastusvaliokuntaan voi olla kannattavaa.

Kun nainen on tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja tai jäsen, naisen parempi valmistautuminen kokouksiin ja paremmat kommunikointivalmiudet voivat laskea tilintarkastuspalkkioita, koska tämä vähentää tilintarkastajan käyttämiä työtunteja. (Goodwin-Stewart & Kent, 2006) Naisjäsenen täytyy omata laskentatoimen osaamista, jotta hän voi tehokkaasti auttaa tilintarkastajaa, mikä vaikuttaa tilintarkastajan käyttämiin työtunteihin ja resursseihin. Yritys ei saa omia tilintarkastuspalkkioitaan pienemmiksi vain valitsemalla naisen tarkastusvaliokuntaan. Naisjäsenellä täytyy olla sekä laskentatoimen osaamista, että hyviä kommunikointivalmiuksia, ja hänen täytyy valmistautua hyvin kokouksiin. Näiden avulla tilintarkastajan käyttämät työtunnit voivat vähentyä ja siten tilintarkastuspalkkiot voisivat pienentyä.

Thiruvadin (2012) mukaan yhdenkin naisjäsenen mukana olo tarkastusvaliokunnassa johtaa todennäköisesti useampaan kokoukseen vuoden aikana. Hänen mukaansa myös naisten mukana olo hallituksessa on osoittanut tuovan huomattavia parannuksia taloudelliseen laatuun ja jatkuvuuteen ja tätä kautta vahvistanut hyvää hallinnointitapaa. Hallinnointikoodin (2015) mukaan hallitukseen on valittava sekä miehiä että naisia, joten Thiruvadin (2012) tutkimuksen perusteella tuon suosituksen voisi ulottaa koskemaan myös tarkastusvaliokuntaa. Hänen mukaansa naisten tulo tarkastusvaliokuntaan tekee siitä luultavasti aktiivisemmän.

Aktiivisuus (kokouksien lukumäärät)

Tarkastusvaliokunnan tehokkuutta mitataan yleensä sen aktiivisuuden kautta. Ainoa tieto, joka yrityksen tulee paljastaa ja josta voidaan päätellä tai arvioida tarkastusvaliokunnan tehokkuutta, on vuoden aikana pidettyjen kokousten lukumäärä. Anglosaksisissa tutkimuksissa on löydetty positiivinen yhteys tarkastusvaliokunnan tehokkuuden ja maksettujen tilintarkastuspalkkioiden välillä. (Loukil, 2014)

Muniandyn (2007) tutkimuksen mukaan tehokas tarkastusvaliokunta laskee tilintarkastuspalkkioita. Tehokkuus johtaa sisäisten kontrollien vahvistumiseen, jolloin tilintarkastajan ei tarvitse käyttää niin paljoa aikaa niiden tarkastamiseen. Tämän tutkimuksen tulosta ei voida kuitenkaan yleistää muihin tutkimuksiin, sillä aineisto koostui vain yhden vuoden malesialaisten yritysten tiedoista ja piti sisällään vain kaksi hallinnollista muuttujaa.

Suosituksen ja löydösten mukaan tapaamisten tiheys on tärkeä osa tarkastusvaliokunnan tehokkuutta, sitä käytetään usein muuttujana, kun puhutaan tarkastusvaliokunnan aktiivisuudesta. Tarkastusvaliokunnat, jotka kokoustavat usein voivat proaktiivisesti ja positiivisesti vaikuttaa tilintarkastuksen kattavuuteen sen eri vaiheissa. (Abbott et al., 2003a) Abbottin et al. (2003b) mukaan yritykset, joiden tarkastusvaliokunnat tapaavat vähintään neljä kertaa vuodessa, eivät todennäköisesti joudu oikaisemaan tilintarkastettua tilinpäätöstä.

Loukilin (2014) mukaan aiemmissa tutkimuksissa on saatu tuloksia, ettei tarkastusvaliokunnan kokousten lukumäärä vuoden aikana vaikuta tilintarkastuspalkkioihin, kun taas Ittonen et al. (2010) sekä Goodwin-Stewart ja Kent (2006) sanovat, että aktiivinen tarkastusvaliokunta on yhteydessä positiivisesti tilintarkastuspalkkioihin. Ristiriitainen tulos voi johtua siitä, että toiset tarkastusvaliokunnat panostavat enemmän tapaamisiin ja valmistautuvat niihin huolellisesti, jolloin kokouksia ei välttämättä tarvita niin useita.

Menon ja Williams (1994) sanovat, ettei kokousten lukumäärä kerro mitään tehdystä työstä kokouksissa tai tarkastusvaliokunnan tehokkuudesta saavuttaa luotettava tilinpäätös. Jos tarkastusvaliokunnan jäsenet eivät tee etukäteen valmisteluja vaan hoitavat tehtäviään vain kokouksissa, tarvitaan kokouksia enemmän. Toisaalta Lee ja Mande (2005) sekä Menon ja Williams (1994) toteavat, mitä useammin tarkastusvaliokunta kokoontuu, sitä tehokkaampi se luultavasti on. Kokousten lukumäärä ei kuitenkaan saa olla itsetarkoitus, vaan pääasiana tulee pitää oikeiden asioiden tekemistä.

5 HYPOTEEsit, EMPIIRINEN AINEISTO SEKÄ TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa käsitellään aluksi tutkimuksen hypoteesit, jonka jälkeen kerrotaan miten tarkasteltavat vuodet ja yritykset ovat valikoituneet tähän tutkimukseen ja millä tavoin aineisto on kerätty. Lopuksi kerrotaan millä tutkimusmenetelmällä aineistoa tutkitaan.

5.1 Hypoteesit

Tämä tutkimus tulee jakautumaan neljään tutkittavaan hypoteesiin, jotka ovat johdettu aiemman tutkimuksen perusteella. Hypoteeseissa tullaan mittamaan tarkastusvaliokunnan valittujen ominaisuuksien vaikutusta maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Hypoteesien testauksen perusteella voidaan päätellä, onko tarkastusvaliokunnan ominaisuuksilla vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin ja jos on, niin onko vaikutus positiivinen vai negatiivinen.

Abbott et al. (2003a) saivat tutkimuksessaan tuloksen, jossa laskentatoimen osaajilla tarkastusvaliokunnassa on tilintarkastuspalkkiota nostava vaikutus. Myös Goodwin-Stewart ja Kent (2006) saivat vastaavan tuloksen mutta ainoastaan mikäli tarkastusvaliokunnan riippumattomuus sekä kokouksien lukumäärä ovat matalalla tasolla. Suomessa riippumattomuus voi olla matalalla tasolla, sillä osaavia työkäisiä henkilöitä on vähän, mikä johtaa siihen, että samat henkilöt voivat olla monessa yrityksessä samaan aikaan ja tämä voi olla riski riippumattomuudelle. Lisäksi Suomessa tarkastusvaliokunta ei kokousta kauhean usein. Tästä johtuen ensimmäinen hypoteesi kuuluu:

H1: *Tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osaajilla on palkkiota nostava vaikutus.*

Abbott et al. (2003a) sekä Lee ja Mande (2005) saivat tutkimuksissaan tuloksen, jossa riippumaton tarkastusvaliokunta johtaa korkeampiin tilintarkastuspalkkioihin. Tämä johtuu siitä, että riippumaton tarkastusvaliokunta haluaa, että yrityksen todellinen taloudellinen asema paljastuu tilintarkastuksessa. Tämä voi johtaa tilintarkastajan alun perin tekemää suunniteltua tilintarkastusta laajempaan tarkastukseen, mikä nostaa tilintarkastuspalkkioita. Vaikka Carcello et al. (2002a) sekä Goodwin-Stewart ja Kent (2006) saivat päinvastaisen tuloksen, uskon suomalaisten yritysten tarkastusvaliokuntien riippumattomien jäsenten olevan rehellisiä

ja haluavan varmuuden yrityksen todellisesta taloudellisesta tilanteesta ja vaativat tilintarkastajaa tekemään tarkinta mahdollista työtä. Toisena hypoteesina on:

H2: *Tarkastusvaliokunnan riippumattomilla jäsenillä on palkkiota nostava vaikutus.*

Tarkastusvaliokunnan jäsenten sukupuolen vaikutusta maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin on tutkinut vain Ittonen et al. (2010), joten tämä luo mielenkiintoa tutkia kyseistä ominaisuutta ensimmäistä kertaa suomalaisella aineistolla. Naisjäsenten toimintaa hallituksissa yleisesti on tutkittu ja huomattu, että se luo tehokkuutta ja vahvistaa sisäistä valvontaa (Ittonen et al., 2010). Myös Goodwin-Stewart ja Kent (2006) sanovat, että naisjäsen tarkastusvaliokunnassa voi laskea tilintarkastuspalkkioita, joten hypoteesi kolme on muodossa:

H3: *Tarkastusvaliokunnan naisten osuudella on palkkiota pienentävä vaikutus.*

Ittonen et al. (2010) ja Goodwin-Stewart ja Kent (2006) löysivät tutkimuksissaan tuloksen, että aktiivinen tarkastusvaliokunta on positiivisesti yhteydessä tilintarkastuspalkkioihin. Toisaalta Loukil (2014) sanoo, ettei kokousten lukumäärä vaikuta tilintarkastuspalkkioihin mitenkään. Kokousten määrä voi kertoa tarkastusvaliokunnan tehokkuudesta, jonka Muniandy (2007) sanoo laskevan maksettuja tilintarkastuspalkkioita. Suomessa tehokkuus voitaisiin nähdä siten, että tarkastusvaliokunta haluaa tilintarkastajan tekävän paljon työtä saavuttaakseen varmuuden tilinpäätöksen oikeellisuudesta ja samalla tarkastusvaliokunta itse kokoustaisi useasti nähdäkseen mikä on yrityksen taloudellinen tilanne missäkin vaiheessa vuotta. Koska he kokoustavat itse usein, vaativat he tilintarkastajalta paljon tarkkaa työtä, joten neljäs hypoteesi on muotoa:

H4: *Tarkastusvaliokunnan aktiivisuudella on palkkiota nostava vaikutus.*

5.2 Empiirinen aineisto

Tässä kappaleessa käsitellään tarkasteltavien vuosien ja yritysten valintaa. Lisäksi kappaleessa kerrotaan, kuinka aineisto on kerätty lähteistä.

5.2.1 Tarkasteltavat vuodet ja yritykset

Tutkimukseen valittiin aluksi Helsingin pörssissä listattuna olleet yritykset vuosien 2007–2011 välisenä aikana, pois lukien yritykset, joiden toimiala oli rahoitus. Rahoitus- ja vakuutusalan yrityksillä taserakenne on erilainen, jolloin ne voivat aiheuttaa regressioanalyysihin suuria poikkeamia, jotka heikentävät tuloksia. Näin kerätyksi aineistoksi saatiin 505 yritysvuotta. Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutuksiin, joten tutkimusaineistosta poistettiin yritykset, joilla ei ollut tarkastusvaliokuntaa yhtäjaksoisesti vuosien 2007–2011 aikana. Aineistosta huomattiin, että tarkastusvaliokuntien määrä lisääntyi huomattavasti vuonna 2008. Tämän perusteella tutkielmaan valittiin vuodet 2008–2011, jolloin yrityksiä, joilla oli tarkastusvaliokunta, saatiin 48 kappaletta. Tästä aineistosta poistettiin vielä kaksi yritystä, joista toinen oli listattuna Yhdysvalloissa ja toinen Lontoon pörssissä. Näiden kahden yrityksen poistaminen tehtiin sen vuoksi, että Yhdysvaltojen ja Lontoon pörssissä on Suomea tiukempia vaatimuksia yrityksille. Tämä puolestaan saattaa vaikuttaa huomattavan paljon maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin ja täten heikentää tutkimuksen regression vaikutusta. Yksi yritys poistettiin vielä sen vuoksi, että sen emoyrityksen toimialana oli rahoitus, mikä ei käynyt ilmi pelkästä toimialavertailusta.

Tutkielmaan jäänyttä neljän vuoden jaksoa voidaan pitää riittävänä valittujen ominaisuuksien tutkimiseen, sillä yleisenä ohjeena voidaan pitää viiden havainnon määrää per tutkielmassa käytettävä muuttuja. Muuttujia tässä tutkielmassa on 8 kappaletta, joten saadut 192 yritysvuotta riittää mainiosti regressioiden tekemiseen. Suomalaisten pörssiyritysten ja neljän vuoden tarkastelujakson valintaa tukee se, ettei suomalaisella aineistolla ole tehty aiheesta kuin kaksi aikaisempaa pro gradu – tutkielmaa. Lisäksi neljän vuoden aineisto riittää siihen, että tutkitaan vuosikohtainen vaikutus maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Tämä antaa lisää varmuutta tutkimuksen luotettavuuteen.

5.2.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Tutkimuksessa käytetty aineisto on kerätty yritysten tilinpäätöksistä, vuosikertomuksista sekä yritysten Internetsivuilta. Kerätty aineisto on yhdistetty Excelissä, jolloin on saatu kattava kuva aineistosta vuosien 2008–2011 väliseltä ajalta ja nähty onko aineistossa puutteita.

Kontrollimuuttujista taseen loppusumma, velkojen määrä, myyntisaamiset sekä vaihtomaisuus on kerätty yritysten tilinpäätöksistä. Loppujen muuttujien tiedot on kerätty käsin yritysten vuosikertomuksista sekä yritysten Internetsivuilta niiltä osin, kun tietoja ei ole vuosikertomuksista saanut.

5.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmänä hypoteesien testaamiseen käytetään tässä tutkimuksessa regressioanalyysia. Regressioanalyysit ja muut tutkimuksessa tarvittavat analyysit tehdään IBM SPSS Statistic (23) -ohjelmalla. Regressiossa käytettävät tunnusluvut sekä kuvailevat tunnusluvut esitetään vuosien 2008–2011 yhdistettynä aineistona, jonka lopulliseksi kooksi muodostui 180 yritys vuotta.

Tilintarkastuspalkkioita käsittelevät tutkimukset pohjautuvat yleensä Simunicin (1980) kehittämään malliin ja sen muunnelmiin. Näissä malleissa selittävänä muuttujana on yleensä maksetut tilintarkastuspalkkiot ja sitä selittämään on valittu muuttujia, joiden tiedetään vaikuttavan tilintarkastuspalkkion suuruuteen eli kontrollimuuttujia sekä tutkittavia muuttujia, joiden vaikutusta halutaan tutkimuksessa testata. Tässä tutkielmassa kontrollimuuttujiksi on valittu Hayn et al. (2006) mukaisesti muuttujia, jotka ovat esitelty jo aiemmin kappaleessa 4.1. Tämä tutkimus antaa hyvät lähtökohdat valita kontrollimuuttujat, sillä siinä on esitelty tilintarkastuspalkkiotutkimuksessa käytetyt muuttujat 25 vuoden ajalta. Tämän vuoksi voidaan luotettavasti valita samoja muuttujia, jotka vaikuttavat aikaisemman tutkimuksen perusteella tilintarkastuspalkkioihin.

5.4 Tutkimuksessa käytettävät muuttujat

Simunicin (1980) mukaan tilintarkastuspalkkioon tilastollisesti vahvasti vaikuttavat asiakasyrityksen koko, yrityksen monimutkaisuus sekä asiakasriski. Simunic (1980) mittasi kyseisiä kontrollimuuttujia taseen loppusummalla, tytäryritysten lukumäärällä sekä saamisten ja varaston suhteella taseen loppusummaan. Myös Hay et al. (2006) sanovat, että yli 100 tutkimuksessa 25 vuoden aikana on käytetty tilintarkastuspalkkion määrittävässä funktiossa

juuri näitä samoja muuttujia. Näissä tutkimuksissa otetaan luonnollinen logaritmi palkkioista sekä taseen loppusummasta, jolloin mallista saadaan sopivampi lineaariseen regressioanalyysiin. Hay et al. (2006) huomasivat omassa tutkimuksessaan, että suosituin tapa mitata asiakasriskiä on saamisten ja varaston summa jaettuna taseen loppusummalla, eikä kumpikin omana muuttujanaan.

Muniandyn (2007) mukaan aiemmissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että Big 5 (nykyään Big 4) yritykset pyytävät isompaa palkkiota kuin muut tilintarkastusyrietykset. Tähän on olemassa monta syytä. Yksi syy on se, että Big 4 yrityksellä on hyvä brändi ja se tarjoaa varmasti luotettavaa laatua. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan keskitytä tähän muuttujaan, sillä tutkimuksessa käytettävät yritykset käyttävät kaikki Big 4 tilintarkastusyhteisöä. Tämän vuoksi ei ole syytä tutkia erikseen vaikuttaako Big 4 yrityksen käyttö tilintarkastuspalkkioihin.

Tässä tutkielmassa selitettävänä muuttujana on tilintarkastuspalkkio. Aiemman tutkimuksen perusteella on suositeltua käyttää kontrollimuuttujina yrityksen kokoa taseen loppusummalla mitattuna, yrityksen toiminnan monimutkaisuutta sekä asiakasriskiä. Näitä mitataan tytäryritysten lukumäärän neliöjuurella, myyntisaamisten ja vaihto-omaisuuden summan suhteella taseen loppusummaan sekä velkojen suhdetta taseen loppusummaan. Aiempi tutkimus todistaa näiden muuttujien vaikuttavan eniten tilintarkastuspalkkioihin.

Testattavina muuttujina tulee olemaan tarkastusvaliokunnan riippumattomuus, naisten osuus tarkastusvaliokunnassa, tarkastusvaliokunnan jäsenten laskentatoimen osaaminen sekä tarkastusvaliokunnan aktiivisuus kokousten lukumäärällä mitattuna.

Selitettävä muuttuja:

Asiakasyrityksen maksama palkkio tilintarkastuksesta. Jotta siitä saadaan lineaariseen regressioanalyysiin sopiva, otetaan siitä luonnollinen logaritmi.

Tilintarkastuspalkkio = **LNFE**

Kontrollimuuttujat

Kontrollimuuttujia on kuvattu tarkemmin jo kappaleessa 4.1, josta löytyy tarkemmin syyt kyseisten muuttujien valinnalle myös tähän tutkimukseen.

Asiakasyrityksen kokoa on useissa tutkimuksissa mitattu taseen loppusummalla, niin myös tässä tutkielmassa. Jotta muuttuja saadaan paremmin sopimaan lineaariseen regressiomalliin, otetaan myös tästä summasta luonnollinen logaritmi. Hayn et al. (2006) tekemässä selvityksessä 105 aikaisempaa tutkimusta on käyttänyt juuri taseen loppusummaa muuttujana mittamaan asiakkaan kokoa.

Asiakasyrityksen koko = **LNTA**

Asiakkaan toimintariskiä mitataan tässä tutkimuksessa yrityksen vaihto-omaisuuden ja myyntisaamisten summan suhteella taseen loppusummaan. Hayn et al. (2006) tutkimuksessa käy ilmi, että riskiä mitattaessa ei ole yhtä selvää suosikkia käytettävänä muuttujana. Muuttujista eniten käytettyjä ovat: varaston, saamisten sekä niiden summan suhde taseen loppusummaan

Asiakkaan toimintariski = **INVREC**

Toinen asiakkaan riskisyyttä mittaava muuttuja on velkojen suhde taseen loppusummaan. Tämä ja quick ratio ovat eniten käytetyt mittarit velan vipuvoiman mittaamiseen. (Hay et al., 2006) Mitä velkaisempi yritys on, sitä todennäköisempää sen on joutua maksuvaikeuksiin, mikäli liiketoimintaan tulee häiriöitä. Tämän vuoksi tilintarkastajan on syytä tiedostaa tämä asiakkaan mahdollinen maksukyvyttömyysriski ja ottaa se huomioon hinnoittelussaan.

Velkaisuus = **Velat/Tase**

Asiakkaan monimutkaisuutta (complexity) mittaavana muuttujana on Hayn et al. (2006) mukaan eniten käytetty aikaisemmissa tutkimuksissa tytäryritysten määrää. Tämän perusteella se sopii hyvin myös tähän tutkimukseen kontrollimuuttujaksi. Jotta mallista saadaan paremmin regressioon sopiva, on yleensä tapana ottaa neliöjuuri tytäryritysten lukumäärästä, niin myös tässä tutkimuksessa.

Asiakkaan monimutkaisuus= **SQRSUB**

Testattavat muuttujat

Näillä muuttujilla pyritään tutkimaan niiden mahdollisia tilastollisia vaikutuksia tilintarkastuksesta maksettaviin palkkioihin ja onko mahdollinen vaikutus palkkioita nostava vai laskeva. Tässä tutkimuksessa testattavina muuttujina on ainoastaan tarkastusvaliokunnan ominaisuuksia eli kaikki hallitusta ja johtoa koskevat ominaisuudet on jätetty mielenkiinnon

ulkopuolelle. Tämä on tehty sen vuoksi, ettei suomalaisesta aineistosta ole vastaavaa tutkimusta vielä tehty, mikä luo mielenkiintoa tätä kohtaan.

Tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osaamista mitataan Dummy-muuttujalla, joka saa arvon 1, mikäli tarkastusvaliokunnassa on vähintään yksi, jolla löytyy tarvittavaa osaamista ja arvon 0, jos kenelläkään ei tätä osaamista ole. Vaikka tässä tutkimuksessa harvassa tarkastusvaliokunnassa on laskentatoimen osaamista, olisi muuttuja ollut prosenttimuuttujana mitattuna heikompi. Laskentatoimen osajien määrä suhteessa kaikkiin valiokuntien jäsenten määrään olisi ollut erittäin pieni. Vain muutamassa valiokunnassa laskentatoimen osajia olisi ollut enemmän kuin yksi ja maksimimääräkin olisi ollut vain kaksi laskentatoimen osajaa.

Tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osaaminen = **ACEXP**

Tarkastusvaliokunnan riippumattomuutta mitataan tässä tutkielmassa tarkastusvaliokunnan yrityksestä sekä sen merkittävimmistä osakkeenomistajista riippumattomilla jäsenillä. Riippumattomat jäsenet suhteutetaan tarkastusvaliokunnan kaikkiin jäseniin, jolloin saadaan prosenttiosuus riippumattomista jäsenistä. Tutkimuksessa tehdään regressioanalyysi myös käyttämällä riippumattomuudesta dummy-muuttujaa, joka saa arvon 1 kaikkien jäsenten ollessa riippumattomia yrityksestä sekä merkittävimmistä osakkeen omistajista, muutoin se saa arvon 0.

Tarkastusvaliokunnan riippumattomuus = **ACIND**

Tarkastusvaliokunnan naisjäsenten vaikutusta mitataan tässä tutkimuksessa prosenttiosuutena koko tarkastusvaliokunnasta. Tällä tavalla naisten osuutta mitattiin myös Carterin et al. (2007) tutkimuksessa. Tähän tapaan päädyttiin tässä tutkimuksessa siitä syystä, että monessa valituista yrityksistä tarkastusvaliokunnissa ei ollut yhtään naisjäsentä.

Naisten osuus tarkastusvaliokunnassa = **ACFEMALE**

Tarkastusvaliokunnan aktiivisuutta mitataan tarkastusvaliokunnan vuoden aikana pitämien kokousten lukumäärällä. Tämä on oikeastaan ainoa muuttuja, jolla aktiivisuutta voidaan mitata; vaikkakaan kokousten lukumäärä ei kerro kuinka paljon töitä tarkastusvaliokunta oikeasti tekee vuoden aikana. Toisaalta aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että mitä useammin tarkastusvaliokunta kokousta, sitä todennäköisemmin se on tehokas.

Tarkastusvaliokunnan ahkeruus = **ACMEET**

Taulukko 1: Tutkimassa käytettävät muuttujat

Muuttuja	Lyhenne	Muuttujan kuvaus	Oletettu vaikutus	Tietokanta
Tilintarkastuspalkkiot	LnFee	Luonnollinen logaritmi maksetuista tilintarkastuspalkkioista		Tilinpäätös/Vuosikertomus
Asiakkaan koko	LnTa	Luonnollinen logaritmi taseen loppusummasta	+	Tilinpäätös
Kompleksisuus	SQRSUB	Neliöjuuri tytäryritysten lukumäärästä	+	Tilinpäätös/Vuosikertomus
Asiakkaan riskisyys	INVREC	(Myyntisaamiset+vaihto-omaisuus)/taseen loppusumma	+	Tilinpäätös
Velkaisuus	Velat/Tase	Velat jaettuna taseen loppusummalla	+	Tilinpäätös
Tarkastusvaliokunnan Asiantuntevus	ACEXP	Dummy-muuttuja asiantuntevuudesta. Arvo 1 jos on asiantuntija tarkastusvaliokunnassa, muutoin 0	+	Vuosikertomus/ Corporate Governance osio
Tarkastusvaliokunnan riippumattomuus	ACIND	Riippumattomien jäsenten osuus koko tarkastusvaliokunnasta	+	Vuosikertomus
Tarkastusvaliokunnan riippumattomuus	ACIND-D	Dummy-muuttuja riippumattomuudesta. Arvo 1 jos koko tarkastusvaliokunta on riippumaton, muutoin saa arvon 0	+	Vuosikertomus
Tarkastusvaliokunnan naisten osuus	ACFEMALE	Naisten osuus tarkastusvaliokunnan jäsenistä	-	Vuosikertomus
Tarkastusvaliokunnan aktiivisuus	ACMEET	Tarkastusvaliokunnan kokousten lukumäärä vuodessa	+	Vuosikertomus

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käydään aluksi läpi kuvailevat luvut, joista nähdään kokonaiskuva kerätystä aineistosta. Samalla esitetään myös kuvailevat luvut, jotka on muutettu regressioanalyysiin sopiviksi. Tämän jälkeen siirrytään testaamaan hypoteeseja ja tehdään lisätestit sekä multikollineaarisuustestit.

6.1 Kuvailevat luvut aineistosta

Ennen kuin päästään testaamaan kappaleessa 5.1 esitettyjä hypoteeseja, on syytä käydä läpi aineistosta kerätyt luvut. Näin saadaan lukijalle selvä kokonaiskuva siitä, millaisissa kokoluokissa liikutaan ja mitä kaikkea tietoa on kerätty tätä tutkimusta varten. Kuvaileviin lukuihin on kerätty tiedot yritysten tilinpäätöksistä sekä vuosikertomuksista. Näistä luvuista sekä regressioanalyysissä käytettävistä luvuista esitetään keskiarvo, keskihajonta, ala- ja yläkvartiili sekä mediaani. Aineisto on yhdistetty vuosilta 2008–2011 ja käsittää yhteensä 180 havaintoriviä.

Taulukko 2: Kuvailevat tunnusluvut

Muuttuja (1000€)	Keskiarvo	Keskihajonta	Alakvartiili	Mediaani	Yläkvartiili
Tilintarkastuspalkkiot	916,26	896,73	124,75	700,00	1 400,00
Taseen loppusumma	2 500 314,35	4 058 246,88	137 948,75	1 156 380,50	2 900 000,00
Tytäryritysten lukumäärä (kpl)	54	47	14	44	78
Myyntisaamiset	308 392,55	179 043,00	24 879,00	179 043,00	411 751,00
Vaihto-omaisuus	354 069,73	485 803,09	1 040,00	122 750,00	481 116,75
Velat	1 485 377,65	2 299 704,43	57 986,50	733 203,00	1 861 225,00

Taulukosta 2 nähdään keskihajonnan olevan erittäin suurta jokaisessa muuttujassa. Taseen keskihajonta on yli 4 miljardia euroa, mikä kertoo siitä, että valituissa yrityksissä on pieniä sekä todella suuria yrityksiä. Tämä on luonnollista Suomessa, jossa pörssiyrityksiä on vain reilu 100, joten sinne mahtuu kaiken kokoisia yrityksiä. Mielenkiintoista on myös

tilintarkastuspalkkioiden suuri keskihajonta, 900 tuhatta euroa. Tämä voi selittyä yritysten koolla tai sitten muilla tekijöillä, joita tutkitaan regressioanalyysillä.

Taulukko 3: Regressioanalyysissä käytettävät kuvailevat tunnusluvut

Muuttuja	Keskiarvo	Keskihajonta	Alakvartiili	Mediaani	Yläkvartiili
<i>Selitettävä muuttuja</i>					
LnFee	13,083	1,345	11,820	13,487	14,152
<i>Kontrollimuuttujat</i>					
LnTa	20,425	1,893	18,67	20,901	21,808
SQRSUB	6,692	3,242	3,873	6,633	8,916
INVREC	0,364	0,597	0,170	0,283	0,393
Velat/Tase	0,633	0,360	0,514	0,589	0,672
<i>Tutkittavat muuttujat</i>					
ACEXP	0,480	0,501	0,000	0,000	1,000
ACIND	0,846	0,191	0,667	1,000	1,000
ACFEMALE	0,208	0,219	0,000	0,250	0,330
ACMEET	4,990	1,615	4,000	5,000	6,000
ACIND-D	0,570	0,497	0,000	1,000	1,000

Muuttujien kuvaukset

LnFEE = Luonnollinen logaritmi maksetuista tilintarkastuspalkkioista

LnTA = Luonnollinen logaritmi taseen loppusummasta

SQRSUB = Neliöjuuri tytäryritysten lukumäärästä

INVREC = (Myyntisaamiset+vaihto-omaisuus)/taseen loppusummalla

Velat/Tase = Yrityksen velat jaettuna taseen loppusummalla

ACEXP = Saa arvon 1 jos tarkastusvaliokunnassa laskentaosaamista

ACIND = Riippumattomien jäsenten suhde koko tarkastusvaliokuntaan

ACFEMALE = Naisjäsenten suhde koko tarkastusvaliokuntaan

ACMEET = Tarkastusvaliokunnan kokousten lukumäärä

ACIND-D = Saa arvon 1 jos kaikki jäsenet riippumattomia, muutoin 0

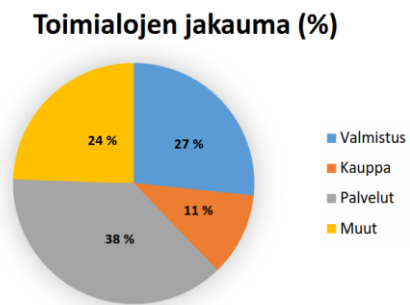
Taulukossa 3 nähdään keskihajonnan olevan selvästi pienempää nyt, kun muuttujat on muokattu regressioon sopivaan muotoon. Tilintarkastuspalkkiomuuttujan keskihajonta on nyt huomattavasti pienempi samoin kuin taseen loppusumman.

Lisätesteissä tullaan tarkastelemaan toimialan ja tarkasteluvuoden mahdollisia vaikutuksia maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Aineiston 180 havaintoa on jaettu neljään eri toimialaryhmään.

Taulukko 4: Toimialojen lukumäärät

Toimiala	Lukumäärä
Valmistus	12
Kauppa	5
Palvelut	17
Muut	11
Yhteensä	45

Kuva 5: Toimialojen prosentuaalinen jakauma

Kuten taulukosta 4 ja kuvasta 5 nähdään, on tässä tutkimuksessa käytetty 45 eri yritystä. Nämä yritykset on jaettu neljään eri toimialaan, josta suurimpana on palvelut. Kaupan osuus yrityksistä on selvästi pienin, ainoastaan 11 %. Taulukoista nähdään, että Suomessa on edelleen vahvaa teollista valmistusta, sillä siihen ryhmään kuuluu 27 % yrityksistä. Koko ajan lisääntyvää palvelutoimialaa on selvästi eniten, yhteensä 38 % yrityksistä. Ryhmässä muut ovat sellaiset yritykset, joita ei voida luokitella kolmeen muuhun toimialaan.

6.2 Hypoteesien testaus

Ennen varsinaista hypoteesien testaamista tutkitaan muuttujien välistä korrelaatiota Pearsonin korrelaatiokerrointaulukolla. Korrelaatiolla tarkoitetaan kahden muuttujan lineaarista suoraa yhteyttä. Pearsonin korrelaatiokertoimet ovat -1 ja 1 välissä. Jos kahden muuttujan välinen korrelaatiokerroin on -1, muuttujat korreloivat täysin keskenään mutta vastakkaisiin suuntiin; toisen kasvaessa toinen pienenee samassa suhteessa. Kerroin 1 tarkoittaa, että korrelaatio tapahtuu samaan suuntaan samassa suhteessa. Jos korrelaatiokerroin saa arvon 0, muuttujien välillä ole minkään näköistä korrelaatiota keskenään. Korrelaatiokertoimen voidaan sanoa olevan erittäin korkea välillä 0,80–1,0, korkea välillä 0,6–0,8 ja kohtuullinen välillä 0,4–0,6 (Metsämuuronen, 2003).

Taulukko 5: Pearsonin korrelaatiomatriisi

Muuttujat	LnFee	LnTA	SQRSUB	Velat/tase	INVREC	ACEXP	ACIND	ACFEMALE	ACMEET
LnFee	1								
LnTA	0,891*	1							
SQRSUB	0,871*	0,801*	1						
Velat/Tase	0,111	-0,094	0,078	1					
INVREC	0,079	-0,135	0,024	0,865*	1				
ACEXP	0,135	0,106	0,056	-0,013	-0,019	1			
ACIND	-0,051	0,02	-0,026	0,068	0,113	0,169*	1		
ACFEMALE	0,396*	0,509*	0,397*	0,028	-0,012	0,026	-0,006	1	
ACMEET	0,107	0,012	0,000	-0,005	0,001	0,190*	0,104	-0,091	1

*Korrelaatio on merkitsevä 5% merkitsevyystasolla (kaksipuolinen testi)

Muuttujien kuvaukset

LnFEE = Luonnollinen logaritmi maksetuista tilintarkastuspalkkioista

LnTA = Luonnollinen logaritmi taseen loppusummasta

SQRSUB = Neliöjuuri tytäryritysten lukumäärästä

Velat/Tase = Yrityksen velat jaettuna taseen loppusummalla

INVREC = (Myyntisaamiset+vaihto-omaisuus)/taseen loppusummalla

ACEXP = Saa arvon 1 jos tarkastusvaliokunnassa laskentaosaamista

ACIND = Riippumattomien jäsenten suhde koko tarkastusvaliokuntaan

ACFEMALE = Naisjäsenten suhde koko tarkastusvaliokuntaan

ACMEET = Tarkastusvaliokunnan kokousten lukumäärä

Taulukosta 5 nähdään tummennettuna kolme korkeaa korrelaatiota muuttujien välillä. Tämä voi kertoa multikollineaarisuudesta, jolloin regressioanalyysin tulokset eivät ole luotettavia, mutta sitä tutkitaan tarkemmin myöhemmässä vaiheessa. Taulukosta nähdään, että tytäryritysten lukumäärä korreloi vahvasti (0,801) taseen loppusumman kanssa. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä mitä enemmän tytäryrityksiä on, sitä todennäköisemmin myös taseen loppusumma kasvaa huomattavasti.

Taulukosta 5 nähdään myös, kuinka myyntisaamisten ja vaihto-omaisuuden suhde taseen loppusummaan (INVREC) korreloi vahvasti (0,865) velkojen ja taseen loppusumman kanssa. Tämä voi johtua siitä, että molemmissa muuttujissa jakajana on taseen loppusumma, joka aiheuttaisi suuren korrelaation muuttujien kesken. Aiemmissa tutkimuksissa nämä kaksi muuttujaa ovat myös luokiteltuina riskin mittareiksi, jolloin ne mittaavat samaa asiaa eri tavalla. Tämä voisi selittää myös suuren korrelaation näiden kahden välillä. Tämä suuri korrelaatio ei vaikuta regressioanalyysin tuloksiin, sillä tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa velat/tase-muuttuja jätetään pois käytettävistä regressioista, sillä se ei ole tilastollisesti merkitsevä muuttuja. Tämä ei siis vaaranna tutkimuksen luotettavuutta liiallisena multikollineaarisuutena.

Kolmas suurehko korrelaatio (0,509) löytyy tarkastusvaliokunnan naisjäsenten ja taseen loppusumman väliltä. Tämä korrelaatio on Metsämuurosen (2003) mukaan kohtalaista (0.4-0,6), joten tämä tuskin aiheuttaa ongelmia regressioanalyysissä tai sen tulosten luotettavuudessa. Tämä kohtalainen korrelaatio on mielenkiintoinen havainto, sillä tarkastusvaliokunnan naisjäsenten ei arvaisi vaikuttavan yrityksen taseen loppusummaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla.

Tutkimuksessa kaikkia tutkittavia hypoteeseja H1-H4 tutkitaan lähes samalla regressioyhtälöllä. Ensimmäisessä regressiomallissa tullaan tekemään pieni muutos, jolla mitataan tarkastusvaliokunnan riippumattomuutta kahdella eri tavalla, muutoin regressiomalli 1 pysyy muuttumattomana. Ensimmäisenä ACIND muuttujana on käytetty riippumattomien tarkastusvaliokunnan jäsenten suhdetta tarkastusvaliokunnan jäsenten määrään. Muutoksen jälkeen ACIND muuttuja korvataan muuttujalla ACIND-D, joka on dummy-muuttuja, joka saa arvon 1 kaikkien tarkastusvaliokunnan jäsenten ollessa riippumattomia yrityksestä ja sen merkittävimmistä osakkeenomistajista, muutoin se saa arvon 0. Tutkimuksen regressiomallit ovat siis muuten samat, vain riippumattomuuden muuttuja hieman muuttuu. Regressiomalli 1 tutkimuksen tässä vaiheessa on muotoa:

$$\text{LnFee} = \alpha + \beta_1 \text{LnTa} + \beta_2 \text{SQRSUB} + \beta_3 \text{INVREC} + \beta_4 \text{velat/tase} + \beta_5 \text{ACIND} + \beta_6 \text{ACEXP} + \beta_7 \text{ACFEMALE} + \beta_8 \text{ACMEET} + \varepsilon \quad (1)$$

Taulukko 6: Regressiomalleissa käytettävät muuttujat

Muuttujien kuvaukset
LnFEE = Luonnollinen logaritmi maksetuista tilintarkastuspalkkioista
LnTA = Luonnollinen logaritmi taseen loppusummasta
SQRSUB = Neliöjuuri tytäryritysten lukumäärästä
INVREC = (Myyntisaamiset+vaihto-omaisuus)/taseen loppusummalla
Velat/Tase = Yrityksen velat jaettuna taseen loppusummalla
ACEXP = Saa arvon 1 jos tarkastusvaliokunnassa laskentaosaamista
ACIND = Riippumattomien jäsenten suhde koko tarkastusvaliokuntaan
ACFEMALE = Naisjäsenten suhde koko tarkastusvaliokuntaan
ACMEET = Tarkastusvaliokunnan kokousten lukumäärä
ACIND-D = Saa arvon 1 jos kaikki jäsenet riippumattomia, muutoin 0

Lisäksi regressiomalleissa käytetään regressiovakiota α sekä virhetermiä ε . Regressiomallista 1 tehdään regressioanalyysi, jolla pyritään selvittämään valittujen tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien tilastollisia vaikutuksia maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin tässä tutkimuksessa.

Taulukko 7: Regressioanalyysin tulokset

Muuttuja	Kerroin	P-Arvo
Kontrollimuuttujat		
LnTa	0,462	<0,001
SQRSUB	0,153	<0,001
INVREC	0,325	<0,05
Velat/Tase	0,103	0,559
Tutkittavat muuttujat		
ACEXP	0,128	0,05
ACIND	-0,635	<0,001
ACFEMALE	-0,453	<0,05
ACMEET	0,077	<0,001
Havainnot	180	
R ²	0,907	
Adj.R ²	0,903	
F-arvo	208,608	<0,001

Taulukossa 7 on tummennettuna regressiomallin 1 merkitsevät tekijät. Regressiomalli saa selitysarvokseen (R^2) 0,907, jota voidaan pitää erittäin korkeana. Tämä tarkoittaa, että käytetyn mallin muuttujat selittävät tilintarkastuspalkkioiden määräytymisestä 90,7 %, joten vain alle 10 % selittyy jollain muilla tekijöillä. Käytetyn mallin F-arvo paranee mitä enemmän muuttujia ja havaintoja malliin otetaan, joten tärkeintä onkin huomata, että F-arvo on merkitsevä alle 0,001 tarkkuudella eli voidaan sanoa, että käytetty malli on merkitsevä kokonaisuudessaan.

Hypoteesien testaamisessa mallista katsotaan kerrointa sekä p-arvoa. Mallin regressiokerroin kertoo kuinka vahvasti muuttujan kasvaminen vaikuttaa selitettävään muuttujaan ja mihin suuntaan. P-arvo puolestaan kertoo, onko muuttujan muutos merkitsevä selitettävään muuttujaan nähden. P-arvon merkitsevyystasona käytetään yleensä 5 % (<0,05), jolloin todennäköisyys sille, että regressiosta saatu tulos on sattumanvarainen, on alle 5 %.

Taulukosta 7 huomataan, että kontrollimuuttujista kaikki paitsi velat/tase ovat merkitseviä 5 % tasolla. Merkitsevien muuttujien kertoimista huomataan aiempien tutkimusten mukainen tulos. Taseen loppusummasta otettu luonnollinen logaritmi vaikuttaa suurimmalla kertoimella

maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin (0,462). Toiseksi suurin kerroin on myyntisaamisten ja vaihto-omaisuuden summan suhde taseen loppusummaan (0,325). Nämä kaksi muuttujaa kuvaavatkin asiakkaan kokoa ja riskisyyttä, jotka ovat Hayn et al. (2006) mukaan tilintarkastuspalkkioihin suuresti vaikuttavia tekijöitä. Myös tytäryritysten lukumäärästä otettu neliöjuuri on tilastollisesti merkitsevä tässä tutkimuksessa. Tämä tulos on myös aiempien tutkimustulosten mukainen, joissa sitä pidetään vahvimpana muuttujana mittaamaan asiakkaan monimutkaisuutta. Useat aiemmat tutkimukset ovat saaneet tuloksen, jossa se on tilastollisesti merkitsevä ja vaikuttaa positiivisesti tilintarkastuspalkkioihin. (Hay et al., 2006)

Taulukosta 7 huomataan, että kolme tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien muuttujista on tilastollisesti merkitseviä ja neljäs on tilastollisen merkitsevyyden rajalla (0.05). Tämän vuoksi täytyy tehdä lisätesti, jolla tutkitaan, onko laskentatoimen osaamisella tilastollista merkitystä tässä tutkimuksessa maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin vai ei. Tuloksista voidaan huomata, että riippumattomuus sekä naistenosuus saavat selvästi suuremmat ja negatiiviset kertoimet, kuin taloudellinen osaaminen ja kokousten lukumäärä. Laskentatoimen osaamisen pieni kerroin on yllättävää, sillä voisi kuvitella sen olevan jopa tarkastusvaliokunnan jäsenen tärkein ominaisuus. Syynä voi olla myös laskentatoimen osaajien melko pieni määrä tässä tutkimuksessa.

Mielenkiintoa tutkimuksen alustaviin tuloksiin lisää se, että ne ovat osittain erilaisia kuin Westerlingin (2009) ja Sammaliston (2011) saamat tulokset samoista muuttujista. Heidän tutkimuksissaan tarkastusvaliokunnan aktiivisuus ei ollut merkitsevä muuttuja toisin, kuin tässä tutkimuksessa. Toisaalta myöskään Sammalisto (2011) ei löytänyt merkitsevyyttä laskentatoimen osaamisen ja tilintarkastuspalkkioiden väliltä, kuten myös näyttäisi olevan tässä alustavassa omassa tuloksessani. Tämä muuttuja on kuitenkin ehkä haastavin tutkittava, sillä ei ole mitään selvää yhteisymmärrystä siitä, miten laskentatoimen osaaja määritellään. Tämän vuoksi jokainen tutkija tekee itse valinnat siitä, kenet laskee laskentatoimen osaajaksi. Tämä saattaa aiheuttaa erilaisia tuloksia eri tutkimusten välillä, jos valintakriteerit eivät ole samanlaisia.

Taulukossa 7 esitetystä regressioanalyysin tuloksissa on käytetty muuttujaa ACIND. Kun sen paikalle vaihtaa dummy-muuttujan ACIND-D, saadaan hieman erilainen tulos muuttujan ACEXP merkitsevyydestä, jolloin laskentatoimen osaaminen saa tilastollisesti merkitsevän tuloksen.

Taulukko 8: Regressioanalyysin tulokset muuttujan ACIND-D kanssa

Muuttuja	Kerroin	P-Arvo
Kontrollimuuttujat		
LnTa	0,463	<0,001
SQRSUB	0,150	<0,001
INVREC	0,337	<0,05
Velat/Tase	0,090	0,605
Tutkittavat muuttujat		
ACEXP	0,141	<0,05
ACIND-D	-0,288	<0,001
ACFEMALE	-0,480	<0,05
ACMEET	0,068	<0,05
Havainnot	180	
R ²	0,910	
Adj.R ²	0,906	
F-arvo	216,143	<0,001

Kuten taulukosta 8 huomataan, ei kontrollimuuttujien osalta tapahdu juurikaan muutoksia ja taulukossa 7 olleet merkitsevät muuttujat ovat merkitseviä myös taulukossa 8. Taulukosta nähdään, että yhden muuttujan muutos kasvatti hieman F-arvoa ja nosti jo ennestään korkeaa selitysarvoa (R^2) arvoon 0,91. Myöskään regressiokertoimien muutos ei ole suurta. Tärkein muutos on tutkittavissa muuttujissa, jossa ACEXP on taulukossa 8 tilastollisesti merkitsevä muuttuja toisin, kuin taulukossa 7.

Taulukossa 8 huomataan myös, että riippumattomuuden mittaaminen dummy-muuttujana laskee sen regressiokerrointa yli 50 %, mutta minkään muun kertoimen muutos ei ole suuri. Riippumattomuusmuuttujan kertoimen pienentyminen on yllättävä tulos, sillä Bronson et al. (2009) havaitsivat, että ainoastaan täysin riippumattomat tarkastusvaliokunnat hyötyvät riippumattomuudesta. Tietenkin tarkastusvaliokunnan hyötyjä on muitakin, kuin tilintarkastuspalkkioiden mahdollinen pienentyminen, mutta ne hyödyt jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Bronsonin et al. (2009) tutkimuksen perusteella olisi voinut kuvitella, että regressiokerroin kasvaa, kun otetaan dummy-muuttujalla mitattu riippumattomuus, sillä siinä muuttuja saa arvon 1 ainoastaan kun tarkastusvaliokunta on täysin riippumaton.

Tutkimuksen regressioanalyysin tuloksista voidaan nyt alustavasti päätellä miten käy tutkimuksen hypoteeseille. Hypoteesi H1 ei saa tässä vaiheessa tukea, sillä ACEXP ei ollut taulukossa 7 merkitsevä, vaikka se oli merkitsevä taulukossa 8. Hypoteesia H1 ei kuitenkaan

hylätä vielä tässä vaiheessa, vaan suoritetaan lisätestejä, joiden perusteella voidaan tehdä parempia johtopäätöksiä hypoteesin suhteen.

Hypoteesi H2 voidaan jo alustavasti hylätä, sillä molemmissa taulukoissa 7 ja 8 tarkastusvaliokunnan riippumattomilla jäsenillä oli palkkiota pienentävä vaikutus ja ne olivat tilastollisesti merkitseviä. Hypoteesi H2 oletti täysin päinvastaista tulosta. Saatu tutkimustulos on Carcellon et al. (2002a) sekä Goodwin-Stewartin ja Kentin (2006) tutkimustulosten mukainen. Tätä voidaan pitää yllättävänä tuloksena, sillä Carcello et al. (2002a) käyttivät tutkimuksessaan suuria Fortune 1000 yrityksiä. Tästä syystä olisi voinut kuvitella, että tulos omassa tutkimuksessani olisi erilainen, sillä tämän tutkimuksen yritykset ovat pienempiä, kuin heidän tutkimuksessaan. Abbott et al. (2003a) mukaan aikaisemman kirjallisuuden perusteella yrityksen koko vaikuttaa yritysten hallinnointiin, kuten tarkastusvaliokunnan ominaisuuksiin. He toteavat myös, että suuremmat yritykset kokevat vähemmän muutoksia tarkastusvaliokuntien ominaisuuksissa, kuin pienet yritykset.

Toisaalta tulosten samankaltaisuutta tukee se, että Carcellon et al. (2002a) ja Goodwin-Stewartin ja Kentin (2006) tutkimukset on toteutettu aikana, jolloin tarkastusvaliokunta ei ollut pakollinen ja sääntely tilintarkastusta kohtaan oli pienempää. Suomessa tarkastusvaliokunta ei ole pakollinen, eikä sääntely ole yhtä kovaa kuin kansainvälisesti, joten tästä syystä omat tulokseni vastaa tältä osin heidän tutkimuksiaan. Vaikka hypoteesi 2 ei saa tukea tutkimustuloksista, on se silti hyvä tilastollisesti merkitsevä tulos. Tämän perusteella voidaan päätellä, että yritysten kannattaa panostaa riippumattomien jäsenten valintaan tarkastusvaliokuntaan. Näin on mahdollista saada tilintarkastuspalkkioita pienemmäksi.

Hypoteesi H3 voidaan alustavasti hyväksyä, sillä tutkimuksesta löytyi tilastollisesti merkitsevä negatiivinen yhteys naisjäsenten tarkastusvaliokunnassa olemisen ja maksettujen tilintarkastuspalkkioiden väliltä. Tulos on linjassa Ittosen et al. (2010) sekä Goodwin-Stewartin ja Kentin (2006) tutkimustuloksiin. Naisilla näyttäisi olevan parempi valmistautuminen kokouksiin ja paremmat kommunikointivalmiudet kansalaisuudesta sekä maasta riippumatta ja nämä ominaisuudet voivat mahdollisesti auttaa tarkastusvaliokuntaa laskemaan tilintarkastuspalkkioita. Näiden ominaisuuksien avulla tarkastusvaliokunnan naisjäsenet tekevät mahdollisesti itse osan tilintarkastajan työstä, mikä johtaa siihen, ettei tilintarkastajan tarvitse käyttää aikaansa näihin töihin. Tämän vuoksi tilintarkastuspalkkiot ovat mahdollisesti pienemmät yrityksillä, joilla on naisjäseniä tarkastusvaliokunnassaan.

Hypoteesi H4 voidaan myös alustavasti hyväksyä, sillä tutkimuksessa löytyi tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys tarkastusvaliokunnan kokousten määrän ja maksettujen tilintarkastuspalkkioiden välillä. Samaan tulokseen päätyivät Ittonen et al. (2010) sekä Goodwin-Stewart ja Kent (2006). Tämä voi johtua siitä, että mitä useammin tarkastusvaliokunta kokoontuu, sitä enemmän se löytää virheitä tai korjattavaa esimerkiksi yrityksen taloudellisesta tilanteesta tai sisäisistä kontroleista. Tämä voi johtaa siihen, että tilintarkastaja haluaa tarkastaa laajemman aineiston, kuin oli alun perin suunnitellut. Tämä kasvattaa tilintarkastuspalkkiota, koska käytettävät työtunnit lisääntyvät.

6.3 Aineiston lisätestit

Tässä kappaleessa tehdään lisätestejä regressioanalyysien tulosten varmistamiseksi sekä multikollineaarisuuden olemassa olon epäilyksen poistamiseksi. Lisäksi tutkitaan vaikuttaako yrityksen toimiala tai tarkasteluvuosi maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Lisätestejä ei tehdä jokaiselle tarkasteluvuodelle ja toimialalle yksinään vaan regressiomalli muodostetaan koko aineistolle, jotta aineisto ei muutu liian pieneksi, mikä voisi vaarantaa tulosten luotettavuuden.

Ensimmäisenä lisätestinä tehdään regressiomallille 1 regressioanalyysi askeltavalla menetelmällä eli käytettävä ohjelma lisää muuttujia malliin sitä mukaan, kuin ne nostavat koko mallin selitysasetta ja poistaa muuttujia, mikäli ne eivät paranna tai jopa laskevat mallin selitysasetta ja näin ollen jättää mallin ulkopuolelle ne muuttujat, joilla ei ole merkitystä mallin merkitsevyyden kannalta. Askeltava menetelmä muodostaa regressiomallin muotoon:

$$\begin{aligned} \ln Fee = \alpha + \beta_1 \ln Ta + \beta_2 SQRSUB + \beta_3 INVREC + \beta_4 ACEXP + \beta_5 ACIND + \\ \beta_6 ACFemale + \beta_7 ACMEET + \varepsilon \end{aligned} \quad (2)$$

Kuten regressiomallista 2 huomataan, on siitä poistettu muuttuja *Velat/Tase*, koska se ei ollut merkitsevä muuttuja mallissa 1, eikä lisännyt mallin 2 selitysasetta. Regressiomallissa 2 tehdään sama, kuin mallissa 1, eli testattava muuttuja *ACIND* on riippumattomien tarkastusvaliokuntalaisten suhde kaikkiin tarkastusvaliokunnan jäseniin. *ACIND-D* on dummy-muuttuja tarkastusvaliokunnan jäsenten riippumattomuudesta saaden arvon 1, kun kaikki jäsenet ovat riippumattomia, muutoin arvo on 0.

Taulukko 9: Regressiomalli 2: askeltava menetelmä

Muuttuja	Kerroin	P-Arvo
Kontrollimuuttujat		
LnTa	0,461	<0,001
SQRSUB	0,154	<0,001
INVREC	0,378	<0,001
Tutkittavat muuttujat		
ACEXP	0,129	<0,05
ACIND	-0,640	<0,001
ACFEMALE	-0,447	<0,05
ACMEET	0,077	<0,001
Havainnot	180	
R ²	0,907	
Adj.R ²	0,903	
F-arvo	239,274	<0,001

Taulukko 9 kertoo meille, että muuttujan Velat/Tase poistaminen regressiomallista parantaa mallia kokonaisuudessaan. F-arvo paranee ja säilyttää silti merkitsevyyden. Lisäksi tässä mallissa korjattu selityskerroin (Adj.R²) on erittäin korkea 0,903. Korjattu selityskerroin on parempi selittäjä mallissa, jossa lisätään tai poistetaan muuttujia, sillä se ottaa huomioon nämä vaihtelut. Regressiomallin 2 muuttujat selittävät yli 90 % tilintarkastuspalkkioista, eli valitut muuttujat ovat erittäin sopivia tähän tutkimukseen.

Huomion arvoista taulukossa 9 on se, että nyt kaikki tutkittavat muuttujat ovat tilastollisesti merkitseviä kuten myös kaikki kontrollimuuttujat. Regressiokertoimet ovat samalla tasolla kuin regressiomallissa 1. Kun Malliin 2 vaihtaa ACIND muuttujan tilalle dummy-muuttujan ACIND-D, ei tuloksiin tule juurikaan muutosta minkään suhteen verrattuna taulukossa 8 esitettyihin tuloksiin. Mallissa 2 ACIND-D muuttujan vaihtaminen nostaa F-arvoa pitäen korjatun selityskertoimen erittäin korkeana.

Lisätestin perusteella voidaan todeta, että kaikki valitut muuttujat tarkastusvaliokunnan ominaisuuksista ovat tilastollisesti merkitseviä. Näiden tulosten pohjalta voidaan siis hyväksyä hypoteesi H1 eli tarkastusvaliokunnan jäsenten laskentatoimen osaamisella on tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Nyt voidaan myös hylätä lopullisesti hypoteesi H2 eli tarkastusvaliokunnan riippumattomilla jäsenillä on tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin, sillä tutkimuksen tulokset antavat päinvastaisen, negatiivisen tilastollisen merkitsevyyden.

Lisätestin perusteella voidaan hyväksyä hypoteesit H3 ja H4. Tutkimuksesta löytyy tilastollisesti merkitsevä negatiivinen yhteys tarkastusvaliokunnan naisjäsenten ja maksettujen tilintarkastuspalkkioiden välillä sekä positiivinen tilastollisesti merkitsevä yhteys tarkastusvaliokunnan aktiivisuuden ja maksettujen tilintarkastuspalkkioiden välillä.

Toinen lisätesti tutkii tarkasteluvuoden ja toimialan mahdollista vaikutusta maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Sitä tutkitaan regressiomallilla, joka on muotoa:

$$\begin{aligned} \ln Fee = \alpha + \beta_1 \ln Ta + \beta_2 SQRSUB + \beta_3 INVREC + \beta_4 ACEXP + \beta_5 ACIND \\ + \beta_6 ACFEMALE + \beta_7 ACMEET + \beta_8 2009 + \beta_9 2010 + \beta_{10} 2011 \\ + \beta_{11} Valmistus + \beta_{12} Kauppa + \beta_{13} Palvelut + \varepsilon \end{aligned} \quad (3)$$

Kuten huomataan, regressiomallista 3 on jätetty pois jo aiemmin heikoksi huomattu kontrollimuuttuja Velat/Tase. Tämän mallin avulla voidaan tarkastella toimialojen ja tarkasteluvuosien mahdollisia vaikutuksia maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin.

Vuosi 2008 sekä toimiala ”muut” toimivat tässä tutkimuksessa regressiovakioina. Muiden vuosien ja toimialojen vaikutusta maksettaviin tilintarkastuspalkkioihin tutkitaan seuraavaksi. Tätä varten muodostetaan vuosi-dummy-muuttujat vuosille 2009-2011 sekä toimiala-dummy-muuttujat toimialoille valmistus, kauppa ja palvelut.

Taulukko 10: Regressioanalyysi tarkasteluvuosien ja toimialojen vaikutuksesta

Muuttuja	Kerroin	P-Arvo
Kontrollimuuttajat		
LnTa	0,418	<0,001
SQRSUB	0,145	<0,001
INVREC	0,289	<0,001
Tutkittavat muuttajat		
ACEXP	0,085	0,181
ACIND	-0,490	<0,05
ACFEMALE	-0,429	<0,05
ACMEET	0,091	<0,001
2009	0,022	0,796
2010	0,015	0,858
2011	-0,015	0,864
Valmistus	0,070	0,424
Kauppa	0,052	0,647
Palvelut	-0,351	<0,001
Havainnot	180	
R ²	0,920	
Adj.R ²	0,913	
F-arvo	145,91	<0,001

Taulukosta 10 nähdään, että myös tämän regressiomallin selitysaste (R^2) on erittäin korkea (0,920), myös F-arvo on korkea ja selvästi merkitsevä. Tämä malli sopii hyvin vuosien ja toimialojen vaikutuksen tutkimiseen maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Kuten taulukosta nähdään, ovat kaikki kontrollimuuttajat jälleen merkitseviä, tosin kertoimet ovat hieman alempia kuin regressiomallissa 1 ja 2.

Taulukosta 10 nähdään, että vuosi-dummy-muuttajat eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Tulosten perusteella vuosina 2009-2011 ei siis havaita tilintarkastuspalkkioita alentavaa tai nostavaa vaikutusta. Tämä voi johtua siitä, että talous ei ole elpynyt vuosien 2008–2011 välisenä aikana juurikaan, eikä näin ollen yritysten toiminta ole yleisesti kasvanut. Kun toiminta ei kasva, ei tilintarkastukseen tarvita enempää resursseja ja hintojen nostaminen voisi johtaa yritysten kohdalla siihen ratkaisuun, että ne vaihtaisivat tilintarkastusyhteisöä. Hertsi (2014) toteaa, että nykyään tilintarkastuksesta on tullut sisäänheittotuote, jota tarjotaan aivan liian edullisesti yrityksille. Tämä alkoi hänen mukaansa jo vuonna 2006 pörssiyritysten tilintarkastajan kilpailutuksen myötä. Lisäksi tätä tulosta tukee De Villiersin et al. (2013)

tutkimuksen tulokset tilintarkastuspalkkioiden jähmeydestä. Heidän mukaansa tilintarkastuspalkkiot eivät mukaudu olosuhteiden ja taustatekijöiden muutoksiin. Tämän perusteella ei ole syytä olettaa, että tässä tutkimuksessa näkyisi merkittäviä muutoksia tilintarkastuspalkkioiden suuruuksissa tarkasteluvuosien vaihtuessa.

Taulukosta 10 nähdään myös, että toimialojen kohdalla ainoastaan palvelut ovat tilastollisesti merkitsevä muuttuja. Tämän voidaan olettaa johtuvan siitä, että palveluyrityksillä on yleensä pienemmät taseet, vähemmän tytäryrityksiä eikä vaihto-omaisuuttakaan ole paljon. Tämän perusteella siis asiakkaan koko, monimutkaisuus sekä riski ovat pieniä, joten myös aiemman tutkimuksen perusteella tämän tulisikin näkyä alhaisempina tilintarkastuspalkkioina. Varsinkin valmistus ja kauppa toimialoilla vaihto-omaisuus on yleensä huomattavasti suurempi kuin palveluyrityksillä, joten tämä tulos ei ole yllättävä.

Aiemmin tutkitut muuttujat tarkastusvaliokunnan ominaisuuksista saavat kaikki lähes samanlaiset kertoimet, kuin edellisissä regressioyhtälöissä. Suurin ero tässä kohtaa on se, että ACEXP ei ole tilastollisesti merkitsevä muuttuja, kun regressioyhtälöön lisätään vuosien ja toimialojen vaikutus. Tästä voidaan päätellä, ettei laskentatoimen osaaminen ole yhtä tärkeä ominaisuus tarkastusvaliokunnan jäsenillä, kuin muut valitut ominaisuudet. Käytettäessä dummy-muuttujaa ACIND-D ei havaita merkittäviä eroja kertoimissa tai merkitsevyysasteissa.

Tehdään regressiomallille 3 vielä regressioanalyysi askeltavalla tavalla, jolloin saadaan mukaan vain ne muuttujat, jotka lisäävät mallin selitysasetta.

Taulukko 11 Lisätesti 2, askeltava regressioanalyysi regressiomallille 3

Muuttuja	Kerroin	P-Arvo
Kontrollimuuttujat		
LnTa	0,418	<0,001
SQRSUB	0,146	<0,001
INVREC	0,277	<0,001
Tutkittavat muuttujat		
ACMEET	0,097	<0,001
ACIND	-0,483	<0,005
ACFEMALE	-0,441	<0,05
Palvelut	-0,407	<0,001
Havainnot	180	
R ²	0,918	
Adj.R ²	0,915	
F-arvo	276,038	<0,001

Taulukosta 11 huomataan, että regression tutkittaviksi muuttujiksi jää kokousten lukumäärä, riippumattomuus, naisten osuus sekä toimiala palvelut. Kontrollimuuttujina pysyvät samat kuin edellisissä regressiomalleissa. Taulukosta huomataan, että mallin korjattu selityssaste (Adj.R^2) on erittäin korkea (0,915) ja F-arvo kasvaa huomattavasti taulukkoon 10 verrattuna säilyen tilastollisesti merkitsevä. Voidaan siis sanoa, että kyseinen malli selittää oikein hyvin vuosien ja toimialojen vaikutusta maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin, ottaen huomioon kaikki tilastollisesti merkitsevät muuttujat. Kontrollimuuttujien regressiokertoimet ovat tässä analyysissä samalla tasolla kuin aiemmissa regressiotuloksissa. Palveluiden regressiokerroin antaa vahvemman negatiivisen tuloksen tässä lisätestissä verrattuna taulukossa 10 esitettyihin tuloksiin.

Mielenkiintoista huomata taulukosta 11, että tutkittavista muuttujista kolme on negatiivisesti vaikutuksissa tilintarkastuspalkkioihin ja ainoana positiivisena on kokouksien lukumäärä. Toinen huomio taulukosta 11 on se, että muuttujan ACMEET positiivinen kerroin on huomattavasti heikompi kuin muiden tutkittavien muuttujien kertoimet, mutta silti vahvempi kuin aiemmissa regressiotuloksissa. Tästä voidaan päätellä, että pelkästään kokousten lukumäärällä ei ole suurta vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin, vaan voidaan olettaa, että asioiden tehokas aikaansaaminen on tärkeämpää.

Taulukko 12: Tutkimuksen merkitsevien muuttujien vertailu tilintarkastuspalkkioita selittävinä tekijöinä

Muuttuja	Stan. kerroin	Järjestys
LnTa	0,648	1
SQRSUB	0,372	2
INVREC	0,168	3
ACIND-D	-0,107	4
ACMEET	0,092	5
ACIND	-0,091	6
ACFEMALE	-0,073	7
ACEXP	0,048	8

Taulukosta 12 nähdään kaikkien tutkimuksessa tilastollisesti merkitsevien muuttujien standardoidut kertoimet. Ainoastaan velat/tase-muuttuja ei ollut merkitsevä, joten se jätetään tämän ulkopuolelle. Nämä kertoimet kuvaavat kuinka hyvin muuttujat selittävät selitettävää muuttujaa eli tilintarkastuspalkkioita. Toimiala palvelut ei ole tässä taulukossa mukana, vaikka se sai tilastollisen merkitsevyyden tässä tutkielmassa. Tämä johtuu siitä, että toimialat on

jaoteltu ryhmiin, joita ei voida yhtä yksiselitteisesti määritellä, kuin muita tämän tutkielman muuttujia. Tästä taulukosta käy ilmi aiemmin todettu asiantuntevuuden heikko merkitys tilintarkastuspalkkioihin.

Tulokset ovat Hayn et al. (2006) kanssa samanlaisia. Yrityksen koko (LnTa) on tärkein tilintarkastuspalkkioita selittävä muuttuja. Seuraavaksi tärkein selittävä tekijä on asiakkaan monimutkaisuus (SQRSUB). Kolmanneksi tärkein on asiakkaan riskisyyttä kuvaava muuttuja (INVREC). Tarkastusvaliokunnan ominaisuudet ovat selvästi heikompia selittämään tilintarkastuspalkkioita, kuin kontrollimuuttujat. Asiakkaan koko ja monimutkaisuus ovat selkeästi tärkeimmät kaksi selittävää tekijää. Mielenkiintoinen huomio on, että asiakkaan riskiä mittaava INVREC on huomattavasti heikompi selittämään tilintarkastuspalkkioita, kuin edellä mainitut. Voi olla, että tämä selittyy sillä, että pörssiyrityksillä ei ole suurta konkurssivaaraa ja mahdolliset maksuvaikeudet eivät välttämättä vaikuta tilintarkastuspalkkioihin.

Taulukosta 12 voidaan myös huomata, että kaikki tarkastusvaliokunnan ominaisuudet tilintarkastuspalkkioita selittävinä tekijöinä saavat melko saman suuruisia kertoimia. Riippumattomuus ja naisten osuus ovat negatiivisia ja loput positiivisia. Huomion arvoista on se, että dummy-muuttujalla mitattuna riippumattomuus on parempi tilintarkastuspalkkioita selittävä muuttuja, kuin prosenttiosuudella mitattu muuttuja. Tästä syystä varmasti myös Abbott et al. (2003a) käytti tutkimuksessaan riippumattomuuden selittäjänä täysin riippumatonta tarkastusvaliokuntaa.

Lisätestissä kolme tutkitaan, onko muuttujien välillä regression vaarantavaa multikollinearisuutta, jolloin tutkittavat muuttujat korreloisivat keskenään liian paljon. Aiemmin esitetyssä Pearsonin korrelaatiokerroinmatriisissa löytyi kaksi korkeaa korrelaatiota ja yksi kohtalainen korrelaatio. Regressioanalyysissä mahdollisesta multikollinearisuudesta kertoo VIF-arvo sekä toleranssi. Regressioanalyysissä hyvänä rajana voidaan pitää VIF-arvoa 10, jota ei tulisi ylittää, muutoin kyseessä voi olla multikollinearisuusongelma. (Kivekäs, 2015)

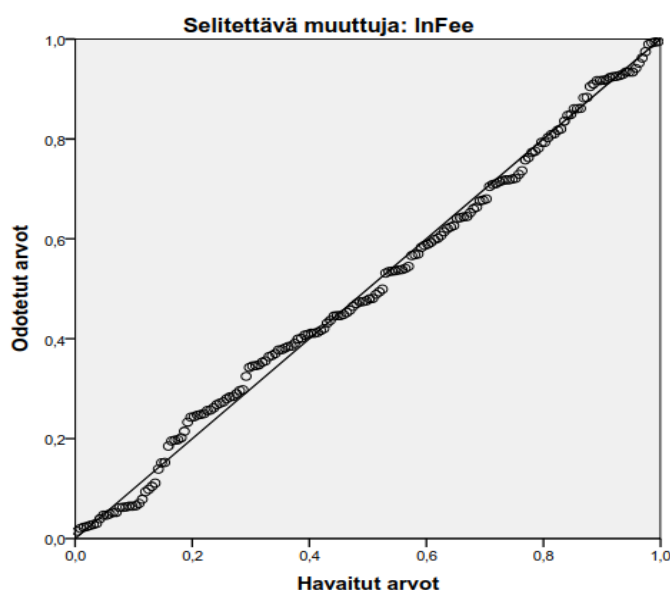
Taulukko 13: Regressiomallien multikollineaarisuus

Regressiomalli 1			Regressiomalli 2		Regressiomalli 3	
Muuttuja	Toleranssi	VIF	Toleranssi	VIF	Toleranssi	VIF
LnTa	0,284	3,521	0,287	3,484	0,264	3,788
SQRSUB	0,329	3,040	0,336	2,976	0,334	2,994
INVREC	0,245	4,082	0,911	1,098	0,805	1,242
Velat/Tase	0,245	4,082	-	-	-	-
ACEXP	0,923	1,083	0,930	1,075	-	-
ACIND	0,942	1,062	0,944	1,059	0,950	1,053
ACFEMALE	0,722	1,385	0,727	1,376	0,727	1,376
ACMEET	0,947	1,056	0,947	1,056	0,958	1,044
ACIND-D	0,938	1,066	0,941	1,063	0,944	1,059
Palvelut	-	-	-	-	0,625	1,600

Taulukosta 13 nähdään kaikkien regressiomallien muuttujien toleranssit sekä VIF-arvot. Kuten tästä huomataan, on korkein VIF-arvo 4,082, joka on kaukana multikollineaarisuuden raja-arvona pidettävästä arvosta 10. Tämän perusteella voidaan todeta, ettei muuttujien välillä ole multikollineaarisuutta ja regressioanalyysien tulokset ovat luotettavia.

Jotta regressioanalyysiä voidaan pitää luotettavana, tulisi myös havaintojen virhetermien olla normaalijakautuneita. Mikäli näin ei ole, voi tämä vaikuttaa ongelmalliselta regressiomallien merkitsevyystasojen luotettavuuden kannalta. Tätä voidaan tutkia normaalijakaumakuvion avulla, mihin y-akselille tulee standardoidut virhetermien odotusarvot ja x-akselille havaintojen oikeat standardoidut virhetermit. (Kivekäs, 2015)

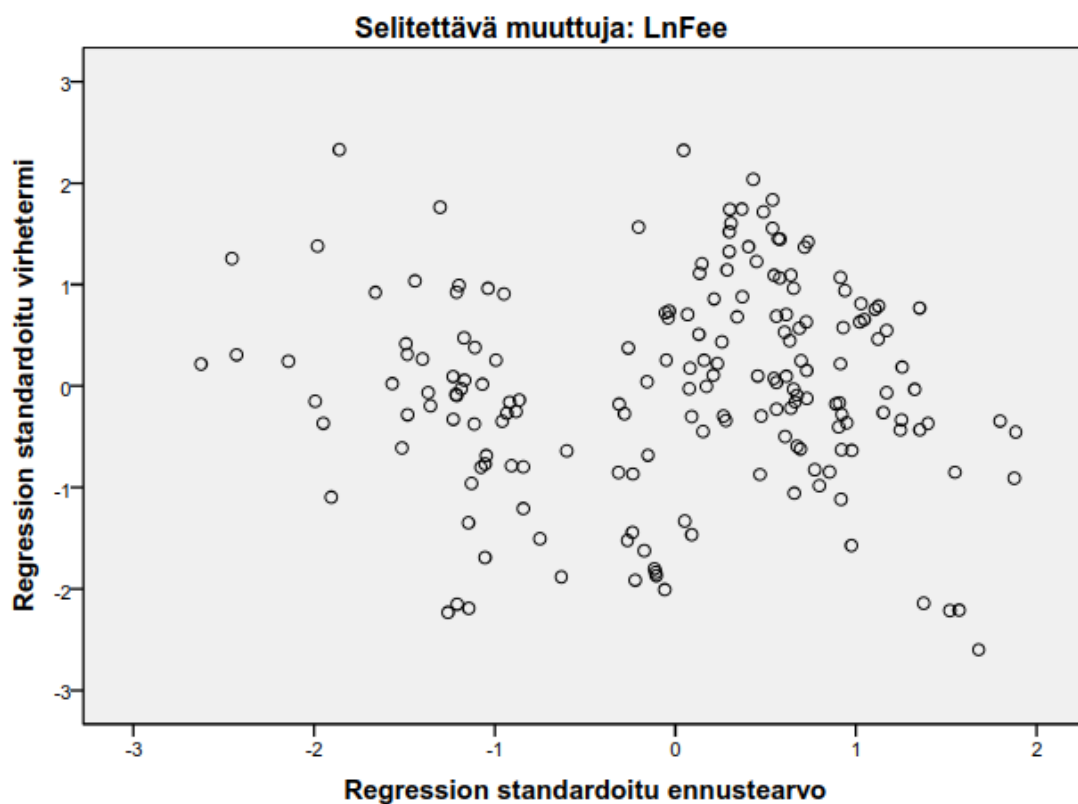
Kuva 6: Jäännöstermien normaalijakautuneisuus

Kuvasta 6 nähdään kuinka virhetermit kulkevat melko suoraan kulmasta kulmaan. Vaikka havaintoja on suoran ylä- ja alapuolella, voidaan kuviosta havaita, että virhetermit ovat normaalisti jakautuneet. Tämän perusteella voidaan todeta, ettei havaita ongelmia soveltaa käytettyä menetelmää. Kaikista regressiomalleista 1-3 virhetermit antavat vastaavanlaisen kuvion, joten tämän perusteella voidaan todeta, että kaikki regressiomallit voidaan hyväksyä.

Regressioanalyysin sopivuutta voidaan testata vielä virhetermien hajonnan riippumattomuudella havaintojen suuruudesta, mistä käytetään nimitystä homoskedastisuus. Mikäli näin ei ole ja virhetermin hajonta vaihtelee havaintojen suuruudesta riippuen, on kyseessä heteroskedastisuus, joka voi puolestaan aiheuttaa ongelmia merkitsevyystasojen kanssa regressioanalyysissä. Kuviossa, jonka x-akselilla on regression standardoidut ennustetut arvot ja y-akselilla standardoidut virhetermit, hajonta ei saisi muodostaa näkyvää trendiä. (Kivekäs, 2015)

Kuva 7: Homoskedastisuus

Kuvasta 7 voimme huomata, että hajontakuvio ei muodosta selvää trendiä, vaan virhetermit ovat jakautuneet satunnaisesti. Koska mitään selvää trendiä ei hajonnassa ole havaittavissa, ei tällä pitäisi olla merkitystä regressioanalyysin merkitsevyystasojen analysoinnissa. Myöskään muiden regressiomallien virhetermien hajonnan ei nähty muodostavan selviä trendejä, joten kaikkien regressiomallien merkitsevyystasoja voidaan analysoida ilman pelkoa heteroskedastisuudesta.

Taulukko 14: Tulosten yhteenveito

Hypoteesit	Empiiriset tulokset	Johtopäätös
H1: <i>Tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osajilla on palkkiota nostava vaikutus.</i>	Tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osaamisella löydettiin tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin	Hypoteesi 1 hyväksytään
H2: <i>Tarkastusvaliokunnan riippumattomilla jäsenillä on palkkiota nostava vaikutus.</i>	Tarkastusvaliokunnan riippumattomilla jäsenillä löydettiin tilastollisesti merkitsevä negatiivinen yhteys maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin	Hypoteesi 2 hylätään
H3: <i>Tarkastusvaliokunnan naisten osuudella on palkkiota pienentävä vaikutus.</i>	Tarkastusvaliokunnan naisjäsenten ja maksettujen tilintarkastuspalkkioiden välillä löydettiin tilastollisesti merkitsevä negatiivinen yhteys	Hypoteesi 3 hyväksytään
H4: <i>Tarkastusvaliokunnan aktiivisuudella on palkkiota nostava vaikutus.</i>	Tarkastusvaliokunnan aktiivisuus ja maksetut tilintarkastuspalkkiot olivat merkitsevässä positiivisessa yhteydessä	Hypoteesi 4 hyväksytään
Lisätestit		
Toimialan vaikutus tilintarkastuspalkkioon	Ainoastaan palvelutoimiala oli tilastollisesti merkitsevä	Palvelut ovat negatiivisessa yhteydessä tilintarkastuspalkkioihin verrattuna muihin toimialoihin
Tarkasteluvuoden vaikutus tilintarkastuspalkkioon	Tarkasteluvuodella ei ollut tilastollista merkitsevyyttä tilintarkastuspalkkioon	Tässä tutkimuksessa tarkasteltava vuosi ei vaikuta tilintarkastuspalkkion suuruuteen

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa käydään läpi tutkimuksen tärkeimmät löydökset ja tutkimuksen hypoteesit tuloksineen. Tämän jälkeen käydään läpi tämän tutkimuksen rajoitteita sekä yleistettävyyttä, lopuksi annetaan mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

7.1 Tulosten yhteenveto

Tämän tutkielman tavoitteena oli tutkia tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutusta maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin suomalaisissa pörssiyrityksissä. Tilintarkastuspalkkioita on tutkittu laajalti ja lähes kaikki aiemmat tutkimukset pohjautuvat Simunicin (1980) kehittämään malliin. Vuosien varrella tutkijat ovat havainneet tiettyjen asiakasyritysten ominaisuuksien vaikuttavan selvästi maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Hayn et al. (2006) metatutkimuksessa käytiin läpi 25 vuoden aikana tehtyjen tutkimusten käytettyjä muuttujia, jotka selittävät tilintarkastuspalkkioita. Tuon tutkimuksen perusteella valittiin kontrollimuuttujat myös tähän tutkimukseen. Asiakkaan kokoa mitattiin taseen loppusummalla, monimutkaisuutta mitattiin tytäryritysten määrällä, asiakkaan toimintariskiä mitattiin myyntisaamisten ja vaihto-omaisuuden summan suhteella taseen loppusummaan. Lisäksi mitattiin asiakkaan velkaisuutta velkojen ja taseen loppusumman suhteella.

Tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutuksia tilintarkastuspalkkioihin ei ole tutkittu vielä kovin laajasti. Useat aiemmat tutkimukset ovat keskittyneet selvittämään hallitusten ominaisuuksien vaikutuksia tilintarkastuspalkkioihin ja jättäneet tarkastusvaliokunnan ominaisuudet huomiotta. Suomessa tarkastusvaliokunnan ominaisuuksien vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin on tutkittu vain kahden pro gradun verran. Tämän lisäksi tarkastusvaliokunnan naisjäsenten vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin ei ole aiemmin juurikaan tutkittu. Ensimmäisinä sitä tutkivat Ittonen et al. (2010) Yhdysvaltojen S&P 500 yritysillä, mutta suomalaisesta aineistosta vastaavaa tutkimusta ei ole aiemmin tehty.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella muodostettiin neljä hypoteesia tarkastusvaliokuntien ominaisuuksien vaikutuksista maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin. Aikaisempi tutkimus on osittain ristiriidassa ominaisuuksien vaikutussuunnasta, mutta nämä eroavaisuudet voidaan nähdä aineisto ja maakohtaisina eroina, joita selittävät erilaiset lainsäädännöt ja käytännöt. Aineistojen vuodet vaikuttavat myös paljon tutkimustuloksiin varsinkin yhdysvaltalaisessa

aineistossa, sillä vuonna 2002 voimaan tullut SOX on tiukentanut tilintarkastukseen ja tarkastusvaliokuntaan liittyviä ohjeita ja säädöksiä.

Tutkimuksen hypoteesit olivat muotoa:

H1: Tarkastusvaliokunnan laskentatoimen osaajilla on palkkiota nostava vaikutus.

Tutkimuksen perusteella aluksi laskentatoimen osaaminen ei ollut tilastollisesti merkitsevä, kun regressiomallin riippumattomuuden muuttujana oli riippumattomien jäsenten suhde koko tarkastusvaliokuntaan. Lisätestin jälkeen saatiin tulos, joka oli positiivinen sekä tilastollisesti merkitsevä. Kun regressiomallissa käytettiin dummy-muuttujaa mittaamaan riippumattomuutta, saatiin heti tulos, joka oli positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä. Tästä syystä hypoteesi 1 hyväksytään.

H2: Tarkastusvaliokunnan riippumattomilla jäsenillä on palkkiota nostava vaikutus.

Hypoteesi 2 joudutaan hylkäämään, sillä regressiomallit 1 ja 2 antavat molemmat tilastollisesti merkitsevän negatiivisen tuloksen riippumatta siitä, kumpaa muuttujaa käyttää riippumattomuuden mittarina. Vaikka hypoteesi 2 joudutaan hylkäämään, antaa se meille silti hyvän tuloksen riippumattomien jäsenten vaikutuksesta tilintarkastuspalkkioihin. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan siis sanoa, että riippumaton tarkastusvaliokunta on yhteydessä pienempiin tilintarkastuspalkkioihin.

H3: Tarkastusvaliokunnan naisten osuudella on palkkiota pienentävä vaikutus.

Tutkimuksessa tehtyjen regressioanalyysien perusteella hypoteesi H3 hyväksytään. Tutkimuksessa löytyi tilastollisesti merkitsevä negatiivinen yhteys naisjäsenten osuudella tarkastusvaliokunnassa ja tilintarkastuspalkkioiden välillä. Tämä on samansuuntainen tulos Ittosen et al. (2010) kanssa. Tarvitaan kuitenkin vielä useita tutkimuksia tästä aiheesta, jotta voidaan tehdä yleistyksiä naisten tarkastusvaliokuntatyöskentelyn vaikutuksista pienempiin tilintarkastuspalkkioihin.

H4: Tarkastusvaliokunnan aktiivisuudella on palkkiota nostava vaikutus.

Hypoteesi H4 voidaan tehtyjen regressioanalyysien perusteella hyväksyä. Tutkimuksessa löytyi tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys tarkastusvaliokunnan aktiivisuuden ja tilintarkastuspalkkioiden välillä. Tämä tulos on yhteneväinen Ittosen et al. (2010) ja Goodwin-Stewartin ja Kentin (2006) kanssa. Regressiokerroin on kuitenkin tässä tutkimuksessa hyvin pieni eikä tulos ole siksi kovin merkittävä.

Hypoteeseista voidaan päätellä, että yrityksen kannattaa tietää mitkä tarkastusvaliokunnan ominaisuudet vaikuttavat tilintarkastuspalkkioihin. Panostamalla oikeisiin ominaisuuksiin tarkastusvaliokuntaa valittaessa, voidaan yrityksen tilintarkastuspalkkiot saada pienemmään. Valitsemalla riippumattomia naisjäseniä, jotka kokoustavat harvoin, eivätkä omaa liikaa taloudellista osaamista, voivat tilintarkastuspalkkiot pienentyä. Hallinnointikoodi (2015) antaa kuitenkin ohjeita, mitä kriteereitä tarkastusvaliokuntaan valituilta tulee löytyä, joten taloudellista asiantuntevuutta täytyy löytyä jossain määrin.

Tutkittaessa tarkasteluvuoden ja toimialan vaikutusta maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin havaittiin ainoastaan toimialalla palvelut tilastollisesti merkitsevä yhteys tilintarkastuspalkkioihin. Tarkasteluvuoden vaikuttamattomuus on ymmärrettävää varsinkin vuosien 2008–2011 välillä, sillä Suomen talous on pysynyt aika lailla paikallaan tuona aikana. Markkinahintainen bruttokansantuote oli vuonna 2008 193,7 miljardia euroa, jonka jälkeen se putosi rajusti vuonna 2009. Vuonna 2011 BKT oli 196,9 miljardia euroa, eli vain vähän enemmän kuin vuonna 2008. (Tilastokeskus, 2016) Lisäksi tätä tukee De Villiers et al. (2009) tutkimustulokset tilintarkastuspalkkioiden jähmeydestä vuodesta toiseen. McCann (2010) sanoo, että tilintarkastuspalkkiot laskivat vuosina 2008 ja 2009, joten olisi ollut yllättävää löytää palkkiota nostava vaikutus vuosilta 2008-2011. Myöskin niiden jatkuva lasku olisi lähes mahdotonta Hertsin (2014) toteamuksen perusteella, jonka mukaan tilintarkastuspalkkiot ovat jo nyt erittäin alhaisia.

Palvelutoimialalta löytyi tilastollisesti merkitsevä negatiivinen yhteys maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin, mikä oli ainoa merkitsevä tulos toimialoilta. Tämä voi selittyä sillä, että palveluyritykset ovat tasearvoltaan pienempiä kuin muut yritykset, mikä vaikuttaa asiakkaan kokoon ja tätä kautta tilintarkastuspalkkioihin. Myös vaihto-omaisuus ja myyntisaamiset palveluyrityksillä ovat yleensä pienemmät, kuin esimerkiksi

valmistusyrityksillä, joilla vaihto-omaisuus saattaa olla erittäin korkea. Myyntisaamiset ja vaihto-omaisuus vaikuttavat suoraan tilintarkastajan käyttämään työmäärään sekä yrityksen riskiin, jotka yhdessä nostavat tilintarkastuspalkkioita.

7.2 Tutkimuksen rajoitteet ja tulosten yleistettävyys

Tämä tutkimus koostuu melko pienestä määrästä havaintoja (180), joten tämän perusteella ei voida tehdä yleistyksiä. Aineisto koostui suomalaisista pörssiyrityksistä, joilla oli tarkastusvaliokunta vuosien 2008–2011 välisenä aikana. Aineisto on vuosilla mitattuna kattavin suomalaisella aineistolla tehty tutkimus tarkastusvaliokuntien ominaisuuksien vaikutuksesta maksettuihin tilintarkastuspalkkioihin.

Tutkimuksen ensimmäisenä rajoitteena voidaan pitää valittuja tarkastusvaliokunnan ominaisuuksia ja varsinkin niiden määritelmiä. Tässä tutkimuksessa laskentatoimen osaja on määritelty erittäin tiukoilla kriteereillä, jotka olivat; entinen tilintarkastaja, entinen talousjohtaja, kauppatieteiden maisteri laskentatoimesta tai muutoin ansioitunut laskentatoimen osaja. Varsinkin viimeisestä kriteeristä moni olisi voinut valita eri henkilöitä yritysten tarkastusvaliokunnista, jolloin tulokset olisivat voineet olla erilaisia.

Myös tarkastusvaliokunnan riippumattomuuden dummy-muuttujana käytetty kaikkien jäsenten riippumattomuusehto voi vaikuttaa tuloksiin. Toisaalta tätä käytti myös Abbott et al. (2003a). Lisäksi valintaa tukee Bronsonin et al. (2009) tutkimuksen tulos, että vain tarkastusvaliokunnat, jotka koostuvat ainoastaan riippumattomista jäsenistä, saavat riippumattoman tarkastusvaliokunnan hyödyt. Tästä syystä regressioanalyysi antoi hieman erilaiset tulokset, riippuen käyttikö dummy-muuttujaa vaiko riippumattomien jäsenten suhdetta kaikkiin tarkastusvaliokunnan jäseniin.

Toimialojen vaikutuksen vertailussa tilintarkastuspalkkioihin rajoitteena on tutkijan tekemä jako neljään eri toimialaan. Tämä saattaa aiheuttaa sen, että joku yritys on ”väärässä” toimialaryhmässä tässä tutkimuksessa, mikä voi taas vaikuttaa tutkimuksen tulokseen. Tämän vuoksi toimialavertailun tulokset eivät ole yleistettävissä tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Toki voidaan pitää mielessä asiakasyritysten ominaisuudet, jotka vaikuttavat

tilintarkastuspalkkioihin. Tästä syystä palvelualan yritykset eroavat varmasti teollisuudenalan yrityksistä taserakenteeltaan ja mahdollisesti tämän vuoksi tilintarkastuspalkkioiltaan.

Tämän tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koskemaan muita maita. Varsinkin Yhdysvalloissa tarkastusvaliokuntien sääntely on huomattavasti tarkempaa tällä hetkellä kuin Suomessa, mikä voi vaikuttaa tuloksiin. Hallinnointikoodi (2015) voi myös vaikuttaa suomalaisten pörssiyritysten tarkastusvaliokuntien toimintaan, minkä vuoksi tämän tutkimuksen yleistettävyyttä ei ole hyvä. Tulevaisuudessa Suomessakin varmasti tullaan tarkentamaan ja tiukentamaan tilintarkastukseen liittyviä säädöksiä ja lakeja, jotka myös heijastuvat tarkastusvaliokunnan työskentelyyn. Tämä saattaa osaltaan aiheuttaa erilaisia muutoksia tämän tutkimuksen tulosten yleistettävyyteen.

Tämän tutkimuksen tuloksia voitaneen yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia pörssiyrityksiä pois lukien rahoitus- ja vakuutusalan yritykset. Kaikkia pörssiyrityksiä koskevat samat säädökset ja raportointivelvollisuudet, joiden vuoksi tarkastusvaliokuntien jäsenten ominaisuudet pitäisi vaikuttaa samalla tavalla kaikkiin pörssiyrityksiin. Täytyy tietenkin muistaa, että monet tämän tutkimuksen tutkituista ominaisuuksista ovat henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka voivat ilmetä eri tavoin jokaisessa henkilössä.

7.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tutkielman jatkotutkimusehdotukset liittyvät pitkälti Suomessa toimiviin yrityksiin. Suomen aineistolla on tehty niukasti tutkimusta tarkastusvaliokuntien ominaisuuksien vaikutuksista tilintarkastuspalkkioihin. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe on pidemmän aikavälin vaikutusten tarkastelu suomalaisissa yrityksissä. Nyt valittu neljän vuoden aineisto on riittävä tutkimuksen tekemiseen, mutta aikaväliä pidentämällä voidaan tulosten yleistettävyyttä parantaa. Pidempi aikaväli parantaa tutkimuksen luotettavuutta, sillä se jättää vähemmän mahdollisuuksia tulosten satunnaisuudelle.

Yksi mielenkiintoinen tutkittava lisäominaisuus on tarkastusvaliokunnan jäsenen valiokunnassa vietettyjen vuosien vaikutus tilintarkastuspalkkioihin. Voisi kuvitella, että mitä pidempään jäsenet ovat olleet tarkastusvaliokunnassa, sitä paremmin he tuntevat tilintarkastajien työtavat ja tarpeet. Tämän kuvittelisi johtavan pienempiin tilintarkastuspalkkioihin, kun tilintarkastajan tarvitsemat resurssit olisivat tiedossa ja valmiina.

Tarkastusvaliokunnan naisjäsenten osuuden vaikutus tilintarkastuspalkkioihin on vielä vähän tutkittu aihe. Tämän vuoksi siitä on mahdollista tehdä monia erilaisia tutkimuksia tulevaisuudessa. Siitä voisi tehdä kattavan tutkimuksen, jossa vertaillaan naistenosuuden vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin eri maiden välillä. Pohjoismaat ovat melko samanlaisia säädöksiltään, joten ensimmäisenä voisi pyrkiä tutkimaan mahdollisia eroja näiden maiden välillä.

LÄHTEET

- Abbott, L. & Parker, S. (2000). Audit Committee Characteristics and Auditor Selection. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 19 (2), 47-66.
- Abbott, L. & Parker, S. (2001). Audit Committee Characteristics and Auditor Selection: Evidence from Auditor Switches. *Research in Accounting Regulation* 15, 151-167.
- Abbott, L., Parker, S., Peters, G. & Raghunandan, K. (2003a). The Association Between Audit Committee Characteristics and Audit Fees. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 22 (2), 17-32.
- Abbott, L., Parker, S. & Peters, G. (2003b). Audit Committee Characteristics and Auditor Selection: Evidence from Auditor Switches. *Research in Accounting Regulation* 15, 151-167.
- Accountants International Study Group. (1977). *Audit Committees: Current Practices in Canada, the United Kingdom and the United States*, Accountants International Study Group.
- Adams, M. (1994). Agency Theory and The Internal Audit. *Managerial Auditing Journal* 9 (8), 8-12.
- Baker, R. & Owsen, D. (2002). Increasing the Role of Auditing in Corporate Governance. *Critical Perspectives on Accounting* 13 (5), 783-795.
- Beattie, V., Brandt, R. & Fearnley, S. (1999). Perceptions of Auditor Independence: UK Evidence. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* 8 (1), 67-107.
- Bhasin, M. & Shaikh, J. (2012). Corporate Governance Through an Audit Committee: An Empirical Study. *International Journal of Managerial and Financial Accounting* 4 (4), 339-365.
- Braiotta, L., Gazzaway, T., Colson, R. & Ramamoorti, S. (2010). *The Audit Committee Handbook*. New Jersey: John Wiley & Sons inc.
- Bronson, S., Carcello, J., Hollingsworth, C. & Neal, T. (2009). Are Fully Independent Audit Committees Really Necessary? *Journal of Accounting and Public Policy* 28 (4), 365-280.
- Byrnes, J., Miller, D. & Schafer, W. (1999). Gender Differences in Risk Taking: a Meta-Analysis. *Psychological Bulletin* 125 (3), 367-383.
- Carcello, J. & Neal T. (2000). Audit Committee Composition and Auditor Reporting. *The Accounting Review* 75 (4), 453-467.
- Carcello, J., Hermanson, D., Neal, T. & Riley Jr, R. (2002a). Board Characteristics and Audit Fees. *Contemporary Accounting Research* 19 (3), 365-384.
- Carcello, J., Hermanson, D. & Neal, T. (2002b) Disclosures in Audit Committee Charters and Reports. *Accounting Horizons* 16, 291-304.

Carter, D., D'Souza, F., Simkins, B. & Simpson, G. (2007). The Diversity of Corporate Board Committees and Financial Performance. Oklahoma State University, Working Paper, 89–154. Saatavilla <http://ssrn.com/en/>. Luettu 12.7.2016.

Chan, C. & Li J. (2008). Audit Committee and Firm Value: Evidence on Outside Top Executives as Expert-Independent Directors. *Corporate Governance: An International Review*, 16, 16–31.

Choi, J., Kim, J. & Zang, Y. (2010). Do Abnormally High Audit Fees Impair Audit Quality? *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 29 (2), 115-140.

Cobbin, P. (2002). International Dimension of the Audit Fee Literature. *International Journal of Auditing* 6, 53-77.

Code of Conduct. (2016). Saatavilla www.codeofconduct.fi. Luettu 12.7.2016.

Collier, P. & Gregory, A. (1999). Audit Committee Activity and Agency Costs. *Journal of Accounting and Public Policy* 18 (4), 311-332.

DeAngelo, L. (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics* 3, 183-199.

De Villiers, C., Hay, D. & Zhang, Z. (2013). Audit Fee Stickiness. *Managerial Auditing Journal* 29 (1), 2-26.

DeZoort, T. (1998). An Analysis of Experience Effects on Audit Committee Members' Oversight Judgements. *Accounting, Organizations and Society* 23 (1), 1-21.

DeZoort, T. & Salterio, S. (2001). The Effects of Corporate Governance Experience, Financial-Reporting and Audit Knowledge on Audit Committee Members' Judgements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 20 (2), 31-47.

DeZoort, T., Hemanson, D., Archambeault, D. & Reed, S. (2002). Audit Committee Effectiveness: A Synthesis of the Empirical Audit Committee Literature. *Journal of Accounting Literature* 21, 38-75.

Eilifsen, A., Messier, W., Glover, S. & Prawitt, D. (2010). Auditing & Assurance Services, Second International Edition. Berkshire: McGraw-Hill Companies Inc.

Felo, A., Krishnamurthy, S. & Solieri, S. (2003). Audit Committee Characteristics and the Perceived Quality of Financial Reporting: An Empirical Analysis. Unpublished working paper 1-40. Saatavilla: <http://ssrn.com/en/>. Luettu 19.4.2016.

Goodwin-Stewart, J. & Kent, P. (2006). Relation Between External Audit Fees, Audit Committee Characteristics and Internal Audit. *Accounting and Finance* 46, 387-404.

Hallinnointikoodi (2008, 2010 & 2015). Saatavilla <http://cgfinland.fi/>. Luettu 20.4.2016.

Hay, D., Knechel, R. & Wong N. (2006). Audit Fees: A Meta-analysis on the Effect of Supply and Demand Attributes. *Contemporary Accounting Research* 23 (1), 141-191.

Hay, D. (2013). Further Evidence from Meta-Analysis of Audit Fee Research. *International Journal of Auditing* 17, 162-176.

Hertsu, A. (2014). Pk-yritysten Tilintarkastus on Usein Retuperällä. <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/pk-yrityksen-tilintarkastus-on-usein-retuperalla/nBquVvcr>.
luettu: 9.8.2016.

Hirvonen, A., Niskakangas, H. & Steiner, M. (2003). Corporate Governance – Hyvä Omistajaohjaus ja Hallitustyöskentely.

Hogan, C. & Wilkins, M. (2008). Evidence on the Audit Risk Model: Do Auditors Increase Audit Fees in the Presence on Internal Control Deficiencies? *Contemporary Accounting Research* 25 (1), 219-242.

Hoitash, R., Markelevich, A. & Barragato, C. (2007). Auditor Fees and Audit Quality. *Managerial Auditing Journal* 22 (8), 761-786.

Ittonen, K., Miettinen, J. & Vähämaa, S. (2010). Does Female Representation on Audit Committees Affect Audit Fees? *Quarterly Journal of Finance and Accounting* 49 (3/4), 113-139.

Jensen, M. & Meckling, W. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics* 3, 305-360.

Jianakoplos, N. & Bernasek, A. (1998). Are Women More Risk Averse? *Economic Inquiry* 36 (4), 620-630.

Kaplan, S. (1985). An Examination of the Effects of Environment and Explicit Internal Control Evaluation on Planned Audit Hours. *Auditing; A Journal of Practice & Theory* 5 (1), 12-25.

Kalbers, L. & Fogarty, T. (1993). Audit Committee Effectiveness: An Empirical Investigation of the Contribution of Power. *Auditing; A Journal of Practice & Theory* 12, 24-49.

Kesner, I. (1988). Directors' Characteristics and Committee Membership: An Investigation of Type, Occupation, Tenure and Gender. *Academy of Management Journal* 31(1), 66-84.

KHT-yhdistys. (2009). Tilintarkastusalan Standardit ja Suositukset. Helsinki: WS Bookwell.

KHT-yhdistys. (2011). Tilintarkastajan raportointi 2011 – Kertomukset, Lausunnot ja Muut Asiakirjat. Porvoo: Bookwell.

Kivekäs, J. (2015). Agenttikustannusten Vaikutus Tilintarkastajalta Ostettujen Tarkastuksen Ulkopuolisten Palveluiden Kysyntään. Laskentatoimen laitos. Pro Gradu Tutkielma

Krishnan, J. (2005). Audit Committee Quality and Internal Control: An Empirical Analysis. *The Accounting Review* 80 (2), 649-675.

Krishnan, G. & Visvanathan, G. (2009). Do Auditors Price Audit Committee's Expertise? The Case of Accounting versus Non-Accounting Financial Experts. *Journal of Accounting, Auditing & Finance* 24 (1), 115-144.

- Lee, H. & Mande, V. (2005). The Relationship of Audit Committee Characteristics with Endogenously Determined Audit and Non-Audit Fees. *Quarterly Journal of Business & Economics* 44, 93-112.
- Lin, J. & Hwang, M. (2010). Audit Quality, Corporate Governance, and Earnings Management: A Meta-Analysis. *International Journal of Auditing* 14, 57-77.
- Loukil, L. (2014). Audit Committees and Audit Fees: An Empirical Study in Large French Listed Companies. *Journal of Accounting – Business & Management* 21 (2), 36-53.
- Malhotra, D., Poteau, R. & Russel, P. (2015). An Empirical Examination of the Relationship Between Audit Fee and Firm Performance. *International Journal of Business, Accounting and Finance* 9 (2), 112-122.
- McCann, D. (2010). Audit-fee Fall: It's a Matter of Trust. <http://ww2.cfo.com/accounting-tax/2010/10/audit-fee-fall-its-a-matter-of-trust/>. Luettu 9.8.2016.
- Menon, K. & Williams, D. (2001). Long-Term Trends in Audit Fees. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 20 (1), 115-136.
- Menon, K. & Williams, D. (1994). The Use of Audit Committees for Monitoring. *Journal of Accounting and Public Policy* 13, 121-139.
- Metsämuuronen, J. (2003). Tutkimuksen Tekemisen Perusteet Ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino Oy.
- Muniandy, B. (2007). CEO Duality, Audit Committee Effectiveness and Audit Risks - A Study of the Malaysian Market. *Managerial Auditing Journal* 22 (7), 716-728.
- Niemi, L. (2000). Tilintarkastuksen Hinnoittelu Suomessa. Helsingin Kauppakorkeakoulu, Laskentatoimen laitos. Lisensiaatintyö.
- Niemi, L. (2003) Essays on Audit Pricing. HeSE Print
- Niemi, L. (2004). Auditor Size and Audit Pricing: Evidence from Small Audit Firms. *European Accounting Review* 13 (3), 541-560.
- Niskanen, M., Karjalainen, J. & Niskanen, J. (2010). The Role of Auditing in Small Private Family Firms: Is It About Quality and Credibility? *Family Business Review* 23 (3), 230-245.
- Niskanen, J., Karjalainen, J., Niskanen, M. & Karjalainen, J. (2011). Auditor Gender and Corporate Earnings Management Behavior in Private Finnish Firms. *Managerial Auditing Journal* 26 (9), 778-793.
- Raghunandan, K., Read, W. & Rama, V. (2001). Audit Committee Composition, “Gray Directors” and Interaction with Internal Auditing. *Accounting Horizons* 15(2), 105-118.
- Reyad, S. (2013). The Role of Audit Quality as a Tool of Corporate Governance in Enhancing Earnings Quality: Evidence from Egypt. *International Management Review* 9 (2), 83-93.

Riistama, V. (1994). Tilintarkastuksen Teoria ja Käytäntö. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino Oy.

Riistama, V. (1995). Tilintarkastus – Perusteet, Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset.

Riistama, V. (1999). Tilintarkastuksen Teoria ja Käytäntö. Porvoo: WSOY.

Rose, C. (2007). Does Female Board Representation Influence Firm Performance? The Danish Evidence. *Corporate Governance: An International Review*, 15, 404-413.

Sammalisto, P. (2011). Tarkastusvaliokunnan ja Sen Ominaisuuksien Vaikutus Tilintarkastajalle Maksettaviin Palkkioihin. Laskentatoimen laitos, Pro Gradu Tutkielma

Simpson, G., Carter, D. & D'Souza, F. (2010). What Do We Know About Women on Boards? *Journal of Applied Finance* 20(2), 1-13.

Simunic, D. (1980). The Pricing of Audit Services: Theory and Evidence. *Journal of Accounting Research* 18 (1), 161-190.

Spira, L. (2003). Audit Committees: Begging the Question? *Corporate Governance: An International Review* 11 (3), 180-188.

Taylor, M. & Simon, D. (1999). Determinants of Audit Fees: The Importance of Litigation, Disclosure, and Regulatory Burdens in Audit Engagements in 20 Countries. *The International Journal of Accounting* 34 (3), 375-388.

Thiruvadi, S. (2012). Gender Differences and Audit Committee Diligence. *Gender in Management: An International Journal* 27 (6), 366-379.

Tilastokeskus. (2016). Kansantalous. Bruttokansantuote Markkinahintaan. Saatavilla http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_kansantalous.html. Luettu 1.8.2016.

Piirala, A. (2014). Tilintarkastuspalkkioiden Kehitys Suomen Pörssiyhtiöissä 2005–2012 Uuden Tilintarkastuslain Valossa. Taloustieteen Tiedekunta, Oulun Yliopisto. Pro Gradu Tutkielma.

Tsui, J., Jaggi, B. & Gul, F. (2001). CEO Domination, Growth Opportunities, and Their Impact on Audit Fees. *Journal of Accounting, Auditing & Finance* 16 (3), 189-208.

Vafeas, N. & Waagelein, J. (2007). The Association between Audit Committees, Compensation Incentives and Corporate Audit Fees. *Review of Quantitative Finance and Accounting* 28, 241-255.

Virtanen, A. (2012). Women on the Boards of Listed Companies: Evidence from Finland. *Journal of Management and Governance* 16 (4), 571-593.

Watson, J. & McNaughton, M. (2007). Gender Differences in Risk Aversion and Expected Retirement Benefits. *Financial Analysis Journal* 63 (4), 52-62.

Westerling, K. (2009). Tarkastusvaliokunnan ja Sen Ominaisuuksien Vaikutus Tilintarkastuspalkkioon – Suomalaiset Listayhtiöt Vuosina 2006 ja 2007. Laskentatoimen ja rahoituksen laitos, Helsingin Kauppakorkeakoulu. Pro Gradu Tutkielma